ACTA
UNIVERSITATIS
CAROLINAE

IURIDICA 2

OBSAH

Jiří Pipek: Opravný prostředek proti nepravomocnému rozsudku soudu v trestních věcech v úpravě, teorii a praxi v ČSSR a NDR . . 99
František Klimeš: Arbitrážní rozhodnutí 163

СОДЕРЖАНИЕ

Иржи Пипек: Обжалование не вступившиго в законную силу приговора по уголовным делам в регулировании, теории и практике в ЧССР и ГДР 99
Франтишек Климеш: Арбитражное решение 163

INHALT

Jiří Pipek: Das Rechtsmittel gegen ein nicht rechtskräftiges Gerichtsurteil in Strafsachen nach der Regelung, der Theorie und der Praxis in der ČSSR und der DDR 99
František Klimeš: Die Entscheidungen der Wirtschaftsarbitrage . 163

Vol. XXX **1984** **Pag. 97—200**

1984 ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE — IURIDICA 2 PAG. 99—162

JIŘÍ PIPEK

OPRAVNÝ PROSTŘEDEK PROTI NEPRAVOMOCNÉMU ROZSUDKU SOUDU V TRESTNÍCH VĚCECH V ÚPRAVĚ, V TEORII A PRAXI V ČSSR A NDR

OBSAH

I. ÚVOD 100

II. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY OBECNĚ . . . . . .
1. Charakteristika opravných prostředků 101
2. Pojem opravného řízení a opravného prostředku 101
3. Druhy opravných prostředků 102

III. ODVOLÁNÍ . . . . . .
1. Charakteristika odvolání 104
1.1. Pojem odvolání 104
1.2. Základní rysy právní úpravy odvolání 104
1.2.1. Způsob vyřizování 105
1.2.2. Rozsah přezkoumání 106
1.2.3. Účinky odvolání 107
1.2.4. Účast pracujících a jejich organizací při řízení o odvolání . . . 109
2. Oprávněné osoby 111
3. Předmět odvolání 113
4. Důvody odvolání 114
5. Řízení o odvolání 115
5.1. Podání 115
5.1.1. Místo podání 115
5.1.2. Forma podání 115
5.1.3. Lhůta 115
5.1.4. Obsah odvolání 117
5.2. Vzdání se a zpětvzetí odvolání 117
5.2.1. Vzdání se odvolání 117
5.2.2. Zpětvzetí odvolání 118
5.3. Řízení u soudu prvního stupně 119
5.4. Řízení u odvolacího soudu 120
5.4.1. Odvolací soud 120
5.4.2. Lhůta pro provedení odvolacího řízení 120
5.4.3. Zásady rozhodování odvolacího soudu 121
5.4.3.1. Omezený revizní princip 121

5.4.3.2. Beneficium cohaesionis 123
5.4.3.3. Zákaz reformationis in peius 124
5.4.3.4. Oprávnění provádět dokazování 126
5.4.4. Rozhodování odvolacího soudu 128
5.4.4.1. Zamítnutí odvolání 129
5.4.4.2. Zrušení rozsudku 129
5.4.4.3. Postup podle § 257 132
5.4.4.4. Vrácení věci 133
5.4.4.5. Rozhodnutí ve věci 135
5.4.4.6. Rozhodnutí o náhradě škody 139
5.4.4.7. Rozhodování v neveřejném a ve veřejném zasedání 140
5.5. Řízení u soudu prvního stupně po vrácení věci 146
5.5.1. Opakované hlavní líčení 146
5.5.2. Vázanost názorem odvolacího soudu 146
5.5.3. Zákaz reformationis in peius 147
5.5.4. Odvolání do nového rozsudku 148
6. Exkurs: Odpor 149
IV. ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY K AKTUÁLNÍM PROBLÉMŮM 150

I. ÚVOD

Tato společná studie vznikla jako jeden z výsledků přímé spolupráce kateder trestního práva na právnických fakultách University Karlovy v Praze a Humboldtovy university v Berlíně, při naplňování družební dohody mezi oběma universitami.

V základě této práce leží dvě samostatné národní studie, které zpracovali v Berlíně prof. DrSc. Horst Luther a v Praze doc. dr. Jiří Pipek, CSc. Autoři se snaží podat přehled nejen vlastní úpravy, ale snaží se vystihnout podstatu některých sporných otázek v teorii a praxi a pokusy tyto otázky teorií a praxí řešit.

Studie sleduje cíl ukázat společné rysy a rozdíly v právní úpravě řízení o řádných opravných prostředcích proti rozsudku v trestním řízení ČSSR a NDR a problémy a zkušenosti z její aplikace v praxi. V neposlední řadě sleduje i cíl získat případné podněty, ať už z negativních či především z pozitivních zkušeností pro případné procesně právní úpravy. Práce může být i pokusem přispět do diskuse o novelizaci úpravy odvolání v ČSSR. Již při prvním srovnání úprav lze pochopitelně dospět k závěru, že se plně neshodují.

Pokud v případě úpravy NDR nejsou v textu uváděny prameny, poznatky byly čerpány z již výše zmíněné studie prof. DrSc. Horsta Luthera. Jednotlivá čísla paragrafů Trestního řádu ČSSR budou uváděna bez dalšího označení, čísla jednotlivých paragrafů Trestního řádu NDR potom se zkratkou StPO.

II. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY OBECNĚ

1. CHARAKTERISTIKA OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ

Obě úpravy v NDR i ČSSR vycházejí z principu přezkoumatelnosti soudních rozhodnutí orgánu a plně shodují i v tom, že úlohou trestního řízení je zákonu odpovídající, správné a spravedlivé rozhodnutí. Předpokladem takového rozhodnutí je zjištění objektivní pravdy. K tomu přispívá postupné střídání jednotlivých procesních stádií, které umožňuje vzájemnou kontrolu a prověrku práce jedněch orgánů činných v trestním řízení druhými. K tomu přispívá i opravné řízení. Opravné prostředky jsou nejen významnou zárukou práva na obhajobu, ale jsou především významnou zárukou toho, že rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení bude v plném souladu s požadavky socialistické zákonnosti. Jsou významným přínosem k zobecňování a sjednocování činnosti praxe. To vše je zabezpečeno prostřednictvím bezprostředního účinku opravného prostředku: nápravy konkrétního nesprávného rozhodnutí v zájmu účastníků trestního řízení.

2. POJEM OPRAVNÉHO ŘÍZENÍ A OPRAVNÉHO PROSTŘEDKU

Opravné řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, který se zahajuje procesním úkonem, který se nazývá opravný prostředek, jímž se osoby k tomu oprávněné domáhají přezkoumání a změny rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení z důvodů uvedených v zákoně. Takto je definováno opravné řízení v ČSSR.

V tomto směru se stkáváme s prvním podstatným rozdílem mezi pojetím opravného prostředku v NDR a ČSSR, protože v NDR je za opravné řízení označováno řízení před soudem, které je zahájeno podáním opravného prostředku oprávněnou osobou a které směřuje k přezkoumání a změně rozhodnutí soudu první instance.

V NDR se tudíž za opravné řízení označuje pouze řízení před soudem, které směřuje k přezkoumání rozhodnutí soudu a rozumí se tím:

a) rozhodnutí státního soudu (ne společenského) v první instanci a

b) které není v právní moci.

Z tohoto pojetí vyplývá i odlišné dělení opravných prostředků v NDR a ČSSR.

3. DRUHY OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ

V československé vědě trestního procesu je nejužívanější dělení podle toho, zda opravný prostředek lze podat před anebo poté, kdy napadené rozhodnutí nabylo právní moci, na opravné prostředky:

a) Řádné,

které lze podat dříve než napadené rozhodnutí nabylo právní moci.

Jsou to:

aa) odvolání, které směřuje proti rozsudku soudu prvního stupně (senátu nebo samosoudce, vydaném v hlavním líčení o trestném činu či přečinu);

ab) odpor, který směřuje proti trestnímu příkazu, který může vydat samosoudce v řízení o přečinech bez projednání věci v hlavním líčení;

ac) stížnost, které směřuje proti usnesení, vydanému orgánem činným v trestním řízení.

b) Mimořádné,

které lze podat až poté, co napadené rozhodnutí nabylo právní moci.

Jsou to:

ba) stížnost pro porušení zákona, kterou může podat generální prokurátor, ministr spravedlnosti nebo ministr národní obrany v oblasti vojenského soudnictví proti pravomocnému rozhodnutí soudu, prokurátora, vyšetřovatele nebo vyhledávacího soudu (rozsudku, usnesení), jímž byl porušen zákon nebo bylo učiněno na podkladě vadného postupu v řízení;

bb) obnova řízení, která směřuje proti vadám ve skutkových zjištěních, které vyšly najevo až po právní moci rozhodnutí.

Za opravný prostředek jsou tedy v ČSSR označeny odvolání, stížnost, odpor, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení.

Podle vědy trestního řízení a trestního řádu NDR (§ 283 odst. 1 StPO)[1]) jsou opravné prostředky (Rechtsmittel) v podstatě děleny podle toho, proti jaké formě rozhodnutí soudu (ať již se jedná o rozhodnutí konečné, či mezirozhodnutí) směřují na:

a) opravné prostředky proti nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně, kterými jsou:

aa) odvolání (die Berufung) (§ 283 odst. 1 StPO), které podává obžalovaný;

ab) protest (der Protest) (§ 283 odst. 1 StPO), který podává prokurátor/

b) opravný prostředek proti nepravomocnému usnesení soudu prvního stupně, který se nazývá:

[1]) Strafprozessordnung der Deutschen Demokratischen Republik vom 12. Januar 1968 GBl. I, Nr. 2, S. 49) ve znění vom 19. Dezember 1974 (GBl. I, 1975, Nr. 4, S. 62) — dále jen č. paragrafu a StPO. Při citaci zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním v ČSSR budou uváděna čísla paragrafů.

— stížnost (die Beschwerde) (§ 305 an. StPO) a je přípustný všude tam, kde není zákonem výslovně vyloučen.

Na rozdíl od úpravy ČSSR nejsou podle úpravy NDR za řízení o opravných prostředcích a za opravné prostředky označovány řízení o odporu (der Einspruch) proti rozhodnutí společenského soudu (§ 276 an. StPO), řízení o žádosti o soudním přezkoumávání rozhodnutí o policejním trestním příkaze (die polizeilische Strafverfügung), za provinění (§ 278 an. StPO), řízení o odporu proti soudnímu trestnímu příkazu (das Strafbefehl) (§ 274 an. StPO) stejně jako řízení o kasaci (die Kassation) (§ 311 an. StPO) a řízení o obnově řízení (die Wiederaufnahme) (§ 328 an. StPo). Trestní řád o nich pojednává jako o takových, samostatně a mimo rámec opravných prostředků.

Přestože existují určité rozdíly v použité terminologii či formálním členění opravných prostředků lze hovořit o dalekosáhlé shodě mezi úpravou a skutečným obsahem jednotlivých opravných prostředků v NDR a ČSSR. Mezi kasací a stížností pro porušení zákona existuje např. rozdíl v tom, že předseda Nejvyššího soudu NDR, krajští prokurátoři a předsedové krajských soudů jsou oprávněni podávat návrh na kasaci (obdoba naší stížnosti pro porušení zákona), na druhé straně toto oprávnění nepřísluší ministru obrany NDR. Zatímco v ČSSR se pro opravný prostředek proti nepravomocnému rozsudku soudu používá jednotného termínu odvolání, rozlišuje trestní řád NDR pomocí odlišné terminologie osoby, které jsou oprávněny podat tento opravný prostředek na protest, který podává prokurátor a odvolání, které podávají obžalovaný a ostatní oprávněné osoby, přestože obsah opravného prostředku je u odvolání i protestu (až na nepatrné rozdíly) shodný. Terminologickým odlišením je zdůrazněno především zvláštní postavení prokurátora v trestním řízení. Proto budu nadále hovořit pouze o odvolání, čímž je míněn i protest. O protestu bude řeč jen tam, kde budou v úpravě odchylky.

Tato studie bude dále věnována pouze opravným prostředkům směřujícím proti nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně, tedy odvolání a protestu v NDR a odvolání v ČSSR.

III. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY PROTI NEPRAVOMOCNÉMU ROZSUDKU SOUDU PRVNÍHO STUPNĚ

1. CHARAKTERISTIKA OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ PROTI NEPRAVOMOCNÉMU ROZSUDKU SOUDU PRVNÍHO STUPNĚ

1.1. Pojem opravných prostředků proti nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně

Odvolání a protest v NDR, stejně jako odvolání v ČSSR, jsou opravnými prostředky proti nepravomocnému rozsudku, kterým se osoby k tomu oprávněné z důvodů, které uvádí trestní řád domáhají změny tohoto rozsudku, který vydal soud v řízení v prvním stupni.

Odvolání a protest a řízení o nich jsou upraveny trestním řádem NDR (StPO z 12. 1. 1968 GBl. I. Nr. 2, S. 49) v páté kapitole v § 283 až 304.

Odvolání a řízení o něm podle československého práva jsou upraveny v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v hlavě XVI. v § 245 až § 265.

1.2. Základní rysy právní úpravy

V obou právních úpravách platí fakticky, že odvolání[2]) je jediným neformálním a široce přístupným opravným prostředkem, kterým široký okruh oprávněných osob může napadnout zásadně každý rozsudek, který byl vydán v řízení v první instanci. Princip napadnutelnosti každého rozsudku soudu, který byl vydán v první instanci platí v NDR s jedinou výjimkou. Odvoláním nelze totiž napadnout rozhodnutí Nejvyššího soudu, které vydal jako soud prvního stupně (§ 37 GVG; § 14 MGO)[3]). NS NDR

[2]) I když v NDR existují vedle sebe již zmíněné odvolání a protest, jde fakticky o tentýž opravný prostředek proti nepravomocnému rozsudku, když rozdílná terminologie slouží především k rozlišení, kdo opravný prostředek podává. Nelze tedy hovořit o tom, že by rozsudek podle úpravy NDR byl napadnutelný více opravnými prostředky.

[3]) GVG — Gesetz über die Verfassung der Gerichte der DDR z 27. 9. 1974 (GBl. I, S. 457) — Gerichtsverfassungsgesetz.

MGO — Anordnung des Nationalen Verteidugungsrates der DDR über die Aufgaben, Zuständigkeit und Organisation der Militärgerichte (Militärgerichtsordnung) z 27. 9. 1974 (GBl. I. S. 481).

Podle ustanovenítěchto zákonů rozhoduje Nejvyšší soud NDR jako soud prvního stupně v těch trestních věcech, když generální prokurátor podá u NS obžalobu. Ve vojenských trestních věcech je potom NS příslušný rozhodovat v prvním stupni o trestných činech, kterých se dopustil obžalovaný v určité hodnosti nebo v určitém služebním postavení.

je tedy zákonem zmocněn rozhodovat jako soud prvního stupně.[4]) Fakticky však Nejvyšší soud NDR nebyl činný jako soud prvního stupně již mnoho let.

V ČSSR platí zásada napadnutelnosti všech rozsudků vydaných v prvním stupni též s jedinou výjimkou: nelze napadnout odvoláním pouze rozsudek vydaný ve stanné řízení. Na rozdíl od NDR v ČSSR nejvyšší soudy nikdy nerozhodují jako soudy prvního stupně. Kromě odchylek, které jsou dány způsobem organizace soudů, neexistuje rozdíl v úpravě odvolání v ČSSR mezi obecnými (organizace federativní) a vojenskými (organizace unitární) soudy.

Svoboda odvolacího práva v NDR a ČSSR je podložena nejen deformalizací úpravy, o čemž svědčí způsob podání, jeho forma a důvody, které nejsou nijak zvlášť vymezeny nebo omezeny, ale i právo odvolání se vzdát, vzít je zpět a uplatnění zákazu reformationis in peius.

1. 2. 2. Způsob vyřizování

Stejně jako v ČSSR prošel i v NDR vývoj způsobu vyřizování velice bohatým vývojem a možno říci, že i v poslední době se v teorii a praxi NDR vyskytují na toto téma četné diskuse. Přestože v NDR se ani v teorii nepoužívá termínů apelační a kasační princip, bude v této práci těchto termínů pro výstižnost a stručnost vyjádření použito.

V ČSSR se poválečný vývoj způsobu vyřizování opravných prostředků proti rozsudku pohyboval od dualismu — proti chybám právním i skutkovým, odvolání na apelačním principu, proti chybám právním, zmateční stížnost na principu kasačním (převzaly rak. trestní řád č. 119/1873 v Čechách a převzaly uherský trestní řád č. XXXIII/1896 na Slovensku) přes jednotný opravný prostředek odvolání na apelačním principu s kasačními prvky (zák. č. 319/1948 Sb.), sjednocení úpravy v Čechách a na Slovensku, zák. č. 87/1950 Sb., který zachovává odvolání na apelačním principu, avšak s dále posílenými kasačními prvky až po rok 1956, který přinesl poprvé kasaci s prvky apelace (zák. č. 64/1956 Sb.). Zák. č. 141/1961 Sb. je současně platným trestním řádem, který odvolání opět buduje na kasaci s apelačními prvky, které dále poměrně silně omezuje.

V NDR až do roku 1952 platil starý Říšský trestní řád z roku 1877 s komplikovaným dualismem opravných prostředků — odvolání (die Berufung) proti skutkovým i právním otázkám na apelačním principu a revize (die Revision) proti chybám právním na principu kasačním. Trestní řád z 2. 10. 1952 zavádí jednotný opravný prostředek proti rozsudku, který

[4]) Od určité doby existují v NDR úvahy o zřízení opravné instance u prezidia NS NDR, která by rozhodovala o opravném prostředku do prvostupňového rozhodnutí Nejvyššího soudu — Srov. H. Toeplitz, Neue Justiz, 1979/9, str. 394.

byl vybudován na silném uplatnění kasačního principu. Dosavadní poválečný vývoj pokračoval trestním řádem z 12. 1. 1968, který nepřinesl v odvolání zásadní změnu. K té došlo až zákony, které byly vydány v průběhu sedmdesátých let a které novelizovaly ustanovení trestního řádu z roku 1968 a jsou zatím dovršením vývoje zákonné úpravy odvolání v NDR. Byly zde posíleny apelační prvky zejména v tom směru, že dovolují odvolacímu soudu vydat vlastní rozhodnutí, když smyslem bylo omezit počet věcí vrácených soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. Odvolání i nadále zůstává vybudováno na kasačním principu jako základu, avšak již s relativně silným zastoupením apelačních prvků, když tendence směřuje k jejich dalšímu posilování a využívání v praxi. Teoretická diskuse v tomto směru se však dosud nerozvinula.

1. 2. 3 Rozsah přezkoumávání

Rozsah přezkoumávání, které provádí odvolací soud se neomezuje pouze na tu část rozsudku, která je v odvolání napadena jako chybná. Odvolací soud přezkoumá napadený rozsudek z hlediska všech výroků a celého řízení, které jim předcházelo, přičemž se omezí na tu část rozhodnutí, která se dotýká osoby, ohledně níž bylo podáno odvolání. Přezkoumání musí být všestranné a do všech důsledků a ze všech hledisek a ve všech směrech, ze kterých by dotyčná osoba mohla podle zákona rozsudku odporovat bez ohledu, zda osoba na chybu upozornila či nikoliv a i v tom případě, jestli podala opravný prostředek bez jakéhokoliv bližšího odůvodnění. Stačí, že odvolání bylo vůbec podáno, že oprávněná osoba projevila vůli odvolat se. Tento způsob rozsahu přezkoumávání požadující úplné a všestranné přezkoumání rozsudku s přezkumnou povinností vztahující se pouze k té části rozsudku, týkající se osoby, které se odvolání týká, se nazývá omezeným revizním principem. Jeho možný nepříznivý dopad na osoby, které si odvolání nepodaly a ohledně nichž rozsudek již nabyl právní moci a přicházela by v úvahu změna jejich postavení k lepšímu je upraven použitím institutu beneficium cohaesionis.

Úprava rozsahu přezkoumávání v NDR je důslednější při uplatnění dispoziční zásady, která je pro podávání opravných prostředků typická a dává odvolateli v § 288 odst. 6 StPO právo (možnost, nikoliv povinnost — fakultativně, nevymezení není sankcionováno) omezit odvolání na a) jednotlivá jednání, b) nepoužití nebo nesprávné použití trestního zákona nebo c) nesprávnou výměru trestu. Vymezení odvolání přichází v úvahu jen v těchto třech případech. Vymezení v ostatních případech se v praxi nepřipouští. Prokurátor může svůj protest nadále omezit na jednoho, popř. více obžalovaných. Důsledkem potom je, že rozsudek nemůže být v částech, na které nebylo odvolání omezeno, zásadně soudem změněn.

Teoretické i praktické otázky vyvolává zejména ta skutečnost, že zákon v § 288 odst. 6 StPO nevymezuje ani povinnost opravný prostředek výslovně omezit, ani formu tohoto omezení opravného prostředku.

Přestože část rozhodnutí, která nebyla odvoláním napadena nabyla právní moci, je možné i v těchto částech rozhodnutí změnit ve prospěch obžalovaného (§ 291). Pokud by byly pochybnosti o tom, zda odvolání je omezeno, popř. v jakém rozsahu doporučuje teorie postup podle principu „in dubio pro reo", tedy ve prospěch obžalovaného. Odvolací soud není omezením odvolání vázán v případě, že zjistí podstatné vady řízení podle § 300 StPO, které zakládají obligatorní zrušení rozsudku a vrácení věci k novému projednání soudu prvního stupně (chybné obsazení soudu, jeho věcná nepříslušnost, nepřítomnost účastníka, jehož přítomnost je předepsána, porušení zásad veřejnosti a obhajoby).[5])

Odvolání (i protest) mají podle § 291 StPO za následek přezkoumání rozsudku z hlediska otázek skutkových i právních při požadavku respektovat omezení vymezená opravným prostředkem. Že přezkoumání však ve skutečnosti bude širší naznačují vedle zmíněné možnosti rozhodnout ve prospěch obžalovaného i nad rámec omezení odvolání (§ 291 StPO, poslední věta) i povinnost zrušit rozsudek a věc vrátit soudu prvního stupně v případě zjištění obligatorních důvodů zrušení a vrácení (§ 300 StPO).

Nelze tedy jednoznačně hovořit o nepoužití revizního principu, když trestní řád v úmyslu učinit zadost dispoziční zásadě charakteristické pro podávání opravných prostředků, hovoří o možnosti vymezit odvolání. Vymezení odvolání však neznamená vázanost soudu pokud jde o rozsah přezkoumání rozsudku, ale vymezuje možnost rozhodnutí odvolacího soudu. Znamená to, že i při důslednějším uplatnění dispoziční zásady, bude rozsudek zásadně podroben všestrannému kritickému přezkoumání odvolacím soudem.

1.2.3 Účinky odvolání

Podání odvolání v NDR i v ČSSR má dvojí účinek:

a) suspenzivní,

b) devolutivní,

přesto však je nutno konstatovat, že přes tuto shodu nejsou úplně shodné konkrétní úpravy obou zemí.

ad a) suspenzivní účinek znamená, že podání odvolání má za následek odklad výkonu rozsudku, resp. jeho části až do doby, než se o odvolání rozhodne.

Z možnosti omezit odvolání podle právní úpravy NDR vyplývá teze za-

[5]) Kolektiv pod vedením H. Luthera: Strafverfahrensrecht, Staatsverlag, Berlin 1977, str. 437—438.

kotvená v § 289 odst. 1 STPO, že překážka právní moci se uplatní v té míře, v jaké byl napaden rozsudek soudu prvního stupně. Umožňuje tedy poměrně rozsáhlé uplatnění částečné právní moci. Přednost této úpravy je spatřována především v následující racionalizaci řízení o opravném prostředku (odvolací soud rozhoduje jen v rámci omezení), částečná právní moc rozsudku chrání obžalovaného před nepříznivými změnami rozsudku (ve výroku o vině) a šetří mu dodatečné náklady. Jak již bylo zmíněno v 1.2.3 není částečná právní moc na překážku rozhodnutí ve prospěch obžalovaného.

Podání odvolání podle úpravy ČSSR má za následek odklad výkonu rozsudku až do doby, než se o odvolání rozhodne (§ 245 odst. 2). Podá-li však odvolání jen poškozený nebo zúčastněná osoba nebo některý z více obžalovaných, nebrání to vykonatelnosti rozsudku, pokud jde o ostatní osoby (§ 139 odst. 2). Rozhodnutí v těchto částech nabyde právní moci (částečná právní moc). V případě zmeškání lhůty k podání odvolání, když byla oprávněnou osobou podána žádost o navrácení lhůty, nelze rozsudek vykonat až do právní moci rozhodnutí o této žádosti. Možnost použití beneficia cohaesionis není překážkou vykonatelnosti. Rozdíly mezi suspenzívním účinem úpravy NDR a ČSSR tedy vyplývají z rozdílu v rozsahu přezkoumávání rozsudku, jak je zakotven v úpravě NDR a ČSSR (srov. 1.2.3).

ad b) d e v o l u t i v n í ú č i n e k znamená, že o opravném prostředku rozhoduje vždy jiný soud — soud druhého stupně, kterým je vždy soud nadřízený tomu soudu, který napadené rozhodnutí vydal (soud prvního stupně).

Devolutivní účinek se uplatňuje bezvýjimečně v obou zemích, ať už jde o odvolání (protest) proti rozsudku v NDR nebo odvolání proti rozsudku v ČSSR (§ 252).

Přehled:

ČSSR:

soud prvního stupně	soud druhého stupně
okresní soud	krajský soud
krajský soud	Nejvyšší soud ČSR/SSR
vojenský obvodový soud	vyšší vojenský soud
vyšší vojenský soud	vojenské kolegium Nejvyššího soudu ČSSR

Nejvyšší soudy ČSR, SSR a ČSSR nikdy nerozhodují jako soudy prvního stupně.

NDR:

soud prvního stupně	soud druhého stupně
Kreisgericht	Bezirksgericht
(krajský soud)	(okresní soud)
Bezirksgericht	Oberstes Gericht
(okresní soud)	(Nejvyšší soud NDR)
vojenský soud	vyšší vojenský soud
vyšší vojenský soud	trestní senát vojenského kolegia Nejvyššího soudu NDR

Odvoláním/protestem nelze napadnout rozsudek Nejvyššího soudu NDR, který vydal jako soud prvního stupně (viz 1.2).

S touto posledně uvedenou výjimkou je jinak trestní řízení v NDR a v ČSSR bezvýjimečně dvouinstanční.

1.2.4 Účast pracujících a jejich organizací při řízení o odvolání

Ve vztahu k účasti pracujících a jejich organizací na řízení o odvolání existují v zákonných úpravách obou zemí podstatné rozdíly. Za nejvýznamnější z tohoto hlediska lze považovat účast zástupce pracujících (společenského zástupce — obhájce a žalobce, zástupce kolektivu) v řízení u soudu druhého stupně a přímou účast lidu při výkonu soudního rozhodování u tohoto soudu.

Pokud jde o účast zástupce společenské organizace, úprava ČSSR je u odvolacího soudu v řízení o odvolání nepřipouští. Zákon ji výslovně připouští jen v řízení před soudem prvního stupně (§ 5, § 183). Judikatura zcela nevylučuje společenské organizace ze spolupráce ani při odvolacím řízení. Např. jestliže dojde odvolací soud na základě skutkového stavu, který byl soudem prvního stupně správně zjištěn, popř., který byl doplněn důkazy bezprostředně před odvolacím soudem provedenými, k jednoznačnému závěru, že je třeba přijmout záruku společenské organizace za nápravu obžalovaného a uložit se zřetelem k tomu nový trest, není vyloučeno, aby podle § 259 odst. 3 sám záruku přijal a uložil nový trest.[6])

Oproti trestnímu řádu ČSSR trestní řád NDR v části, kde jsou upraveny odvolání a protest, obsahuje celý samostatný paragraf (§ 296) nazvaný „spolupůsobení občanů". Úprava NDR výslovně v § 296 odst. 1 zakotvuje zásadu, že odvolací soud má s přihlédnutím k přezkumné povaze řízení o odvolání zajistit diferencované spolupůsobení občanů a zejména při provádění vlastního dokazování. Z tohoto hlediska je možno stanovit i místo

[6]) 1/1964 Sb. rozh. trest.

konání hlavního líčení u soudu druhého stupně. To se vykládá tak, že respektovat toto hledisko je třeba především tehdy, když soud bude provádět vlastní dokazování.

Úprava NDR rozlišuje společenského obhájce a společenského žalobce na jedné straně a zástupce kolektivu na straně druhé.

Formy, ve kterých v NDR společenské síly spolupůsobí, jsou ty samé jako v řízení u soudu prvního stupně. Význam, který je přikládán spolupůsobení společenského obhájce nebo společenského žalobce, vyžaduje, aby byl vždy předvolán, zamýšlí-li soud druhého stupně provést vlastní dokazování (§ 296 odst. 3 StPO). V ostatních případech je jim termín hlavního líčení oznamován. Tato úprava platí i v případě, že se nezúčastnili hlavního líčení u soudu prvního stupně.

Pro zástupce kolektivu platí v NDR následující principy:

a) Zástupce kolektivu má v každém případě právo zúčastnit se hlavního líčení o soudu druhého stupně i tehdy, když se nezúčastnil hlavního líčení u soudu prvního stupně (§ 296 odst. 2 StPO).

b) Zástupce kolektivu, který se zúčastnil hlavního líčení o soudu prvního stupně, je k hlavnímu líčení u soudu druhého stupně předvolán, když tento soud zamýšlí provést vlastní dokazování a jeho spolupůsobení při objasnění skutkového stavu nebo z jiných důvodů (např. společenská účinnost soudního rozhodnutí) je nutná (§ 296 odst. 3 StPo). V ostatních případech je zástupce kolektivu o termínu hlavního líčení u soudu druhého stupně informován.

Úprava NDR v tomto směru důsledněji než úprava ČSSR prosazuje zásadu zapojení a účasti pracujících do trestního řízení, zásadu, která je vlastní socialistickému trestnímu řízení a která zajišťuje uplatňování stále širšího vlivu společnosti na činnost státních orgánů, které je jedním ze znaků socialistické demokracie a jejího projevu — účasti stále širších mas na řízení a správě společenských záležitostí. Vedle tohoto širšího pohledu můžeme důslednost platné úpravy NDR z tohoto hlediska spatřovat i v tom, že spolu s rozšířením apelačních prvků, prosadila zásadu zapojení a účasti pracujících v široké míře i do odvolacího řízení. Uplatnění apelačních prvků v řízení o opravném prostředku si svou povahou, zejména s ohledem na vlastní dokazování a utváření skutkového stavu a vlastní meritorní rozhodnutí, uplatnění této zásady přímo vyžaduje. V tomto směru úprava NDR pokročila dále, než úprava ČSSR.

Dá se tedy říci, že formy, kterými se účast pracujících na trestním řízení v NDR uplatňuje, jsou stejné jako v řízení před soudem prvního stupně. Jen v jednom směru existuje výjimka: stejně jako v ČSSR, ani v NDR se na rozhodování soudu druhého stupně nepodílejí soudci z lidu, ale senát je složen jen ze soudců z povolání. V obou zemích se tedy dosud neuplatnila zásada přímé účasti lidu na soudním rozhodování.

2. OPRÁVNĚNÉ OSOBY

Podle úpravy ČSSR může rozsudek odvoláním napadnout:

a) *Prokurátor* — pro nesprávnost kteréhokoliv výroku ve všech směrech, ze všech hledisek, v neprospěch i ve prospěch, a to i proti vůli dotčené osoby (§ 246 odst. 1, 2, § 247 odst. 1, 2).

b) *Obžalovaný* — (§ 246)

a v jeho prospěch

zákonný zástupce (§ 34) a *obhájce* (§ 41 odst. 2) — v zastoupení obžalovaného. V případě, že obžalovaný je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo tato způsobilost je u něho omezena, mohou podat odvolání v jeho prospěch i proti jeho vůli.

Příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel a druh — (tzv. osoby se samostatnými obhajovacími právy — § 247 odst. 2) — vlastním jménem pouze ve prospěch obžalovaného.

Orgán pověřený péčí o mládež (§ 299 odst. 1) vlastním jménem ve prospěch mladistvého obžalovaného (ne např. poškozeného) i proti jeho vůli.

Odvolání je podáno proti vůli obžalovaného tehdy, když obžalovaný výslovně svůj nesouhlas projeví.

Všechny tyto osoby mohou podat odvolání pro nesprávnost všech výroků, které se přímo dotýkají obžalovaného (§ 246 odst. 1 písm. b).

c) *Zúčastněná osoba*[7]) a jejím jménem *její zákonný zástupce* (§ 42 odst. 3) nebo *zmocněnec* (§ 51) pro nesprávnost výroku o zabrání věci (§ 146 písm. c).

d) *Poškozený*[8]) a jeho jménem *zákonný zástupce* (§ 45 odst. 1) nebo *zmocněnec* (§ 51). Toto právo přísluší poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody. Odvolat se může pro nesprávný výrok o náhradě škody. Pokud jde o výrok o náhradě škody, má poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, právo podat odvolání i v neprospěch obžalovaného (§ 246 písm. d).

Osobami oprávněnými k podání odvolání/protestu podle trestního řádu NDR jsou:

Ve prospěch i neprospěch obžalovaného:

a) *Prokurátor* — proti všem rozsudkům soudu prvního stupně (§ 283 StPO) s ohledem na své procesní postavení jak ve prospěch, tak i v ne-

[7]) Osoba, jejíž věc v trestním řízení byla nebo má být zabrána (§ 42). Zabrání věci je ochranné opatření. Jedná se o věc, která by podléhala trestu propadnutí věci, ale náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit nebo bylo upuštěno od potrestání nebo si zabrání věci vyžaduje obecný zájem (srov. § 73, § 55 tr. zák.).

[8]) Komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (§ 43).

prospěch obžalovaného a z jeho postavení je dovozováno nejen právo, ale i povinnost podat protest.[9])

Ve prospěch obžalovaného:

b) *Obžalovaný* — v případě svého odsouzení (§ 283 StPO).

c) *Obhájce obžalovaného* — (jménem obžalovaného) nemůže v případě plně trestně odpovědného obžalovaného podat odvolání proti jeho výslovné vůli (§ 284).

d) *Obhájce mladistvého obžalovaného,* kterým může být buď:

da) *advokát,* nebo

db) *právní zástupce mládeže* (vlastním jménem), který má samostatné postavení a může odvolání podat i proti vůli mladistvého obžalovaného.

V teorii a praxi NDR se uznává (i když se zákon o tom nezmiňuje), že obhájce musí podat odvolání, když to jeho mandant požaduje. Rozdílné názory panují v tom směru, jak dalece je obhájce závislý (nezávislý) na vůli mandanta, pokud jde o odůvodnění odvolání (např. poukazování na skutečnost snížené příčetnosti).

e) *Zákonný zástupce z hlediska věku plně trestně odpovědného a příčetného obžalovaného* (§ 68 StPO) má samostatné postavení při podávání odvolání, podává odvolání vlastním jménem nezávisle na vůli obžalovaného.

f) *Rodiče nebo jiné osoby oprávněné k výchově mladistvého obžalovaného* — mají samostatné postavení při podávání opravného prostředku (vlastním jménem) (§ 284 odst. 2 StPO).

V okruhu osob oprávněných podat odvolání existují nejen v samotném jejich výčtu, ale i v konkrétní úpravě obsahu jejich oprávnění určité rozdíly mezi úpravou ČSSR a NDR. Pokud jde o okruh oprávněných osob, je jejich výčet podle úpravy NDR poněkud užší, především pokud jde o okruh příbuzných oprávněných podat odvolání (pouze rodiče a osoby oprávněné k výchově). Rozdíl v obsahu oprávnění pak tu je především v tom, že u plně trestně odpovědného obžalovaného podle úpravy NDR má jeho zákonný zástupce samostatné postavení. V ostatních směrech neexistují zásadní rozdíly. Zúčastněná osoba (v případě zabrání věci) nemá podle úpravy NDR vůbec právo odvolání podat.

Zvláštní poznámku zasluhuje otázka práva podat odvolání do rozsudku soudu v případě poškozeného. V úpravě NDR (na rozdíl od ČSSR) ve výčtu osob oprávněných k podání odvolání poškozený nefiguruje a právo odvolání podat mu nepřísluší. Proti výroku o náhradě škody má však poškozený právo podat stížnost (§ 310 StPO), která v případě odvolání (protestu) v daném řízení bude společně s nimi v řízení o odvolání (protestu) projednána. Jinak je projednávána jako každá jiná stížnost. Právo podat

[9]) H. Luther a kol.: Strafprozessrecht, učebnice, 1977, str. 432.

stížnost do výroku o náhradě škody mají také prokurátor, obžalovaný a jeho obhájce, pokud nepodali protest nebo odvolání. Jako samostatný opravný prostředek mohou podat stížnost jen tehdy, když obžalovaný byl v trestním řízení odsouzen. V případě zproštění obžalovaného podobně jako v ČSSR soud o nároku poškozeného nerozhodne a poškozený musí svůj nárok uplatnit samostatně v občanském soudním řízení (viz též níže III.5.4.4.6).

3. PŘEDMĚT ODVOLÁNÍ

Předmětem odvolání mohou být jak v ČSSR, tak i v NDR zásadně všechny rozsudky soudů prvního stupně bez ohledu, zda rozsudek vydal soud civilní nebo vojenský. V ČSSR se nepřipouští odvolání jen proti rozsudku v řízení stanném (§ 312 odst. 2). Výjimku z uvedeného pravidla v NDR představuje již zmíněná (III.1.2) nepřípustnost odvolání proti rozsudku Nejvyššího soudu, který tento soud vydal jako soud první instance.

Předmětem odvolání tedy mohou být podle obou úprav:

a) všechny výroky rozsudku s výše zmíněnou výjimkou nepřípustnosti napadnout výrok o náhradě škody podle úpravy NDR (viz III. 2.),

b) okolnost, že takový výrok nebyl učiněn,

c) řízení předcházející rozsudku.

Z obou úprav vyplývá, že odvolání se nepřipouští proti odůvodnění rozsudku. Stejná je i situace u zprošťujícího rozsudku podle úpravy ČSSR, kde důvod zproštění je součástí výroku. Tak se důvod zproštění rozsudku stává přímým předmětem odvolání a je možné, aby obžalovaný podal odvolání do zprošťujícího rozsudku a to do důvodu zproštění, pokud má za to, že měl být zproštěn z důvodu, který je pro něj příznivější (§ 226). Odvolání obžalovaného do zprošťujícího rozsudku podle úpravy NDR se nepřipouští.

Předmět odvolání v konkrétním případě bude potom na obou stranách závislý na tom, která z oprávněných osob se odvolává. Nejširší bude nepochybně u prokurátora jako strážce socialistické zákonnosti, představitele státu a společnosti, který jako takový musí být objektivní a nezaujatý. Důvodem jeho podání odvolání nemůže být otázka prospěchu či neprospěchu konkrétní osoby či prospěch obžaloby, ale především zájem zákona o dodržování socialistické zákonnosti. Proto jeho odvolání může směřovat jak ve prospěch, tak neprospěch osob dotčených rozsudkem. Ostatní oprávněné osoby mohou napadat, jak to vyplývá z úprav v ČSSR a NDR, nesprávnost jen těch částí rozsudku, které se dotýkají jejich zákonných práv a zájmů a práv osob, v jejichž prospěch nebo za něž (jejichž jménem) odvolání podávají.

4. DŮVODY ODVOLÁNÍ

Ani trestní řád ČSSR, ani trestní řád NDR zvláště nevymezují, ani kasuisticky neomezují důvody odvolání.

V trestním řádu ČSSR se z tohoto hlediska můžeme opřít především o obecný rámec ustanovení § 246, ze kterého lze dovodit, že rozsudku lze odporovat:

a) Pro nesprávnost výroku rozsudku (§ 246 odst. 1) (error in iudicando), kterou mohou způsobit vady:

aa) skutkové — správné zjištění skutku, který je předmětem obžaloby, je základním předpokladem vydání spravedlivého rozsudku;

ab) hmotněprávní — porušení nebo nesprávné použití ustanovení trestního zákona, popř. i jiných zákonů;

ac) procesněprávní — porušení procesních ustanovení o rozsudku může způsobit neúplnost, nejasnost, nesrozumitelnost atd. (např. výrok nevyčerpal nebo překročil obžalobu).

b) Proto, že výrok nebyl učiněn, ač v rozsudku měl být (§ 246 odst. 2).

c) Pro porušení ustanovení o řízení, které rozsudku předcházelo (error in procedendo), pokud toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo chybí (§ 246 odst. 2). (Spadají sem chyby, které vznikly nejen v hlavním líčení, nýbrž i v předcházejících stádiích — např. v přípravném řízení). Trestní řád nevyžaduje jako předpoklad podání odvolání, aby vada řízení měla skutečně vliv na výrok a jeho správnost. Stačí, že tu taková možnost je.

Trestní řád NDR neobsahuje ustanovení obdobné § 246 trestního řádu ČSSR, kde by se hovořilo o výrocích. Důvody odvolání lze vyvodit z § 291 StPO, kde se hovoří o tom, že odvolání (protest) vedou, s přihlédnutím k možnosti vymezení odvolání/protestu (průlom do revizního principu srov. III.1.2.3), k přezkoumání z hlediska:

1) nedostatečného objasnění a nesprávného zjištění skutkového stavu,

2) porušení předpisů trestního řízení,

3) porušení trestního zákona jeho nepoužitím nebo nesprávným použitím,

4) uložením správného druhu a výše trestu.

Již z tohoto výčtu lze vyvodit, že není žádný podstatný rozdíl mezi úpravou ČSSR a NDR, a že obdobně jako v ČSSR budou důvodem podání odvolání vady skutkové, hmotněprávní a procesněprávní.

5. ŘÍZENÍ O ODVOLÁNÍ

5.1 Podání

Zákonodárství obou zemí se vyznačuje tím, že podání odvolání je prosté jakéhokoliv formalismu a neklade žádné nároky na právní kvalifikaci osoby oprávněné k podání odvolání. Neznalost práva na straně této osoby není pro ni při podání opravného prostředku nevýhodou.

5.1.1 Místo podání

Pro obě země je společné, že odvolání se podává u soudu prvního stupně, proti jehož rozsudku směřuje (§ 248 odst. 1, § 288 odst. 2 StPO).

5.1.2 Forma podání

Jednoduchost a přístupnost odvolání v obou zemích se projevuje i ve formě podání.

Forma podání odvolání není trestním řádem ČSSR předepsána. Je jen třeba, aby z odvolání jasně a nepochybně vyplýval projev vůle odvolatele odporovat rozsudku. Nevyžaduje se ani označení podání jako odvolání; usuzuje se vždy podle obsahu (vůle odporovat rozsudku), ne podle názvu. Odvolání lze podat písemně, ústně do protokolu, telegraficky nebo dálnopisem (srov. § 59 odst. 1).

Podle úpravy NDR postačuje jednoduchá písemná forma, když § 288 odst. 2 StPO dává na vybranou podání odvolání obžalovaným prohlášením do protokolu, jeho vlastní písemné podání nebo prostřednictví písemného podání advokáta. Ustanovení o adresátovi odvolání jsou v praxi vykládána velkoryse (uznávána jsou i podání o soudu druhého stupně, jiného soudu nebo prokuratury). Obdobně ani chybné označení odvolání nemá podle výslovného ustanovení § 283 odst. 2 StPO žádné negativní důsledky. Prokurátor musí v souladu s § 288 odst. 1 StPO podat protest vždy písemně.

5.1.3 Lhůta

V celkové úpravě lhůt pro podání odvolání a jejich počátku existují rozdíly mezi úpravou obou zemí.

Podstatný rozdíl není mezi délkou lhůt pro podání odvolání, která je v ČSSR osmidenní (§ 248 odst. 1), zatímco v NDR platí lhůta jednotýdenní — tedy sedmidenní (§ 288 odst. 1 StPO). Rozdíly jsou však v počátku běhu odvolací lhůty.

Zatímco v ČSSR je důsledně uplatněno, že odvolací lhůta počíná obža-

lovanému běžet den následující po dni doručení opisu rozsoduku (§ 248 odst. 1, § 60 odst. 1), který též obsahuje písemné poučení o opravných prostředcích, rozlišuje úprava NDR počátek běhu lhůty podle toho, zda byl obžalovaný přítomen vyhlašování rozsudku či nikoliv. V případě jeho přítomnosti počíná lhůta běžet v tomto okamžiku. (Uvádí se též, že obžalovaný souběžně s vyhlášením obdrží úplné vyhotovení rozsudku. § 246 odst. 4 StPO každopádně stanoví povinnost, aby obžalovanému bylo vyhotoveno písemné poučení o opravném prostředku. Pouhé ústní poučení se nepovažuje za právně účinné a nemá za následek ztrátu práva na podání opravného prostředku. V případě, že obžalovaný je vyhlášení rozsudku nepřítomen, lhůta počíná běžet okamžikem doručení rozsudku (§ 288 odst. 4 StPO), a to i v případě, že vyhlášení se zúčastnil jeho obhájce.

Prokurátorovi podle trestního řádu ČSSR počíná běžet lhůta pro podání odvolání samostatně od doručení opisu rozsudku, na rozdíl od úpravy NDR, kdy lhůta počíná běžet důsledně od vyhlášení rozsudku soudem, a to i tehdy, když vyhlášení nebyl přítomen.

Pokud jde o ostatní osoby oprávněné podat odvolání platí pro ně v NDR tatáž lhůta jako pro obžalovaného. Zákon neupravuje zvláštní lhůtu, tedy ani pro osoby, které mají samostatné právo odporovat rozsudku odvoláním. To je další významný rozdíl od úpravy v ČSSR. Především je nutné zmínit se o tom, že má-li obžalovaný obhájce a zákonného zástupce, doručuje se opis rozsudku i těmto osobám a lhůta pro podání odvolání běží i obžalovanému od nejpozdějšího doručení některé z těchto tří osob (§ 248 odst. 2). Orgánu péče o mládež, poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody a zúčastněné osobě běží lhůta samostatně od doručení opisu rozsudku. Ostatním oprávněným osobám (příbuzní v pokolení přímém, sourozenci, manžel, osvojitel, osvojenec, druh) běží lhůta stejně jako obžalovanému (§ 247 odst. 3). Když se obžalovaný výslovně vzdá odvolání, běží těmto posledně jmenovaným osobám lhůta od doručení opisu rozsudku obžalovanému.

Lhůta podle úpravy odvolání v ČSSR zásadně platí jen pro podání odvolání; odvolání může být odůvodněno i po proběhnutí lhůty. A právě v tomto posledním směru existuje další podstatný rozdíl mezi úpravou ČSSR a NDR (k odůvodnění odvolání viz blíže III.5.1.4 níže). Zvláštní ustanovení § 288 odst. 5 StPO stanoví, že bude-li při podání odvolání oznámeno pozdější odůvodnění, musí být toto provedeno v týdenní lhůtě od podání odvolání/protestu. Teprve až po uplynutí této lhůty může soud o odvolání/protestu rozhodnout, bez ohledu, zda odůvodnění došlo či nikoliv.

5.1.4 Obsah odvolání

Trestní řád NDR v již zmíněném § 288 odst. 5 StPO stanoví pro všechny oprávněné osoby (na rozdíl od čs. trestního řádu), že odvolání/protest mají být písemně odůvodněné a že mají být označeny a uvedeny nové skutečnosti a důkazní prostředky. Nevyhovění tomuto požadavku nemá však žádný vliv na projednávání opravného prostředku a má povahu ustanovení pořádkového.

Trestní řád ČSSR zásadně nestanoví jaký má být obsah odvolání. Z toho lze dovozovat, že musí jít o nepochybný projev vůle odvolatele odporovat rozsudku. V § 249 odst. 1 stanoví pouze povinnost prokurátora, obhájce a zmocněnce poškozeného a zmocněnce zúčastněné osoby ve lhůtě pro podání odvolání toto odůvodnit tak, aby bylo patrno, v které části je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení. S ohledem na to, že trestní řád nestanoví sankci za nedodržení tohoto požadavku, je toto ustanovení považováno za pořádkové a soud je povinen odvolání přesto projednat (důsledek revizního principu — srov. III.1.2.3).

Rozdíl je především v tom, že úprava NDR stanoví, že všechna odvolání by měla být odůvodněna, zatímco úprava ČSSR stanoví toto jako možnost, u výše zmíněných osob v § 249 odst. 1 jako povinnost. Lze tedy konstatovat, že rozdíly mezi úpravami sice formálně existují, avšak ve svých praktických důsledcích vyznívají shodně.

5.2 Vzdání se a zpětvzetí odvolání

Jsou upraveny v obou zemích a jsou považovány za záruku a projev svobody práva odporovat rozsudku, resp. dispozičního práva osoby k podání odvolání oprávněné. Vzdání se a zpětvzetí odvolání musí být výslovné a jsou neodvolatelné. V některých směrech jsou mezi úpravami rozdíly.

5.2.1 Vzdání se odvolání

Srovnáme-li trestní řízení ČSSR a NDR, docházíme k závěru, že trestní řízení NDR je formálně složitější pokud jde o určení doby, kdy obžalovaný může učinit písemně účinný projev vůle vůči soudu, že se odvolání vzdává. Je zde zdůrazněn požadavek, aby bylo zabráněno ukvapenému nepromyšlenému vzdání se odvolání.[10]) Právně účinné vzdání se odvolání předpokládá splnění tří podmínek:

a) úplné vyhlášení rozsudku;

b) ústní a písemnou informaci adresovanou obžalovanému o právu odvolat se a o právu nahlédnout do protokolu o hlavním líčení (§ 246 StPO);

[10]) srov. R. Beckert; Neue Justiz 1980/12, str. 562 an.

c) výslovné prohlášení předsedy senátu o skončení hlavního líčení (§ 240 StPO).

Znamená to, že doba, kdy je možné se účinně vzdát odvolání začíná až po skončení hlavního líčení. Protokolování tohoto prohlášení není součástí protokolu o hlavním líčení, ale samostatnou součástí spisu.

Podle § 250 odst. 1 tr. řádu ČSSR lze právně účinné prohlášení učinit výslovně (podle teorie a praxe musí být jasné, vážné, bezvýhradné a úplné; — nestačí konkludentní úkon jako např. zaplacení peněžitého trestu[11]) až po vyhlášení rozsudku soudu. Není třeba doručení opisu rozsudku a počátek běhu odvolací lhůty.

Podle obou úprav má vzdání se odvolání stejné účinky. Odvolání nemůže již být později podáno, což platí např. i pro obhájce, který jedná jménem obviněného.

5. 2. 2 Zpětvzetí odvolání

Úpravy zpětvzetí odvolání v obou zemích vykazují některé zajímavé rozdíly.

Téměř shodná je úprava ve směru doby, do kdy je možno odvolání účinně vzít zpět: v ČSSR do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě (§ 250 odst. 2), v NDR do konce závěrečných přednesů (§ 290 StPO).

Na rozdíl od úpravy ČSSR (kde se závěr vyvozuje) existuje v trestním řádu NDR výslovné ustanovení § 286 odst. 2, že odvolání, které bylo vzato zpět před uplynutím lhůty k jeho podání, nelze znovu podat. Opačně zase na rozdíl od NDR obsahuje trestní řád ČSSR v § 250 odst. 4 důležité ustanovení o formě vzetí na vědomí zpětvzetí na straně soudu, kde tak činí předseda senátu odvolacího soudu, pokud není překážek, formou usnesení. V případě, že věc nebyla ještě předložena odvolacímu soudu, činí tak předseda senátu soudu prvního stupně (§ 250 odst. 4).

Největší rozdíly vykazuje úprava zpětvzetí odvolání v případech odvolání ve prospěch obžalovaného, které podala jiná osoba. V ČSSR může prokurátor vzít zpět odvolání podané ve prospěch obžalovaného zpět bez jeho souhlasu, když obžalovanému od vyrozumění o zpětvzetí odvolání prokurátorem běží nová lhůta pro podání odvolání (§ 250 odst. 3). V NDR existuje poněkud jednodušší a racionálnější úprava: prokurátor může vzít protest podaný ve prospěch obžalovaného zpět jen s jeho souhlasem. Domnívám se, že tato úprava velmi dobře plní, při zjednodušení postupu, funkci úpravy ČSSR. Shodná je úprava, pokud jde o zpětvzetí odvolání ve prospěch obžalovaného obhájcem nebo zákonným zástupcem nebo osobami

[11]) srov. č. 57/1952, č. 20/1956 Sb. rozh. trest.

se samostatným odvolacím právem (příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, manžel, druh, osvojitel, osvojenec), zákonným zástupcem podle čs. trestního řádu a obhájcem, rodiči nebo dalšími osobami oprávněnými k výchově podle trestního řádu NDR, když se na obou stranách vyžaduje souhlas obžalovaného se zpětvzetím. Ze smyslu úpravy ČSSR vyplývá, že zákonný zástupce není oprávněn bez souhlasu obžalovaného vzít jeho odvolání zpět. Orgán péče o mládež v ČSSR může podle § 250 odst. 3 vzít zpět odvolání podané ve prospěch mladistvého jen s jeho výslovným souhlasem. Úprava NDR vyžaduje u mladistvého ve všech případech zpětvzetí odvolání podaného v jeho prospěch vedle souhlasu mladistvého i souhlasu všech osob oprávněných k jeho výchově (týká se i protestu prokurátora v jeho prospěch i odvolání obhájce) — srov. § 286 odst. 3, 4 StPO. Úprava NDR je důsledná v tom, že stanoví v § 286 odst. 4 StPO ke zpětvzetí odvolání obhájcem jako jeho obligatorní náležitost zvláštní písemné zmocnění osobou, kterou zastupuje. Na druhé straně se v ČSSR nepovažuje pro zpětvzetí jako dostatečný pouhý přípis obhájce, že bere za obžalovaného zpět jím podané odvolání, který nemůže nahradit výslovný souhlas obžalovaného.[12])

Čs. právní řád dovozuje, že obžalovaný nemůže účinně vzít zpět odvolání, které bylo podáno v jeho prospěch jinou oprávněnou osobou.[13])

5.3 Řízení u soudu prvního stupně

Jak již bylo řečeno, odvolání se podává v obou státech u toho soudu, který ve věci rozhodl a proti jehož rozhodnutí směřuje (§ 248 odst. 1, § 288 odst. 1 StPO). Soud prvního stupně v žádném směru o odvolání nerozhoduje. Autoremedura je na obou stranách nepřípustná. Další průběh řízení je však odlišný.

Podle § 251 čs. trestního řádu se věc ihned nepřesouvá k odvolacímu soudu. Podle názoru, který zastává čs. věda trestního řízení a který se též promítl do zákonodárství, se řízení u soudu prvního stupně koná z důvodů vhodnosti; aby strany měly možnost se k odvolání vyjádřit. Předseda senátu soudu prvního stupně má povinnost doručit opis odvolání ostatním stranám, které by odvoláním mohly být přímo dotčeny a upozorní je na možnost vyjádřit se k podanému odvolání (§ 251) podle principu audiatur et altera pars. Vyjádření stran mohou obsahovat také nové skutečnosti a nabízet nové důkazy.

Poté, co všem oprávněným osobám uplynula lhůta k podání odvolání (vůči ostatním oprávněným osobám, které nepodali odvolání, nabylo roz-

[12]) Srov. č. IV/1967 Sb. rozh. trest.
[13]) A. Růžek a kol.: Čs. trestní řízení, Panorama, Praha 1982, str. 280.

hodnutí právní moci — rozhodnutí je v relativní právní moci), předloží předseda senátu spisy odvolacímu soudu (§ 251) s odvoláním všech osob najednou. Věc se tím přesouvá do řízení u odvolacího soudu a to i tehdy, bylo-li odvolání podáno osobou neoprávněnou nebo opožděně.

Na rozdíl od čs. trestního řádu stanoví trestní řád NDR v § 288 odst. 7, že soud prvního stupně má neprodleně po dojití opravného prostředku předložit spisy odvolacímu soudu. Tím je na odvolací soud přenesen i úkol doručit opis opravného prostředku prokurátorovi nebo obžalovanému a jeho obhájci. Za předpokladu, že jsou dány důvody vyloučení veřejnosti (§ 211 odst. 2 StPO) nebude v souladu s § 184 odst. 5 StPO obžalovanému a jeho obhájci doručen protest prokurátora, nýbrž bude mu dán pouze na vědomí (když to bude vyžadovat bezpečnost státu nebo nutnost zachovat v tajnosti určité skutečnosti). Obhájce ani v těchto případech není zbaven práva nahlížet do spisu a činit si výpisky pro účely obhajoby.

5.4 Řízení u odvolacího soudu

5.4.1 Odvolací soud

K odvolacímu soudu viz III.1.2.4.b) — devolutivní účinky odvolání.

V obou zemích ve všech případech jedná a rozhoduje odvolací soud jako soud kolegiální v senátě ve složení tří soudců z povolání. Z projednávání a rozhodování odvolacího soudu je vyloučen soudce, který se zúčastnil rozhodování u soudu, který vydal napadený rozsudek (§ 30 dost. 3; § 158 StPO).

5.4.2 Lhůta pro provedení odvolacího řízení

Čs. trestní řád nestanoví žádnou zvláštní lhůtu pro provedení odvolacího řízení. Proto i zde bude nutno se řídit obecnou základní zásadou čs. trestního řízení, formulovanou v § 2 odst. 4, že „... orgány trestního řízení musí trestní věci projednávat co nejrychleji ...".

Trestní řád NDR na rozdíl od československého lhůtu pro provedení odvolání obsahuje. Zákon předepisuje čtyřtýdenní lhůtu, v průběhu které musí odvolací soud rozhodnout (§ 294 StPO). Tato lhůta je — jak dokazuje praxe — převážně (asi 85 procent) dodržována.[14]) Je však považována za lhůtu spíše pořádkové povahy a sám předseda senátu ji může prodloužit.

[14]) Srov. H. Lischke: „Die Verantwortung des Obersten Gerichts der DDR bei der Durchsetzung der Sozialistischen Grudrechte"; V: „Demokratie, Freiheit und Menschenrechte in der Entwickelten Sozialistichen Gesellschaft", Abhandelungen der Akademie der Wissenschaften der DDR, Veröfentlichungen der Wissenschaftlichen Räte, Berlin 1979 (W 4/1979), str. 91, 96.

Konalo-li se u soudu prvního stupně urychlené řízení nebo vysloví-li soud prvního stupně trest odnětí svobody, musí být v odvolacím řízení (ať už v hlavním líčení nebo mimo něj) rozhodnuto neprodleně. Na zvláštní urychlení je dbáno v řízení proti mladistvému, kde je třítýdenní lhůta pro řízení u soudu prvního stupně (§ 201 odst. 3 StPO), když tato lhůta jako orientační platí i pro odvolací řízení.

5.4.3 Zásady rozhodování odvolacího soudu

Pro rozhodování odvolacího soudu v obou zemích jsou charakteristické některé zásady. Při pojednání o nich bude vycházeno z československé úpravy, která bude s úpravou NDR konfrontována.

5.4.3.1 Revizní princip

K reviznímu principu, viz též pojednání o rozsahu přezkoumávání v III.1.2.3, kde byl již učiněn závěr, že v tomto směru existují mezi oběma zeměmi rozdíly.

Pro rozsah přezkoumávání rozsudku podle úpravy v ČSSR je typický omezený revizní princip, který je vyjádřen v § 254 (odst. 1, 2).

Odvolací soud tedy z podnětu odvolání musí přezkoumat všechny výroky rozsudku, proti kterým odvolatel mohl podat odvolání (která se ho týkají — § 246 odst. 1). Musí tak učinit i tehdy, když odvolatel se domáhá přezkoumání jen některého výroku, a i tehdy, kdyby výslovně prohlásil, že s ostatními výroky je spokojen. Nezáleží na tom, zda v rozsudku jsou obsaženy výroky ohledně více trestných činů, které byly spáchány i více skutky (souběh). Musí vždy vyčerpat celý skutek (celé skutky) ze všech právně relevantních hledisek. (Např. odvolatel se odvolal do jednoho z více výroků o více skutcích a trestných činech, kterých se dopustil — odvolací soud přezkoumá výroky o všech jím spáchaných trestných činech). Odvolací soud musí přezkoumat správnost každého jednotlivého výroku rozsudku proti němuž mohl odvolatel podat odvolání ze všech hledisek. I z těch hledisek, která odvolatel v odvolání neuplatňoval (např. obžalovaný se odvolá proti výši trestu a odvolací soud přezkoumá i správnost uloženého druhu trestu). Odvolací soud musí přezkoumat z podnětu odvolání i správnost postupu řízení, které předcházelo a mohlo způsobit nesprávnost těch výroků, proti kterým mohl odvolatel podat odvolání.

Omezenost revizního principu je tedy dána tím, že byla-li napadena odvoláním jen část rozsudku týkající se některé z více osob, o kterých bylo rozhodnuto týmž rozsudkem, přezkoumá odvolací soud jen správnost těch všech výroků, které se týkají té osoby, které se odvolání týká,

a správnost řízení, které všem těmto výrokům předcházelo. Ve vztahu k ostatním osobám je rozsudek pravomocný. Ke změně může v jejich prospěch dojít jen cestou beneficia cohaesionis (viz níže 5.4.3.2).

Revizní povinnost (podle výkladu Nejvyššího soudu) odvolacího soudu ve výše uvedeném smyslu platí i tehdy, když odvolání nebylo odůvodněno, nebo když odvolací soud nesouhlasí s námitkami uvedenými v odvolání. Pokud jde o změnu v neprospěch obžalovaného v důsledku této revizní povinnosti, platí tu omezení stanovená zákazem reformationis in peius (viz níže 5.4.3.3).

Zvláštní pozornost z hlediska uplatnění revizního principu zasluhuje odvolání podané prokurátorem. Prokurátor může podat odvolání proti všem výrokům rozsudku a řízení jim předcházejícímu a ohledně všech osob, které jsou rozsudkem dotčeny, a to jak v jejich prospěch, tak i v jejich neprospěch. Omezí-li své odvolání na určitou osobu, je možno přezkoumat pouze část rozsudku, týkající se této osoby. Napadl-li pouze výrok o náhradě škody, týkající se určité osoby, je soud povinen přezkoumat v souladu s § 254 odst. 2 všechny výroky, které se této osoby týkají, včetně výroku o vině a trestu a řízení předcházející všem těmto výrokům. Pokud by se výrok o náhradě škody dotýkal všech osob dotčených rozsudkem, soud se bude zabývat celým rozsudkem ve všech výrocích a v celém řízení ohledně všech osob. Jestliže prokurátor své odvolání nevymezí a projeví pouze vůli odvolat se, je potom nutné považovat celý rozsudek za napadený ve všech výrocích a v celém řízení jim předcházejícím ohledně všech rozsudkem dotčených osob. Odvolání je v tomto případě nutno považovat za podané jak ve prospěch, tak v neprospěch. Odvolání podané prokurátorem pouze v neprospěch obžalovaného není při důsledném provedení revizního principu překážkou pro to, aby pouze na jeho podkladě odvolací soud mohl rozhodnout pouze ve prospěch obžalovaného. K těmto všem závěrům vede důsledný výklad § 254 odst. 1, 2 v souvislosti s § 246 odst. 1 písm. a), § 247 odst. 1, 2 a s postavením prokurátora jako strážce socialistické zákonnosti.

Úprava NDR nemá takové výslovné ustanovení o rozsahu přezkoumávání rozhodnutí, jaké obsahuje § 254 odst. 1, 2 trestního řádu ČSSR. Stejně ani teorie a praxe nezná pojem revizního principu a nevěnuje této otázce větší pozornost. Přesto však při bližším zkoumání úpravy musíme dojít, a teorie NDR též dochází (srov. pojednání v III.2.2.3.), k závěru, že i v NDR „vedou protest i odvolání zásadně k všestrannému kritickému přezkoumání napadeného rozsudku. V odvolání uvedené důvody jsou pro soud druhého stupně pokyny, v kterém směru bude muset zaměřit svou zvláštní

[15]) H. Luther und Kollektiv: Strafverfahrensrecht, Lehrbuch, Staatsverlag, Berlin 1977, str. 439.

pozornost. Každopádně však chybějící odůvodnění odvolání nezprošťuje odvolací soud toho, aby se zabýval všemi částmi napadeného rozsudku. Vymezení odvolání a tímto způsobem i nastoupivší částečná právní moc omezuje rozhodnutí odvolacího soudu. To, že soud není vázán na vymezení odvolání, když přichází v úvahu rozhodnutí ve prospěch obžalovaného, činí zřetelným, že odvolací soud musí přezkoumat rovněž ty části rozhodnutí, na které se vymezení odvolání nevztahuje".[15]) Tato citace nevyžaduje bližšího komentáře, snad jen stručné doplnění poukazující na ustanovení § 288 odst. 6 StPO, které dává možnost vymezit odvolání na jednotlivá jednání, nesprávné použití trestního zákona nebo nesprávnou výměru trestu, § 291 StPO, který zprošťuje odvolací soud vázanosti vymezení odvolání podle § 288 odst. 6 StPO, kdyby tu byly podmínky pro rozhodnutí ve prospěch obžalovaného a § 300 StPO stanovící důvody obligatorního zrušení rozsudku a vrácení věci k novému rozhodnutí soudu prvního stupně. Jak uplatnění § 291, tak i § 300 StPO vyžaduje všestranné přezkoumání rozsudku i v nenapadnuté části, či mimo vymezenou část.

Jak výše uvedené citace učebnice, tak i tento naposledy učiněný závěr dokazují, že i v trestním řízení NDR se prosadil revizní princip vlastní socialistické úpravě a pojení opravného prostředku.

5. 4. 3. 2 Beneficium cohaesionis

Trestní řády obou zemí obsahují ustanovení o účincích rozhodnutí odvolacího soudu na další osoby dotčené rozsudkem (§ 261; § 302 StPO). Beneficium cohaesionis představuje v obou zemích významný a logický doplněk a prohloubení omezeného revizního principu či vymezeného odvolání (NDR). Umožňuje v rámci řízení o odvolání rozhodnout ve prospěch jiných osob, které se neodvolaly a nebylo podáno odvolání ani jejich jménem, ani v jejich prospěch a rozsudek ve vztahu k těmto osobám již nabyl právní moci. Brání tomu, aby v téže věci bylo vydáváno vzájemně si odporující rozhodnutí a je významnou zárukou důsledné nápravy nesprávných rozhodnutí v zájmu zákonných práv a zájmů občanů. Je i průlomem do jedné z vlastností právní moci — nezměnitelnosti, kterou relativizuje.

Předpoklady pro použití tohoto principu jsou i přes částečně rozdílné znění ustanovení (viz níže) v obou zemích stejné. Odvolací soud *musí* rozhodnout i ve prospěch spoluobžalovaného (spoluobžalovaných), kteří si nepodali odvolání za těchto předpokladů:

a) ohledně spoluobžalovaných, jichž se má beneficium cohaesionis týkat, bylo rozhodnuto:

aa) ve společném řízení

ab) ve společném rozsudku,

b) důvod, z něhož má být rozhodnuto ve prospěch těchto spoluobžalo-

vaných, musí být pro všechny tyto spoluobžalované společný (svědčit ve prospěch všech),

c) situace osoby, ohledně níž se beneficium cohaesionis používá, se nemůže změnit k horšímu v žádném směru („vnutit" lze osobě, která nevyužila svého p r á v a odvolat se a ohledně níž již rozhodnutí nabylo právní moci jen takové rozhodnutí, které pro ni znamená skutečné „dobrodiní".);

d) odvolací soud má obligatorní povinnost (musí) takto postupovat (ex officio).

Bylo již zmíněno, že znění ustanovení o beneficiu cohaesionis nejsou v trestních řádech ČSSR a NDR shodná. Především čs. trestní řád hovoří v § 261 o tom, že tohoto postupu se použije „prospívá-li důvod, z něhož soud rozhodl ve prospěch některého obžalovaného, také dalšímu spoluobžalovanému...", zatímco trestní řád NDR v § 302 používá formulace „byl-li zrušen rozsudek ve prospěch jednoho obžalovaného z důvodu porušení zákona a vztahuje-li se rozsudek v té části, ve které byl zrušen i na dalšího obžalovaného...". Přestože čs. trestní řád používá obecnější a na první pohled širší formulace, je zákonná úprava, která se zdá být při doslovném výkladu užší, vykládána shodně s čs. úpravou.[16])

Dalším významným rozdílem je to, že na rozdíl od úpravy NDR je dosah § 261 podle čs. úpravy rozšířen i ve prospěch zúčastněné osoby, popř. v případě úspěšného odvolání zúčastněné osoby i ve prospěch tímto rozhodnutím dotčeného obžalovaného (obžalovaných).

Bez zajímavosti nejsou některé závěry teorie a praxe NDR k praktickým důsledkům beneficia cohaesionis. Především je to požadavek, aby v případě, že bude rozhodnuto ve prospěch dalšího obžalovaného, který se neodvolal, byl orgán odpovědný za výkon rozhodnutí urychleně zpraven a rozhodl o novém nařízení vyšetřovací vazby. V případě zrušení právní moci rozsudku a vrácení věci k novému rozhodnutí soudu prvního stupně stává se z odsouzeného opět obžalovaný.[17])

5. 4. 3. 3 Z á k a z r e f o r m a t i o n i s i n p e i u s

Při rozhodování o odvolacím řízení se v obou zemích uplatňuje ve prospěch obžalovaného významný institut zákazu změny rozsudku v neprospěch obžalovaného — zákaz reformationis in peius. Je to další a významná záruka svobody odvolacího práva a především uplatňování základní zásady trestního řízení — práva na obhajobu.

[16]) Srov. H. Luther und Kollektiv: Strafverfahrensrecht, Lehrbuch, Staatsverlag, Berlin 1977, str. 456.

[17]) H. Luther und Kol.: Straverfahrensrecht, 1977, str. 457,
J. Schlegel—R. Schindler: „Einige Konsequenzen aus der Erstreckung des Rechtsmittelurteils auf Mitverurteilte", Neue Justiz, 24/1974, str. 746 an.

V ČSSR je tento institut formulován v § 259 odst. 4 a v NDR v § 11 odst. 3 a § 285 StPO. Z prvního srovnání lze konstatovat, že smysl úpravy je stejný, avšak formulace použitá v trestním řádu NDR je širší a ne tak jednoznačná jako v ČSSR. Zajímavý je i dodatek v § 285 StPO říkající, že i tehdy, když bylo odvolání podáno v neprospěch obžalovaného, může soud rozhodnout v jeho prospěch.

Shodně jsou v úpravách obou zemí formulovány předpoklady použití zákazu reformace in peius: Odvolání musí být výlučně podáno ve prospěch obžalovaného. Zákaz neplatí v případě, že prokurátor podal odvolání v neprospěch obžalovaného. V případě, že prokurátor své odvolání z tohoto hlediska nevymezil, má se za to, že odvolání bylo podáno ve prospěch i v neprospěch a zákaz reformationis in peius neplatí.[18])

Účinky zákazu reformace in peius se v obou zemích v zásadě shodují, nevykazují žádné podstatné rozdíly. Zákaz reformationis in peius spočívá v tom, že odvolací soud nemůže uložit obžalovanému těžší trest, než jaký mu byl uložen napadeným rozsudkem (těžší druh trestu, delší nebo vyšší trest, místo podmíněného nepodmíněný trest, uložením trestu v případě, kdy soud prvního stupně od potrestání upustil, uložení dalšího trestu, který nebyl napadeným rozsudkem uložen). V důsledku jasné formulace čs. trestního řádu v § 259 odst. 4 se zákaz reformationis in peius netýká výroku o ochranném opatření, neboť tu nejde o otázku trestu. Judikatura ČSSR (Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu) dále upřesňuje, že za nepříznivější se považuje takový trest, který zhoršuje postavení obžalovaného v porovnání s trestem, který uložil soud prvního stupně před prvním odvoláním.

A v tomto směru začínají rozdíly čs. úpravy od úpravy NDR. Ta totiž v § 285 StPO na rozdíl od čs. úpravy nepoužívá formulace „příznivější trest", ale „těžší opatření trestní odpovědnosti". Tedy formulaci širší, jak již bylo v úvodu této části naznačeno. V důsledku toho byl v posledních letech zákaz reformationis in peius po rozsáhlých diskusích, co jsou to opatření trestní odpovědnosti, rozšířen též na opatření, která nemají charakter trestu ve vlastním slova smyslu, např. opatření k resocializaci recidivisty, které každopádně představuje zhoršení situace obžalovaného. Ze společné diskuse orgánů spravedlnosti a představitelů vědy se vyvinul názor, že zákaz reformationis in peius (§ 285 StPO) se vztahuje na:

— zvýšení hlavního a dodatkového trestu (vyšší trest odnětí svobody, vyšší trest peněžitý nebo dodatkový);

— první výrok dodatkového trestu;

— další úprava podmínečného odsouzení povinnostmi podle § 33 odst. 4 tr. zák. NDR (uložení další nebo zostření již vyslovených povinností) a prodloužení zkušební doby;

[18]) zdůvodnění viz III. 5.4.3.1.

— vyslovení dalších povinností mladistvému, popř. zostření již uložené povinnosti (§ 70 tr. zák. NDR);

— nařízení odborného lékařského léčení podle § 27 tr. zák. NDR v řízení o odvolání;

— uložení resocializačních opatření podle § 47, 48 tr. zák. NDR[19]).

Zákaz zvýšení trestu v NDR neplatí, tedy o opatření trestní odpovědnosti nejde, pokud se jedná o nuceně předepsané opatření (povinnost k náhradě škody nebo náhradu vlastní prací podle § 33 odst. 3 tr. zák. NDR, odnětí občanských práv podle § 58 odst. 3 tr. zák. NDR, zabavení většího (neoprávněného) výtěžku (přetržek) podle § 170 odst. 4 tr. zák. NDR). Dále bylo vyjasněno, že zákaz reformationis in peius neplatí, když prokurátor podle § 237 StPO rozšíří obžalobu (vznese obžalobu pro další trestné činy), čímž se změní předmět trestního řízení. V tomto případě je vynesení vyššího trestu přípustné.[20]) Určitou obdobu posledně uvedeného případu lze spatřovat v § 264 odst. 2 čs. trestního řádu. Podle něj může soud prvního stupně po zrušení rozsudku a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí — v novém řízení na základě nově najevo vyšlých skutečností uznat obžalovaného vinným těžším trestným činem a uložit přísnější trest, než který mu byl uložen v napadeném rozsudku. Odhlédneme-li od možnosti prokurátora rozšířit obžalobu (podle § 237 StPO pro další trestné činy — změna předmětu řízení), kdy je možno uložit i vyšší trest,[21]) zákaz reformationis in peius platí v NDR nejen při rozhodování odvolacího soudu, ale i pro rozhodování soudu prvního stupně po zrušení rozsudku a vrácení věci k novému projednání.

5. 4. 3. 4 Oprávnění provádět dokazování

Jak trestní řád ČSSR (§ 263 odst. 6), tak trestní řád NDR (§ 301 odst. 1) označují dokazování před odvolacím soudem za výjimečné. Trestní řád ČSSR je z tohoto hlediska přísnější v tom směru, že předesílá v úvodu § 263 odst. 6, že důkazy před odvolacím soudem se zpravidla nepřipouštějí. Zatímco v ČSSR se k rozsahu oprávnění odvolacího soudu rozvinula v praxi a teorii diskuse, je možné, pokud jde v NDR, hovořit o tom, že rozšíření apelačního principu při vydání trestního řádu v roce 1968 (ve

[19]) Informationen des Obersten Gerichts der DDR, 1980/6, str. 19.
[20]) Neue Justiz 1981/5, str. 232.
[21]) Neue Justiz 1981/5, str. 232; Rozšířit obžalobu může prokurátor podle § 237 StPO v hlavním líčení za těchto předpokladů:
a) prokurátor je příslušný (může i ústně do protokolu)
b) obžalovaný je přítomný
c) soud vezme rozšíření na vědomí usnesením.

srovnání s trestním řádem z roku 1952) zůstalo teorií téměř bez povšimnutí.

Základním ustanovením, jak již bylo řečeno výše, je § 263 odst. 6 tr. ř. ČSSR. Říká, že důkazy před odvolacím soudem se zpravidla neprovádějí. Jen výjimečně může odvolací soud řízení doplnit důkazy nezbytnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout. Z tohoto ustanovení vyplývá, že dokazování se u odvolacího soudu připouští, ale je považováno za výjimku, a že musí být zaměřeno k určitému cíli — rozhodnout o odvolání.

Meze dokazování z hlediska jeho rozsahu pak určuje § 258 odst. 1 písm. c), který nařizuje rozhodnutí zrušit v případě, kdy „vzniknou pochybnosti o správnosti skutkových zjištění, k objasnění věci je třeba důkazy opakovat nebo pořídit důkazy další a jejich provádění před odvolacím soudem by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně". Soud druhého stupně tedy v žádném případě nesmí nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

§ 259 odst. 3 též připouští dokazování před odvolacím soudem a určuje jeho meze ve vztahu ke skutkovému základu, který může sloužit za podklad rozhodnutí odvolacího soudu ve věci. Ten „může ve věci rozhodnout sám jen na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku (soudem prvního stupně) správně zjištěn, a popř. důkazy provedenými před odvolacím soudem doplněn".

§ 249 odst. 2 („odvolání lze opřít o nové skutečnosti") a § 258 odst. 1 písm. c) („... je třeba důkazy opakovat nebo provádět důkazy další...") a § 263 odst. 6 („... odvolací soud může řízení doplnit důkazy...") jsou ustanovení, která připouštějí spolu s § 259 odst. 3 i provádění důkazů nových vedle opakování důkazů, které již provedl soud prvního stupně. Připouštějí se tedy tzv. nova.

Trestní řád ČSSR tedy vlastní dokazování před odvolacím soudem výjimečně připouští. Jeho provedení označuje za fakultativní.

§ 301 trestního řádu NDR je základním ustanovením, které upravuje vlastní dokazování odvolacího soudu. Říká, že v případě, že „napadený rozsudek spočívá v nedostatečném objasnění nebo nesprávném zjištění skutkového stavu a provedl-li soud výjimečně vlastní dokazování, může napadený rozsudek změnit a sám ve věci rozhodnout". Vlastní dokazování je tedy uvedeno v souvislosti s meritorním rozhodnutím odvolacího soudu jako jedna z jeho podmínek.

Dalším ustanovením, které hovoří o vlastním dokazování odvolacího soudu, je § 298 odst. 2 StPO, kde se říká, že „pokud je to zapotřebí, může soud výjimečně provést vlastní dokazování, je-li obžalovaný přítomen". Znamená to, že vlastní dokazování odvolacího soudu lze provést za splnění dvou podmínek: skutkový stav je nedostatečně objasněn nebo nesprávně

zjištěn a pouze za přítomnosti obžalovaného. Přítomnost obžalovaného je také fakticky jedinou omezující podmínkou pro provádění vlastního dokazování odvolacím soudem.

Vůlí zákona je omezit vlastní dokazování na výjimečné případy. V zákoně však chybí v tomto směru obsahová orientace. Označení vlastního dokazování za v podstatě doplňující vymezuje pouze velmi přibližný rámec. Každopádně se však nevylučuje, že odvolací soud provede zcela nové dokazování a zcela změní hodnocení důkazů soudu prvního stupně a učiní nová skutková zjištění. Zákon neobsahuje žádné omezení (stejně jako trestní řád ČSSR), které důkazy jsou před soudem druhého stupně připuštěny. Teoreticky nejistý zůstává výklad § 298 odst. 1 StPO (čtení procesních dokumentů z řízení před soudem prvního stupně). V současné době existuje názor, který zde vidí specifickou formu zprostředkovaného dokazování odvolacím soudem. V žádném případě však nikde v literatuře není výslovně vyloučeno, že odvolací soud na základě takového čtení nemůže provést odchylné hodnocení důkazů, než které učinil ve svém rozhodnutí soud prvního stupně. Je však zastáván názor, že v každém případě by mělo být uznáváno, a v tomto směru není pochybností, že jiná hodnocení důkazů mají být prováděna jen na základě takového vlastního dokazování odvolacího soudu, které odpovídá všem principům dokazování soudu prvního stupně.

Vzhledem k tomu, že v NDR se diskuse o vlastních principech odvolacího řízení, jak již bylo zmíněno výše, rozvinula velmi slabě, není možno se k opravnému řízení s vlastním dokazováním blíže vyjádřit.

5.4.4 Rozhodování odvolacího soudu

Trestní řád NDR neobsahuje v žádném ustanovení pravidlo, které by určovalo zásadní postup odvolacího soudu při vyřizování odvolání tak, jak to činí v § 259 odst. 1 čs. trestní řád. Z tohoto ustanovení vyplývá, že nezamítne-li odvolací soud odvolání a dojde k závěru, že odvolání bylo podáno důvodně a rozsudek je chybný, rozsudek zruší a je-li třeba ve věci učinit nové rozhodnutí, zpravidla věc vrátí soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl (§ 259 odst. 1). Tento postup je pravidlem a následuje vždy, pokud odvolací soud neučiní jiné rozhodnutí (zastavení, přerušení trestního stíhání, postoupení) nebo výjimečně nerozhodne ve věci sám rozsudkem. Z úpravy NDR lze pouze dovozovat, že zrušení rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně by mělo být pravidelným postupem. Vyplývá to především z toho, že rozhodnout ve věci samé musí odvolací soud jen na základě vlastního dokazování, které trestní řád NDR prohlašuje za výjimečné (§ 301 StPO). Tento postup obdobně jako v ČSSR přichází v úvahu, pokud odvolací soud neučiní jiné

rozhodnutí (zamítnutí odvolání, zastavení trestního stíhání, rozhodnutí ve věci).

Pokud jde o formu rozhodnutí existují mezi úpravami ČSSR a NDR zřetelné rozdíly. Zatímco úprava ČSSR připouští rozsudek jen výjimečně v případě meritorního rozhodnutí odvolacího soudu (§ 259 odst. 3), podle § 299 odst. 2 StPO se rozhoduje rozsudkem nejen v případě meritorního rozhodnutí odvolacího soudu (změny napadeného rozsudku), ale i v případě zamítnutí neodůvodněného odvolání a zrušení rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně nebo jinému soudu téhož stupně a druhu. Usnesením se potom v NDR rozhoduje pouze v případě zastavení trestního stíhání (§ 299 odst. 3 StPO), zatímco v ČSSR je tato forma rozhodnutí pravidelnou formou rozhodování a užije se ve všech případech, kromě vlastního rozhodnutí ve věci (změny rozhodnutí) odvolacím soudem.

5. 4. 4. 1 Zamítnutí odvolání

Úpravy ČSSR a NDR se v tomto případě kryjí (srov. § 253 a § 256 s § 293 odst. 2 StPO a § 299 odst. 2 StPO).

Odvolací soud odvolání zamítne buď:

a) z tzv. formálních důvodů proto, že bylo podáno:

aa) opožděně (po odvolací lhůtě)

ab) osobou neoprávněnou (oprávněné osoby viz III.2.)

ac) osobou, která se odvolání výslovně vzdala (viz III.5.2.1)

ad) osobou, která znovu podala odvolání, které v téže věci výslovně vzala zpět (viz III.5.2.2),

nebo odvolání zamítne

b) z tzv. věcných důvodů po přezkoumání rozsudku, shledá-li, že odvolání není důvodné (srov. III. 4.).

Za neodůvodněné se v obou zemích považuje takové odvolání, kdy se v řízení soud prvního stupně sice dopustil chyb, které však neměly na výsledek řízení vliv (v NDR s výjimkou těch procesních chyb, které mají podle § 300 StPO za následek obligatorní zrušení rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně — viz níže III.5.4.3.2). V NDR se ještě připouští možnost doplnění odůvodnění rozsudku odvolacím soudem spolu s jeho zamítnutím.[22]) Zamítnutím odvolání odvolacím soudem nabývá rozsudek právní moci.

5. 4. 4. 2 Zrušení rozsudku

Zatímco v ČSSR v případě, že odvolací soud odvolání nezamítne a dojde k závěru, že rozsudek je vadný, rozsudek zásadně v každém případě zruší

[22]) H. Luther a kol.: Strafverfahrensrecht, učebnice, Berlin 1977, str. 448.

(§ 257 a 258), stanoví úprava NDR, že rozsudek zruší jen v některých případech, kdy je rozsudek vadný, v závislosti na dalším postupu při způsobu vyřizování odvolání nebo vadě, která se v řízení u soudu prvního stupně vyskytla. V ostatních případech se rozsudek nezruší a buď se změní, anebo se rozhodne usnesením o zastavení trestního stíhání (§ 299 a 300 StPO).

Shoda je v tom, že trestní řád ČSSR, stejně jako trestní řád NDR, dává v § 258 odst. 2 pokyn v tom směru, že v případě, že je vadná pouze od ostatních částí oddělitelná část rozsudku, omezí se soud jen na zrušení této vadné části. Dále v tom, že čs. trestní řád dále dává v § 259 odst. 2 možnost bez zrušení rozsudku doplnit výrok nebo jeho neúplnost, pokud některý výrok chybí nebo je neúplný. Trestní řád NDR tento postup nevylučuje. Tato úprava jistě přispívá k urychlení a ke zhospodárnění trestního řízení. Jak trestní řízení ČSSR, tak trestní řízení NDR uplatňují požadavek, že je-li však byť i jen zčásti zrušen výrok o vině, zruší se vždy zároveň celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině podklad (§ 258 odst. 2).

Trestní řád ČSSR činí důvody zrušení závislé na povaze vady, kterou napadený rozsudek trpí a lze je rozdělit do dvou skupin:

a) odvolací soud zruší rozhodnutí tehdy, jestliže již soud prvního stupně měl učinit některé z následujících rozhodnutí (§ 257);

aa) postoupit věc (podle § 222 odst. 1)

ab) zastavit trestní stíhání (podle § 223 odst. 1, 2)

ac) přerušit trestní stíhání (podle § 224 odst. 1, 2)

b) zruší z jiných důvodů (§ 258 odst. 1 písm. a) až f))

ba) pro podstatné vady řízení, které rozsudku předcházelo, zejména byla-li porušena ustanovení, která zabezpečují objasnění věci nebo právo obhajoby. Podstatné vady řízení jsou vady, které mohly způsobit nesprávnost výroku rozsudku nebo to, že tento výrok chybí bez ohledu, ve kterém stádiu předchozího řízení k němu došlo (porušení předpisů o nutné obhajobě — § 36, porušení zásady bezprostřednosti při provádění důkazů — § 2 odst. 12, § 211, rozhodování se zúčastnil vyloučený soudce — § 30, atd.).

bb) Pro vady rozsudku, zejména jsou-li nejasnosti a neúplnosti ve skutkových zjištěních, soud se nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí.

bc) Vzniknou-li pochybnosti o správnosti skutkových zjištění, k objasnění věci je třeba důkazy opakovat nebo pořídit další důkazy a jejich provádění před odvolacím soudem by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně. Tyto pochybnosti mohou vzniknout jak na podkladě spisu, tak i na podkladě nových skutečností a důkazů, které strany uplatnily nebo které nastaly až po vydání rozsudku soudu prvního stupně. Toto

ustanovení je též významným z hlediska určení mezí dokazování u odvolacího soudu (neopakovat z tohoto hlediska hlavní líčení u soudu prvního stupně).

bd) Bylo-li napadeným rozsudkem porušeno ustanovení trestního zákona (např. obžalovaný byl odsouzen, ač měl být zproštěn, čin měl být posouzen podle jiného ustanovení, nesprávný výrok o trestu).

be) Je-li uložený trest nepřiměřený. Jde zde o porušení v § 31 uvedených principů, které rozhodují o druhu a výši trestu (druh trestu nebo jeho výměra jsou příliš přísné nebo mírné).

bf) Je-li rozhodnutí o uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody nesprávné. Jde o případy, kdy soud o nároku vůbec nerozhodl, poškozeného nesprávně odkázal na jiné řízení místo vlastního rozhodnutí, nesprávná výše přiznané náhrady atd.

Trestní řád NDR činí důvody zrušení závislé:

a) Na dalším postupu způsobu vyřizování odvolání — na vrácení věci soudu prvního stupně:

Odvolací soud zruší napadený rozsudek ve všech případech, kdy:

aa) odvolání bylo shledáno odůvodněným,

ab) vlastní rozhodnutí odvolacího soudu ve věci nepřichází v úvahu,

ac) odvolací soud vrátí věc k novému projednání a rozhodnutí soudu, který rozhodl v prvním stupni (§ 299 odst. 2, 3 StPO).

Z toho vyplývá, že jediným skutečným důvodem vrácení věci soudu prvního stupně a ve svých důsledcích zrušení napadeného rozsudku bude především nedostatečné objasnění nebo nesprávné zjištění skutkového stavu soudem prvního stupně a odvolací soud zejména z důvodu účelnosti nepoužije svého práva provést vlastní dokazování (tento důvod by se dal jmenovat i samostatně jako důvod zrušení rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí).

b) Na konkrétním porušení procesních předpisů (konkrétní procesní vadě), které se vyskytlo při řízení a rozhodování soudu prvního stupně a které zakládá závažné porušení principů zákonnosti.

Trestní řád NDR totiž v § 300 taxativně vypočítává důvody tzv. nutného (obligatorního) zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí. Napadený rozsudek musí být zrušen a věc vrácena, když:

ba) soud, který napadený rozsudek vydal nebyl předepsaným způsobem obsazen;

bb) soud, který napadený rozsudek vydal byl věcně nepříslušný;

bc) se hlavní líčení u soudu prvního stupně konalo v nepřítomnosti účastníka řízení, jehož přítomnost zákon předepisuje;

bd) rozsudek byl vydán v hlavním líčení, při kterém byly porušeny předpisy o veřejnosti řízení;

be) byly porušeny předpisy o právu na obhajobu.

Teorie uvádí, že tyto v § 300 StPO uvedené vady vedou ke zrušení rozsudku a vrácení jen tehdy, když na nich rozsudek spočívá. V opačném případě odvolací soud soudu prvního stupně vysloví v souladu s § 20 odst. 1 StPO soudní kritiku.[23])

Jestliže po zrušení rozsudku nebo jeho části není potřeba ve věci učinit nové rozhodnutí, odvolací soud se podle obou úprav omezí jen na jeho zrušení nebo zrušení jeho vadné části. Zrušením rozsudku nebo vadné části byla vada rozsudku odstraněna.

5.4.4.3 Postoupení, přerušení, zastavení trestního stíhání

V úpravách obou států se připouští, aby odvolací soud rozhodl o postoupení věci, přerušení a zastavení trestního stíhání. Existují zde určité terminologické rozdíly. V NDR se místo zastavení trestního stíhání používá termín konečné zastavení, místo přerušení trestního stíhání se používá termín předběžné zastavení (které lze za podmínek stanovených v § 249 StPO přeměnit v konečné zastavení).

Podle úpravy ČSSR se tak děje vždy usnesením a za podmínky, že tak měl učinit již soud prvního stupně (§ 257) a zásadně vždy po zrušení rozsudku (viz III.5.4.4.2.a).

Trestní řád NDR podmínku, že takové rozhodnutí měl učinit již soud prvního stupně nemá. Jen v případě zastavení a přerušení trestního stíhání se v souladu s § 299 odst. 3 StPO rozhoduje usnesením. V případě postoupení věci lze rozhodnout usnesením jen v tom případě, že půjde o postoupení věcně příslušnému odvolacímu soudu. Pokud by byl již v prvním stupni věcně příslušný jiný soud, smí odvolací soud rozhodnout pouze rozsudkem o zrušení rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně (obligatorní zrušení a vrácení podle § 300 č. 2 StPO), anebo o zrušení a vrácení věci věcně příslušnému soudu prvního stupně (§ 299 odst. 2 č. 3 StPO). Pokud tedy jde o důvody postoupení, je úprava NDR užší v tom směru, že připouští postoupení jen v případě věcné nepříslušnosti (§ 299 odst. 2 č. 3 StPO), zatímco úprava ČSSR vedle toho připouští i postoupení jinému orgánu než soudu (např. NV pro přestupek) a za určitých podmínek i pro nepříslušnost místní (srov. § 257 písm. c) — odkaz na § 222 odst. 1 až 3). Co se týče vlastní úpravy zastavení a přerušení trestního stíhání, jsou důvody zastavení a přerušení podle úpravy ČSSR v § 223 odst. 1 (odkaz na § 11 odst. 1 a § 172 odst. 2) a v § 224 odst. 1 (odkaz na § 173 odst. 1 písm. b) až d)), na které odkazuje § 257, stanoveny ve srovnání s úpravou NDR (§ 247 a 248 StPo) detailněji.

[23]) H. Luther a kol.: Strafverfahrensrecht, učebnice, Berlin 1977, str. 451.

Předchozí zrušení rozsudku vyžaduje trestní řád NDR jen v případě postoupení v důsledku věcné nepříslušnosti (§ 299 odst. 2, § 300 StPO. — srov. též 5.4.4.2). Čs. trestní řád bez zrušení rozsudku připouští v § 255 jen přerušení trestního stíhání za podmínek, že:

a) teprve po vyhlášení napadeného rozsudku nastala některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 písm. b) až d), anebo

b) nelze obžalovanému doručit předvolání k veřejnému zasedání odvolacího soudu (bez této podmínky je nelze konat).

5.4.4.4 Vrácení věci

I v tomto směru existují některé rozdíly mezi úpravami ČSSR a NDR. Bylo již konstatováno v III.1.2.2, že pro čs. úpravu odvolacího řízení je charakteristický poměrně silný kasační princip, pro který je právě vrácení věci charakteristické. Méně důsledně, ale podle úpravy přece jen jako převažující, je kasační princip uplatněn i v úpravě NDR. Lze to vyvozovat především z omezujících podmínek pro vlastní rozhodnutí odvolacího soudu (viz níže III.5.4.4.5). V obou zemích bude tedy vrácení věci zásadním postupem při vyřizování, i když v ČSSR častějším právě s ohledem na větší omezení možností odvolacího soudu meritorně rozhodnout (srov. § 259 a § 301 StPO).

Odvolací soud v ČSSR může věc vrátit po zrušení rozsudku buď soudu prvního stupně, nebo prokurátorovi do přípravného řízení.

a) V případě, že po zrušení rozsudku nebo některé jeho části je třeba učinit nové rozhodnutí ve věci odvolací soud věc vrátí soudu prvního stupně (témuž senátu soudu, který rozhodl ve věci v prvním stupni), aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl (§ 259 odst. 1).

Tento postup bude, jak již zmíněno, zásadním postupem po zrušení rozsudku a je typickým projevem kasačního principu a jeho uplatnění v odvolání podle platné úpravy v ČSSR. Při vrácení věci odvolací soud přesně vymezí rozsah v němž má soud prvního stupně věc projednat a rozhodnout (nařídí úkony a doplnění, které má provést soud prvního stupně) a může vyslovit svůj právní názor (§ 264 odst. 1). Současně může nařídit, aby věc byla projednána u soudu prvního stupně v jiném složení senátu nebo z důležitého důvodu může nařídit, aby věc projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a téhož stupně v jeho obvodu (§ 262). Tento postup podle § 262, jak to ze znění ustanovení vyplývá, je postupem fakultativním a výjimkou z pravidla, že věc se vrací témuž senátu toho soudu, který vydal zrušený rozsudek.

b) Odvolací soud vrátí věc prokurátorovi k došetření, považuje-li to za potřebné pro náležité objasnění věci (§ 260). Věc se vrací do přípravného

řízení právní mocí usnesení o vrácení věci prokurátorovi. V usnesení odvolací soud současně uvede směr doplnění a skutečnosti, které je třeba objasnit a které úkony provést (§ 191).

Podle teorie a praxe a názoru, který zastává Nejvyšší soud ČSSR, musí jít o případy, kdy věc je tak nedostatečně objasněna, že ani opakování hlavního líčení zřejmě nemůže vést k nápravě, je třeba odstranit vady přípravného líčení, které měly vliv na náležité objasnění věci. Přitom je třeba zvážit, zda jde o došetření skutečností, bez nichž nelze spravedlivě rozhodnout, a zda vrácení věci prokurátorovi k došetření urychlí projednávání věci. Prokurátor přitom není vázán právním názorem odvolacího soudu odpovídá to vztahu soudu a prokurátora). K novému projednávání věci před soudem je třeba, aby prokurátor podal novou obžalobu.

Trestní řád NDR nestanoví tak, jak to činí trestní řád ČSSR v § 259 odst. 1, zásadní postup při vyřizování. Z ustanovení § 299 odst. 2 a č. 3 a § 300 a 301 StPO lze dovodit, že věc se vrátí soudu prvního stupně k novému projednávání a rozhodnutí

a) fakultativně —

— budou dány podmínky pro vlastní meritorní rozhodnutí odvolacího soudu (§ 301 StPO), ale soud jich nevyužije;

b) obligatorně —

— nebudou splněny podmínky pro vlastní meritorní rozhodnutí odvolacího soudu, nebo

— bude dán některý z pěti důvodů obligatorního zrušení rozsudku a vrácení věci, které jsou taxativně vypočteny v § 300 č. 1—5 StPO. Blíže viz III.5.4.4.2.

Soud vrátí věc buď tomu soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni nebo obdobně jako podle úpravy ČSSR může věc vrátit sousednímu soudu téhož druhu a stupně (§ 299 odst. 2 č. 3 StPO). Bude to tehdy, když existují předpoklady, že nebude zaručeno nové nestranné vyšetření věci. Pravidelný postup v tomto směru trestní řád NDR nepředepisuje. V § 299 odst. 2 č. 3 StPO stanoví v případě porušení předpisů o věcné příslušnosti, vrátit věc věcně příslušnému soudu. Totéž bude nepochybně platit i v případě obligatorního zrušení a vrácení podle č. 2 paragrafu 300 StPO (věcná nepříslušnost soudu prvního stupně je jedním z obligatorních důvodů zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí).

Vrácení věci do přípravného řízení, jak to připouští v § 260 trestní řád ČSSR, není v trestním řádu NDR předvídáno, ale je praktikováno.

Zatímco v NDR přichází vrácení věci v úvahu j e n po předchozím zrušení napadeného rozsudku rozsudkem odvolacího soudu, je v ČSSR nutno rozlišovat dva případy: a) pravidelně po zrušení napadeného rozsudku usnesením odvolacího soudu, b) bez zrušení rozsudku, kterým je

případ podle § 259 odst. 2 (vrácení věci pouze k doplnění chybějícího nebo neúplného výroku, když vada záleží jen v tom, že některý výrok buď chybí nebo je neúplný).

5.4.4.5 Rozhodnutí ve věci

Oprávnění odvolacího soudu k vydání vlastního rozhodnutí ve věci odpovídá v obou státech celkovému pojetí odvolání a je dalším momentem, kterým se obě úpravy odlišují.

V ČSSR se vychází z idee, že činnost okresních soudů je nejvíce spjata s veřejností, a že právě zde je těžiště výchovné činnosti soudů a tudíž i činnost rozhodovací. Duch úpravy ve směru vlastního rozhodnutí odvolacího soudu ve věci je nesen a vykládán v tomtéž duchu jako úprava přípustnosti zjišťování skutkového stavu před odvolacím soudem (srov. III.5.4.2.4) a této úpravě koresponduje. I zde se v úpravě a v jejím výkladu výrazně prosazuje kasační princip oproti principu apelačnímu. Výjimečnému dokazování u odvolacího soudu odpovídá i výjimečnost jeho oprávnění k vlastnímu rozhodnutí ve věci. Na podporu tohoto pojetí se dále argumentuje lepším zabezpečením práva obžalovaného na obhajobu. Proti novému rozhodnutí soudu prvního stupně po vrácení věci lze podat nové odvolání. Rozhodne-li ve věci odvolací soud, jeho rozhodnutí je, protože řízení je dvouinstanční, konečné. V NDR není kasační princip prosazen tak silně a jeho prolomení ve prospěch apelačních prvků, které jsou, jak to z úpravy plyne, prosazeny silněji než v ČSSR, se projevuje především ve směru širšího oprávnění odvolacího soudu vydat vlastní meritorní rozhodnutí. Vzhledem k odlišnostem obou úprav bude o vlastním rozhodnutí odvolacího soudu ve věci pojednáno o každé úpravě zvlášť.

Oprávnění odvolacího soudu k vlastnímu rozhodnutí ve věci je v trestním řádu ČSSR v § 259 odst. 3 formulováno ve vztahu k § 259 odst. 1 (srov. III.5.4.4.4.a)) jako výjimka z pravidla, že věc se po zrušení vrátí soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. § 259 odst. 3 přesně vymezuje podmínky, za kterých může odvolací soud sám ve věci rozhodnout.

Toto oprávnění je dále ve prospěch kasačního principu vykládáno jako fakultativní. Jako možnost odvolacího soudu, závisející na jeho úvaze o účelnosti a lepších možnostech soudu prvního stupně v případě, jsou-li splněny podmínky uvedené v § 259 odst. 3.

Podle § 259 odst. 3 může odvolací soud rozhodnout sám rozsudkem ve věci jen tehdy, je-li možno nové rozhodnutí učinit při splnění dvou základních skupin podmínek.

První skupinou podmínek je možnost učinit rozhodnutí na podkladě:

a) skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn nebo

b) skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn, a popřípadě důkazy provedenými bezprostředně před odvolacím soudem doplněn.

To předpokládá vždy (v obou případech sub a) a b)) správné zjištění skutkového stavu jako celku v rozsudku soudu prvního stupně. To znamená skutkový stav, který nevzbudil pochybnosti o své správnosti nebo pochybnosti o jeho správnosti byly dalším dokazováním a skutečnostmi před odvolacím soudem rozptýleny a byla tak potvrzena jeho správnost. Pokud jde o doplnění správně zjištěného skutkového stavu v napadeném rozsudku dokazováním před odvolacím soudem, platí tu o rozsahu případného dokazování totéž, co o přípustném rozsahu dokazování před odvolacím soudem obecně, jak je uvedeno pod III.5.4.3.4.

Avšak ani v případě, že jsou splněny tyto podmínky, nesmí odvolací soud sám ve věci rozhodnout, je-li třeba učinit některé z rozhodnutí, která uvádí § 259 odst. 3 pod písmeny a), b), c). A tím je dána druhá skupina podmínek, která je formulována v trestním řádu tak, že odvolací soud však nemůže sám:

— uznat obžalovaného vinným skutkem, pro který byl v napadeném rozsudku zproštěn (§ 259 odst. 3 písm. a))

— uznat obžalovaného vinným těžším trestným činem, než jakým ho mohl uznat vinným soud prvního stupně (přísnější kvalifikaci obsahovala již obžaloba nebo byl na tuto možnost přísnější kvalifikace soudem prvního stupně v průběhu hlavního líčení upozorněn — důvodem je zajištění práva obžalovaného na obhajobu) (§ 259 odst. 3 písm. b)

— uložit obžalovanému trest smrti, neuložil-li mu jej již soud prvního stupně.

Je-li třeba podle názoru odvolacího soudu učinit takové rozhodnutí, musí odvolací soud po zrušení rozsudku věc vrátit soudu prvního stupně. Toto omezení pravomoci odvolacího soudu zabraňuje tomu, aby k odsouzení obžalovaného nebo k podstatnému zhoršení jeho situace mohlo dojít rozhodnutím odvolacího soudu, proti kterému již není přípustný řádný opravný prostředek. Proti nepříznivým důsledkům odvolání podaného ve prospěch obžalovaného je obžalovaný dále chráněn v § 259 odst. 4, ustanovením o zákazu reformationis in peius, které brání uložení přísnějšího trestu (srov. III.5.4.3.3).

Rámec pro změnu (úprava nevyžaduje předchozí zrušení rozsudku) napadeného rozsudku vlastním rozhodnutím odvolacího soudu je v trestním řádu NDR vymezen v § 301. Postup budou určovat především okolnosti, zda:

— odvolací soud provedl nebo neprovedl vlastní, tzn. doplňující dokazování;
— odvolání bylo podáno ve prospěch či neprospěch obžalovaného;
— odvolání bylo podáno v omezeném nebo neomezeném rozsahu (bylo či nebylo vymezeno);
— obžalovaný je či není přítomen hlavnímu líčení u soudu druhého stupně. Nutno rozlišovat dva případy, kdy odvolací soud m ů ž e sám rozhodnout:

1.a) Odvolací soud provede *vlastní dokazování*; (výjimečně) v případě, že skutkový stav je nedostatečně objasněn nebo nesprávně zjištěn (§ 301 odst. 1 StPO, k vlastnímu dokazování blíže III.5.4.3.4).

b) Obžalovaný musí být přítomen při hlavním líčení u odvolacího soudu (§ 298 odst. 2).

c) Odvolací soud musí ovšem respektovat zákaz reformace in peius v případě odvolání podaného jen ve prospěch obžalovaného (k zákazu reformace in peius viz III.5.4.3.3).

Při splnění těchto předpokladů může odvolací soud rozhodnout stejně jako soud prvního stupně, tedy vydat vlastní rozhodnutí ve věci. Tato možnost je ve srovnání s úpravou ČSSR širší proto, protože přestože vlastní dokazování odvolacího soudu jako podmínka vlastního rozhodnutí je označeno jako výjimečné, nikde není nejen vymezena jeho obsahová orientace, ale ani jeho rozsah. Teorie nevylučuje nejen zcela nové hodnocení důkazů, ale ani zcela nové dokazování u soudu druhého stupně.

2. Odvolací soud *bez vlastního dokazování může:*

A. Změnit výrok o vině za těchto okolností:

a) Odvolání bylo omezeno pouze na výrok o vině.

b) Zákaz reformace in peius zde neplatí v případě, že obžalovaný byl na možnost přísnější kvalifikace předtím upozorněn. Jak o obdobu paragrafu 259 odst. 3 písm. b) čs. trestního řádu a stejně jako zde je možné takové upozornění i mimo rámec hlavního líčení o odvolání, např. v hlavním líčení u soudu prvního stupně (analogicky § 241 odst. 3 StPO a § 236 odst. 1 StPO).

B. Změnit výrok o trestu, kde platí toto:

a) Zmírnění trestu je možné v každém případě.

b) Zvýšení trestu je možné jen tehdy, když:

ba) prokurátor podal protest v neprospěch obžalovaného a

bb) obžalovaný je přítomen při hlavním líčení u odvolacího soudu.

Změnit zprošťující rozsudek v odsuzující je přípustné jen, když:
— prokurátor podal protest v neprospěch obžalovaného a
— odvolací soud výjimečně provedl vlastní dokazování (§ 301 odst. 1 StPO) a

— obžalovaný je přítomen při hlavním líčení u odvolacího soudu (§ 298 odst. 2 StPO).)

C. Zprostit obžalovaného nebo upustit od opatření trestní odpovědnosti musí odvolací soud tehdy, když zproštění nebo upuštění jsou možné bez dalšího zabývání se skutkovým stavem.

Z výše uvedeného vyplývá, že úprava NDR i přes silnější prosazení apelačních prvků nebrání možnosti ani podstatného zhoršení situace obžalovaného vlastním rozhodnutím odvolacího soudu tak, jak to činí § 259 odst. 3 čs. trestního řádu omezujícími podmínkami pod písmeny a), b), c).

Celkově je možno říci, že v NDR existuje zjevná tendence zákonodárce rozšířit kompetenci odvolacího soudu k vydání vlastního rozhodnutí ve věci. V tomto směru došlo dokonce v novelách v roce 1974, tedy šest let po vydání nového trestního řádu, ke změně § 301 odst. 2. Možno konstatovat, že tyto tendence jsou zcela ve shodě s praxí.

Jde, z hlediska úvah novelizaci úpravy odvolání v ČSSR, nesporně o zajímavý problém a klíčovou otázku. Proto bude zajímavé uvést některé příklady úvah v souvislosti s úpravou oprávnění odvolacího soudu k vlastnímu rozhodnutí v NDR.

Tak např. teorie NDR zastává názor, že v případech, kdy soud prvního stupně zjistil zcela správně skutkový stav, avšak nesprávně zhodnotil stupeň společenské nebezpečnosti, by odvolací soud měl učinit sám konečné rozhodnutí. Proti této úvaze by mohlo být argumentováno tím, že výrok o konkrétním trestu je věcí soudu prvního stupně, který nejlépe může dbát všech faktorů účinnosti trestu a místních podmínek (tedy argumenty obdobné těm, které jsou v ČSSR mj. uváděny proti rozšíření apelačních prvků v řízení o odvolání). Proti tomu se uvádí, že při malé velikosti NDR, zvláště pak krajů, je nepochybné, že nadřízený soud v takových případech o trestu rozhodne sám. Také argument, že vyšším soudem změněný výrok o trestu by mohl obžalovanému odejmout právo na opravný prostředek proti takovému rozhodnutí, se zde považuje za neudržitelný, protože odvolací soud by nepochybně odvolání proti takovému rozhodnutí, které by respektovalo závazný názor a pokyn odvolacího soudu, zamítl jako neodůvodněné.

Omezení možnosti vlastního rozhodnutí odvolacího soudu je podle teorie NDR v případě, kdy soud prvního stupně obžalovaného zprostil a soud druhého stupně však zjistil nutnost odsouzení. Zde platí, co již bylo uvedeno, že odvolací soud NDR nemůže vydat vlastní rozhodnutí, aniž by provedl vlastní dokazování. To především proto, že se zde jedná o zcela nové hodnocení, které stojí v protikladu k rozhodnutí soudu prvního stupně. Proto se zastává názor, že v takových případech nesmí zásadně sám rozhodnout ani tehdy, když provedl vlastní dokazování.

Takové první odsouzení soudem druhého stupně, které by ihned vyhlášením rozsudku nabylo právní moci, by skutečně obžalovanému významně omezilo možnost podat opravný prostředek. Závazný pokyn by však měl být formulován takovým způsobem, aby podřízenému soudu byla dána závazná orientace tak, aniž by předem bylo určeno konečné rozhodnutí.

5.5.4.6 Rozhodnutí o náhradě škody

I v tomto směru existují mezi úpravami obou zemí rozdíly. Rozdíl spočívá, jak již bylo zmíněno (III.2.), už v samotném opravném prostředku, kterým se je možno domáhat nápravy výroku rozsudku o náhradě škody. Zatímco úprava ČSSR dává poškozenému právo napadnout výrok rozsudku o náhradě škody odvoláním, tedy stejným opravným prostředkem, kterým se napadají všechny ostatní výroky rozsudku, dává úprava NDR poškozenému právo napadnout výrok o náhradě škody stížností, která má mezi opravnými prostředky v trestním řádu NDR zvláštní místo (§ 310 StPO).

Z úpravy ČSSR vyplývá, že pokud odvolací soud zruší napadený rozsudek pouze ve výroku o náhradě škody a nerozhodne po zrušení tohoto výroku sám ve věci (§ 259 odst. 3), odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na jiné příslušné řízení (§ 265). Úprava vychází z toho, že je-li chybný pouze výrok o náhradě škody, není účelné, aby se znovu před soudem prvního stupně konalo řízení podle trestního řádu výlučně jen o náhradě škody v době, kdy otázka viny a trestu byla již pravomocně rozhodnuta (srov. Československé trestní řízení, učebnice, Praha 1982, str. 290). Sleduje se tím i jeden z důvodů rozhodování o náhradě škody, kterým je vedle výchovného působení na pachatele i hospodárnost řízení před soudy. Nové samostatné řízení před soudem v prvním stupni by se tak minulo svým účelem a to i z toho hlediska, že není soudem, jehož hlavním úkolem je rozhodovat o náhradě škody.

Úprava NDR, s ohledem na již výše zmíněnou zvláštnost spočívající v tom, že výroku o náhradě škody lze odporovat stížností, si zasluhuje větší pozornost. Tato stížnost se vyznačuje především tím, že:

a) je namířena, na rozdíl od ostatních stížností, proti určité části rozsudku;

b) je omezena jen proti výroku o náhradě škody;

c) rozhoduje o ní v určitých případech trestní senát, v ostatních případech senát příslušný pro civilní, popř. pracovní věci. Vždy se jedná o senát nadřízeného soudu.

Trestní senát rozhoduje o stížnosti jen tehdy, když byl současně napaden i výrok o trestní odpovědnosti obžalovaného. Jen v tomto případě zůstává zachováno spojení s trestním řízením. Jinak rozhoduje civilní

nebo pracovní senát. V případě zrušení rozsudku (přichází v úvahu jen pro vady související s trestní odpovědností obžalovaného) zůstává rozhodnutí o náhradě škody i nadále spojeno s trestní věcí. Jde tedy o postup obdobný jako v úpravě ČSSR.

Pokud rozhodl soud prvního stupně o nároku na náhradu škody pouze co do důvodu, ale ne co do výše nároku, a odkázal věc k projednání výše nároku příslušnému soudu pro civilní a pracovní věci, následuje oddělení od trestního řízení. Tak se děje v tom případě, kdy se poškozený nebo prokurátor, popř. obžalovaný svým opravným prostředkem obrátili proti právnímu základu odsouzení.

5.4.4.7 Rozhodování v neveřejném a ve veřejném zasedání (v hlavním líčení o odvolání a mimo hlavní líčení o odvolání)

V obou státech je stanovena zásada, že pravidelnou formou řízení odvolacího soudu o odvolání (protestu) je veřejné zasedání (hlavní líčení) (§ 263 odst. 1/ § 293 odst. 1 StPO). V ČSSR se na rozdíl od NDR nepoužívá název hlavní líčení, ale veřejné zasedání o odvolání. Termín hlavní líčení je vyhražen pro řízení u soudu prvního stupně. Je tím zdůrazněno, že odvolací soud je povolán především přezkoumat rozhodnutí a řízení z hlediska zákonnosti, tedy po stránce právní, když těžiště projednávání věci a zajišťování skutkového stavu má být u soudu prvního stupně. Jinými slovy i použitou terminologií podtrhuje čs. úprava kasační princip.

Neveřejné zasedání (rozhodování bez anebo mimo hlavní líčení v NDR) jsou výjimkou z výše zmíněné zásady.

A. *Rozhodování v neveřejném zasedání (bez anebo mimo hlavní líčení)*

Rozhodnutí, které je možno učinit v neveřejném zasedání (mimo hlavní líčení) se v zásadě shodují (rozdíly se vyskytují v důvodech těchto rozhodnutí — viz výše) — Odlišnosti vyplývají z níže uvedeného srovnání.

Podle § 263 odst. 1 čs. trestního řádu se neveřejné zasedání o odvolání připouští fakultativně za účelem zjednodušení a urychlení řízení v omezeném rozsahu, který je vymezen okruhem rozhodnutí, která lze v neveřejném zasedání učinit. Jsou to tato rozhodnutí odvolacího soudu:

a) *Zamítne* odvolání z tzv. formálních důvodů (§ 253 odst. 1) (srov. III.5.4.4.1) a další přezkoumávání správnosti rozsudku neprovádí. Je-li odvolání zamítnuto z formálních důvodů, nemůže být již soudem meritorně vyřizováno.

b) *Zruší* rozsudek podle § 257 a podle okolností:

ba) věc *postoupí* příslušnému soudu nebo jinému orgánu,

bb) *zastaví* trestní stíhání,

bc) trestní stíhání *přeruší.*

Tato rozhodnutí měl učinit již soud prvního stupně místo vydání rozsudku (srov. III.5.4.4.3).

c) *Zruší* rozsudek podle § 258 odst. 1 (srov. III.5.4.4.2.b)), je-li zřejmé, že vadu nelze odstranit ve veřejném zasedání a *vrátí* věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (§ 259 odst. 1) nebo až prokurátorovi k došetření (§ 260) (srov. III.5.4.4.4.b)). Jde o případy zřejmých vad rozhodnutí nebo jemu předcházejícího řízení, kdy se dovoluje rozhodnout v řízení, které je jednodušší a časově podstatně méně náročné (viz níže) než veřejné zasedání.

d) *Přeruší* trestní stíhání bez zrušení rozsudku podle § 255, když:

da) teprve v odvolacím řízení vyšly najevo okolnosti odůvodňující přerušení (§ 173 odst. 1 písm. b), c), d));

db) nelze obžalovanému doručit předvolání k veřejnému zasedání odvolacího soudu (bez této podmínky nelze toto zasedání konat).

Podle trestního řádu NDR mohou být učiněna bez popř. mimo hlavní líčení — usnesením — tato rozhodnutí:

a) aa) *Zamítne* odvolání z tzv. formálních důvodů (§ 293 odst. 2 StPO). Toto rozhodnutí je jediné, které je možno učinit pouze mimo hlavní líčení.

ab) *Zamítne* odvolání, když je podle jednomyslného názoru odvolacího soudu zjevně neodůvodněné (§ 293 odst. 3 StPO). Tato rozhodnutí bez provedení hlavního líčení, jak zdůrazňuje toto ustanovení, přichází v úvahu jen tehdy, když napadené rozhodnutí s přihlédnutím k námitkám, které jsou v odvolání uvedeny, nevyvolává žádné pochybnosti o své správnosti.) (Srov. III.5.4.4.1.)

b) ba) *Postoupení* věci věcně příslušnému odvolacímu soudu. (Jinak je možno rozhodnout při zrušení rozsudku a vrácení věci o postoupení příslušnému soudu prvního stupně, ale pouze rozsudkem v hlavním líčení [§ 299 odst. 3 StPO].)

bb) *Konečně zastaví* trestní stíhání (zastavení) (§ 299 odst. 3 StPO).

bc) *Předběžně zastaví* trestní stíhání (přerušení) (§ 299 odst. 3 StPO).

Především (srov. III.5.4.4.3) svěření rozhodnutí, které je uvedeno pod a) (jako ab), zamítnutí odvolání pro zjevnou nezdůvodněnost, rozhodování mimo hlavní líčení vyvolává v teorii v NDR pochybnost. Praxe tyto pochybnosti nesdílí, přestože četná korigující rozhodnutí na základě kasace (obdoba stížnosti pro porušení zákona) svědčí o opaku. Prokázalo se, že byla zamítnuta celá řada odvolání, která byla zjevně odůvodněna.

V tomto ustanovení se úprava ČSSR liší, protože § 263 odst. 1 zamítnutí odvolání pro neodůvodněnost neveřejnému zasedání vůbec nesvěřil.

Odvolací soud v NDR zase naopak nemá mimo hlavní líčení vůbec právo rozhodnutí zrušit a vrátit věc soudu prvního stupně k novému projednání

a rozhodnutí, jak to umožňuje § 263 odst. 1 písm. b) čs. trestního řádu v důsledku ve veřejném zasedání zřejmě neodstranitelných vad.

Lze tedy učinit závěr, že úpravy se shodují, pokud jde o procesní důvody. Z hlediska rozhodnutí o odvolání je úprava ČSSR širší v tom směru, že v neveřejném zasedání připouští zrušení rozhodnutí a užší v tom, že nepřipouští zamítnutí odvolání z jiných než tzv. formálních důvodů. Zastavení a přerušení trestního stíhání jsou v ČSSR upraveny podrobněji. Postoupení věci je v NDR možné mimo hlavní líčení pouze mezi odvolacími soudy v případě, že jde o postoupení od věcně nepříslušného odvolacího soudu věcně příslušnému odvolacímu soudu.

Neveřejné zasedání o odvolání se u odvolacích soudů ČSSR koná bez přítomnosti obžalovaného za stálé přítomnosti všech členů senátu a zapisovatele (§ 242 odst. 1). Účast prokurátora v neveřejném zasedání je povinná (§ 263 odst. 2). Pokud je třeba provádět důkazy, děje se tak přečtením protokolů a jiných písemností (§ 243 odst. 1). Z toho vyplývá, že neveřejné zasedání se koná tehdy, když lze rozhodnout na podkladě spisů bez ústního jednání a provádění důkazů. Jinak se rozhoduje ve veřejném zasedání. Věc je možno vyřídit jen zčásti (např. zamítnout odvolání některé z oprávněných osob) a zbytek vyřídit ve veřejném zasedání, popř. rozsudek zčásti zrušit. Při přezkoumávání se uplatní revizní princip (srov. III.5.4.3.1) a může se uplatniti beneficium cohaesionis (srov. III.5.4.3.2).

Stejně jako v úpravě ČSSR není řízení o odvolání v neveřejném zasedání přímo upraveno, není taková úprava ani v NDR a vychází se stejně z úpravy obecné. Na rozdíl od čs. úpravy se však zasedání mimo hlavní líčení zúčastní, jak se to vyvozuje, pouze senát. Shodně s úpravou ČSSR je možno rozhodnout pouze formou usnesení.

B. Rozhodování ve veřejném zasedání (v hlavním líčení o odvolání)

Jak už bylo řečeno, je v obou zemích pravidelnou formou řízení, ve kterém odvolací soud rozhoduje, veřejné zasedání (hlavní líčení). Přesto však nejsou oprávnění odvolacího soudu rozhodnout o odvolání upravena shodně. V rozdílech po srovnání názorně vynikne rozdíl v pojetí řízení o odvolání.

Úprava ČSSR připouští ve veřejném zasedání učinit všechna výše uvedená rozhodnutí o odvolání (srov. III.5.4.4.1 až III.5.4.4.6) (všechna rozhodnutí lze učinit ve veřejném zasedání, pouze některá z nich v neveřejném zasedání — § 263 odst. 1). Pouze veřejnému zasedání je vyhrazeno rozhodnutí odvolacího soudu ve věci podle § 259 odst. 3. Je to také jediné rozhodnutí ve formě rozsudku (srov. III.5.4.4.5).

Trestní řád NDR upravuje oprávnění odvolacího soudu rozhodnout v hlavním líčení v § 299 až 301. Z těchto ustanovení vyplývá, že odvolací soud může v hlavním líčení vydat tato rozhodnutí:

Rozsudkem:

1. zamítnout odvolání, protože není důvodné (§ 299 odst. 2 č. 1 StPO) (srov. III.5.4.4.1 a III. 5.4.4.7.A.a),ab));

2. změnit napadený rozsudek (rozhodnout ve věci) (§ 299 odst. 2 č. 2, § 301 StPO) (srov. III.5.4.4.5.);

3. zrušit napadený rozsudek a vrátit věc soudu prvního stupně (s případným postoupením věcně příslušnému soudu) (§ 299 odst. 2 č. 3 StPO) (srov. III.5.4.4.2);

4. obligatorně zrušit napadený rozsudek a věc vrátit soudu prvního stupně (§ 300 č. 1—5 StPO) (srov. III.5.4.4.2).

Usnesením:

5. konečně zastavit (zastavit), předběžně zastavit (přerušit) trestní stíhání (§ 299 odst. 3 StPO) (srov. III.5.4.4.3).

Hlavní rozdíly ve srovnání s čs. úpravou lze spatřovat v následujícím. Pouze poslední rozhodnutí — zastavení trestního stíhání (zastavení, přerušení) se vydává ve formě usnesení. Všechna ostatní rozhodnutí formou rozsudku. Zastavení spolu se zamítnutím odvolání, protože není důvodné, jsou jediná rozhodnutí, která lze vydat jak v hlavním, tak mimo hlavní líčení. Pouze před vrácením věci soudu prvního stupně se napadený rozsudek zruší.

Veřejné zasedání o odvolání se koná podle ustanovení hlavy XVI. trestního řádu ČSSR (§ 232 až 238). Pokud trestní řád v této hlavě nestanoví jinak, platí pro veřejné zasedání přiměřeně ustanovení o hlavním líčení (§ 238). Odchylky od veřejného zasedání pro samotné veřejné zasedání o odvolání stanoví speciální ustanovení § 263.

Obdobně to platí i o hlavním líčení o odvolání v NDR, kde se použije ustanovení o hlavním líčení u soudu prvního stupně s odchylkami, které vynucuje zvláštní povaha řízení o opravném prostředku (§ 304 StPO).

Nejprve k účasti jednotlivých osob.

— Obě úpravy shodně požadují stálou přítomnost *soudu* a *zapisovatele.*

— *Prokurátor* — Přítomnost prokurátora v řízení o odvolání v ČSSR je podle § 263 odst. 2 vždy povinná stejně jako v hlavním líčení u soudu prvního stupně. V NDR platí obecné předpisy o přítomnosti prokurátora v hlavním líčení, které se od úpravy ČSSR liší. Prokurátor by podle nich *měl být* přítomen (tzn. účast není obligatorní). Povinná je jeho účast v řízení proti mladistvému a v případě, kdy soud v předvolání k hlavnímu líčení vyslovil požadavek jeho přítomnosti v hlavním líčení. V praxi generální prokuratura všeobecně prosazuje orientaci na přítomnost prokurátora.

— *Obžalovaný* — Podle úpravy ČSSR je účast obžalovaného v řízení u soudu druhého stupně zásadně žádoucí. V nepřítomnosti obžalovaného, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, je možno veřejné

zasedání o odvolání konat jen tehdy, když obžalovaný výslovně prohlásí, že se účasti vzdává.

Úprava NDR je v tomto směru mimořádně podrobná. Podle § 295 StPO je soud povinen v každém případě *zkoumat*, zda přítomnost obžalovaného v hlavním líčení ve druhém stupni je žádoucí. Předseda senátu *může* osobní přítomnost obžalovaného nařídit (i jeho policejní předvedení). Takové rozhodnutí učiní především tehdy, když odvolací soud chce provést vlastní dokazování, které by mělo mít za následek rozhodnutí v neprospěch obžalovaného. V těchto případech je účast obžalovaného obligatorní.

Obžalovaný, který je ve vazbě, nemá všeobecně žádný nárok na účast v hlavním líčení u soudu druhého stupně. Není-li jeho přítomnost nařízena, zajistí mu soud obhájce, pokud již nebyl obhájce pro celé řízení zvolen nebo ustanoven.

Obžalovanému, který se nalézá na svobodě je termín hlavního líčení ve druhém stupni buď oznámen, nebo je předvolán, anebo předveden v případech, kdy je jeho osobní přítomnost nařízena. Pokud zákon přítomnost obžalovaného předepisuje, platí zde obecné ustanovení § 216 StPO, zvláště odst. 3. Podle něho má obžalovaný povinnost být přítomen během celého hlavního líčení. Hlavní líčení může však být provedeno i v nepřítomnosti obžalovaného za splnění následujících předpokladů: když již byl obžalovaný obsáhle v hlavním líčení vyslechnut, když soud nepovažuje další přítomnost obžalovaného za potřebnou.

— *Obhájce* — Zde se obě úpravy v zásadě shodují. Účast obhájce se považuje za žádoucí. Povinná je účast ve všech případech jako v hlavním líčení u soudu prvního stupně (§ 263 odst. 2, § 36 a § 63, § 72 StPO), tedy ve všech případech nutné obhajoby.

— *Poškozený* — Obě úpravy dávají jak již bylo zmíněno v III.2., právo podat odvolání do rozsudku soudu prvního stupně jen tomu poškozenému, který v řízení u soudu prvního stupně uplatnil nárok na náhradu škody. Přítomnost poškozeného v odvolacím řízení čs. úprava odvolání na rozdíl od úpravy NDR (§ 292 StPO) speciálně neupravuje. Budou zde platit obecné předpisy pro veřejné zasedání, kde se v § 233 odst. 1 říká, že předseda senátu předvolá k veřejnému zasedání osoby, jejichž osobní účast při něm je nutná. Vyrozumívají se vedle prokurátora i ty osoby, které daly svým návrhem k veřejnému zasedání podnět a osoby, které by mohly být rozhodnutím soudu přímo dotčeny, pokud nebyly předvolány. Poškozený bude o obsahu odvolání informován na základě § 251, který stanoví předsedovi senátu povinnost všem ostatním stranám, které by mohly být rozhodnutím o odvolání dotčeny, doručit opis odvolání.

Podle § 292 StPO je poškozený v případě, že bylo podáno odvolání (protest) do rozsudku, kterým bylo též rozhodnuto o jeho nároku na náhradu

škody, o konání hlavního líčení u soudu druhého stupně, i když nepodal opravný prostředek (stížnost), vyrozuměn a má právo se na řízení u soudu druhého stupně podílet. Vyrozumění je však také jedinou formou, kterou je poškozený o opravném prostředku informován. Zákon nepředvídá zaslání kopie opravného prostředku poškozenému vůbec, a to ani v tom případě, že opravným prostředkem je dotčen nárok poškozeného na náhradu škody. Pokud by byl nebo byly podány pouze opravné prostředky *výlučně* do výroku o nároku na náhradu škody a v důsledku toho by se konalo občanskoprávní soudní řízení, řídí se přítomnost poškozeného v řízení u soudu druhého stupně předpisy občanského soudního řádu.

Samotný průběh řízení u soudu druhého stupně se v obou zemích v některých momentech, s ohledem na zvláštní povahu a požadavky řízení o odvolání, odlišuje od hlavního líčení, resp. veřejného zasedání v řízení u soudu prvního stupně. Průběh veřejného zasedání o odvolání v ČSSR a hlavního líčení o odvolání v NDR je až na výjimky upraven obdobně. V ČSSR upravují jeho průběh ustanovení § 235 a § 263 odst. 5. V NDR se uplatní přiměřené ustanovení upravující průběh hlavního líčení, která jsou v pátém oddílu trestního řádu.

Po formálním zahájení řízení v ČSSR přednese předseda senátu nebo jím určený člen senátu napadený rozsudek. Neznamená to doslovné přečtení. Rozhodně je třeba přečíst ty části, které je odvolací soud podle § 254 odst. 1 (omezený revizní princip) povinen přezkoumat; tedy všechny části rozsudku, proti kterým mohl odvolatel podat odvolání (srov. III.1.2.3 a III.2). Dále uvede, které vady jsou rozsudku nebo řízení vytýkány a sdělí podstatný obsah dosavadního řízení (§ 263 odst. 3). Obdobně v NDR zpravodaj (pověřený člen senátu) přednese zprávu o dosavadním řízení. Její zaměření trestní řád NDR blíže nevymezuje. Pokud jde o přednesy dalších osob i zde panuje shoda. V ČSSR stejně jako v NDR přednese svůj návrh osoba, která opravný prostředek podala. Potom teprve budou slyšeny další osoby, které by mohly být rozhodnutím dotčeny a prokurátor. V NDR k těmto osobám ještě přistupují společenští zástupci (srov. III.1.2.5).

K ústním přednesům potom přistoupí v obou zemích přezkoumání rozsudku na podkladě protokolů a spisového materiálu soudu prvního stupně nebo provedení vlastního dokazování, které je v obou zemích fakultativní. K podmínkám jeho provedení a k rozsahu srov. III.5.4.3.4. Pokud je prováděno, platí i zde přiměřeně předpisy platné pro provádění důkazů v hlavním líčení.

Poté následují závěrečné přednesy přítomných oprávněných osob. Jako poslední hovoří obžalovaný. Řízení před odvolacím soudem končí vyhlášením rozhodnutí, které je vždy veřejné. Rozdíly existují ve formě rozhodnutí. V ČSSR se rozhoduje ve formě usnesení. Jedinou výjimkou je vlastní

rozhodnutí odvolacího soudu ve věci, které má formu rozsudku. V NDR jsou potom některá rozhodnutí formou rozsudku, jiná formou usnesení (blíže viz III. 5.4.4).

5.5 Řízení u soudu prvního stupně po vrácení věci

5.5.1 Opakování hlavního líčení

Z tohoto hlediska se úpravy ČSSR a NDR shodují. V obou případech konají hlavní líčení na základě původní obžaloby a dodržování zásady bezprostřednosti.

V obou zemích je nutno rozlišovat, zda rozsudek byl soudem druhého stupně zrušen zcela anebo jen zčásti (resp. byl vrácen k doplnění chybějícího či neúplného výroku).

V případě, že byl zrušen celý rozsudek, proběhne celé hlavní líčení znovu a lze podle zásady bezprostřednosti přihlížet jen k výsledkům tohoto nového hlavního líčení.

Při částečném zrušení (resp. vrácení k doplnění) rozsudku se soud prvního stupně omezí na projednání jen nepravomocných částí. Rozhoduje na podkladě soudem druhého stupně potvrzených skutkových zjištění ve spojení s nově před soudem prvního stupně zjištěnými skutečnostmi.

5.5.2 Vázanost názorem odvolacího soudu

Z obou trestních řádů vyplývá právo odvolacího soudu udělit soudu prvního stupně závazné pokyny (§ 264 odst. 1 a § 303 odst. 3 StPO) a povinnost tohoto soudu se těmito pokyny řídit. Samotné konkrétní úpravy tohoto významného institutu, který nutí odvolací soud ke konkrétnosti svých závěrů a přispívá k zabezpečení sjednocování rozhodovací činnosti soudů, se od sebe částečně odlišují. Především je to ve formální stránce, když úprava ČSSR v § 264 je v tomto směru obšírnější než úprava NDR.

Z rozhodnutí odvolacího soudu ČSSR vyplývají pro soud prvního stupně podle § 264 odst. 1 dva závazky:

a) Vázanost právním názorem odvolacího soudu (v otázkách hmotného i procesního práva, který ve svém rozhodnutí vyslovil odvolací soud). Tato povinnost zaniká tehdy, když právní názor ztratil skutkový základ v důsledku změny zjištěných skutkových okolností. Odvolací soud může vyslovit závazný právní názor i v otázkách provádění důkazů. Nesmí však dávat závazný právní názor ve směru hodnocení důkazů (může např. upozornit v jakém směru má být řízení doplněno, nesmí však nařizovat soudu

prvního stupně např. kterému svědku má věřit a kterému nevěřit — srov. Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu).

b) Povinnost provést úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil.

Úprava NDR je v tomto směru stručnější. Paragraf 303 odst. 3 StPO hovoří pouze o tom, že v případě vrácení věci může v rozsudku odvolací soud udělit soudu prvního stupně závazné pokyny a neuvádí jejich obsah a rozsah. Jak teorie v NDR dovozuje je obsah tohoto ustanovení vykládán v souladu s tím, co výslovně uvádí trestní řád ČSSR v § 264 odst. 1.[24]) I zde se uvádí, stejně jako v teorii i praxi čs. trestního řízení, že v pokynech, které jsou vázány na výsledky skutkových zjištění lze vyslovit maximálně podmíněné názory.

Předmětem diskuse z hlediska vázanosti soudu prvního stupně právním názorem soudu druhého stupně se v NDR stala otázka výměry trestu. Literatura i praxe připouštějí, aby se závazné pokyny vztahovaly i na výměru trestu.[25]) Přitom je ale požadováno, aby soudu prvního stupně byl přesto zachován určitý prostor pro vlastní rozhodování. Pak se požaduje, aby závazné pokyny neobsahovaly absolutně určitou výměru trestu, ale určily minimální hranici trestu, popř. rámec, ve kterém musí být trest vyměřen.

Především při snížení trestu ukázala praxe, že opravné soudy NDR (včetně Nejvyššího soudu) zpravidla obcházejí požadavek udělení závazných pokynů tím, že samy rozhodnou o trestu.

Nevymezení úpravy NDR a její výklad v teorii i praxi připouštějí právo udělovat závazné pokyny soudu prvního stupně ze strany odvolacího soudu v takovém rozsahu, v jakém není praktikováno ani v ČSSR, ani v ostatních socialistických zemích, nýbrž zahrnuje i takové případy, které jsou v těchto zemích dokonce výslovně zakázány. Připočteme-li k tomu i rozsah práva odvolacího soudu provádět vlastní dokazování a vydávat vlastní rozhodnutí ve věci, dostáváme další důkaz toho, jak silně se v NDR prosadily v úpravě odvolání apelační prvky.

5.5.3 Zákaz reformationis in peius

I na nové rozhodnutí soudu prvního stupně se podle obou úprav vztahuje zákaz reformationis in peius.

Podle úpravy ČSSR to však není zákaz bezvýjimečný a, i když byl rozsudek zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalova-

[24]) srov. H. Luther a kol.: Strafverfahrensrecht, učebnice, str. 455.

[25]) Srov. Toeplitz: Neu Justiz, 9/1979, str. 393, Informationen des Obersten Gerichts Nr. 4, 1979, str. 53.

ného, tento zákaz podle § 264 odst. 2 neplatí, jestliže v novém řízení u soudu prvního stupně po zrušení rozsudku:

a) vyšly nově najevo skutečnosti,

b) na jejichž podkladě musí soud prvního stupně posoudit skutek jako těžší trestný čin.

Tyto nové skutečnosti mohou vyjít najevo:

— při hlavním líčení u soudu prvního stupně,

— při došetření po vrácení věci prokurátorovi k došetření podle § 260 (srov. III.5.4.4.4.b)).

Při splnění dvou podmínek uvedených sub a) a b) lze obžalovanému uložit přísnější trest než ten, který byl uložen ve zrušeném rozsudku v původním řízení. V praxi se bude jednat o případy podstatného rozporu mezi původně zjištěným skutkem a skutečným činem, čehož si je obžalovaný vědom (a podstoupil toto riziko) a kdy by jinak byl materiálně dán podklad pro obnovu řízení v neprospěch obžalovaného.[26]) Řešení není možno spatřovat ve stížnosti pro porušení zákona, kterou generální prokurátor a ministr spravedlnosti podávají fakultativně (není povinnost podat), tudíž by docházelo k nerovnostem mezi obžalovanými.

Podle trestního práva procesního NDR platí zákaz reformace in peius pro všechny trestné činy, které obsahuje rozsudek soudu prvního stupně, tedy v rámci „vyčerpání žaloby". Trestné činy, které byly dodatečně žalobou začleněny do řízení nejsou postiženy zákazem reformace in peius (srov. též III.5.4.3.3) nejen v řízení u soudu druhého stupně, ale i v novém řízení u soudu prvního stupně a v tomto případě je možno uložit těžší trest.

5..5.4 Odvolání do nového rozsudku

Nový rozsudek soudu prvního stupně po zrušení a vrácení věci odvolacím soudem k novému projednání a rozhodnutí se v obou úpravách považuje za nový rozsudek soudu prvního stupně ve věci. Jsou proti němu přípustné normální opravné prostředky jako proti každému rozsudku, který vydal soudu prvního stupně. Znamená to, že proti novému rozsudku soudu prvního stupně se připouští nové odvolání. V případě opětovného zrušení rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně se tento cyklus může opět opakovat. Možnosti dalších opakování tohoto cyklu neklade trestní řád žádné meze. Tato skutečnost bývá trestnímu řádu ČSSR praxí vytýkána.

V praxi NDR se však tento rozhodovací cyklus nerozvinul, protože praxe se vyvinula v tom směru, že při opakovaném opravném prostředku odvolací soud využije svého práva a sám rozhodne ve věci.

[26]) Srov. učebnice Československé trestní řízení, Praha 1982, str. 293.

6. EXKURS: ODPOR

Vedle odvolání (protestu), které je opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně, existuje v obou zemích též opravný prostředek proti rozhodnutí vydanému ve zkráceném řízení (v NDR též proti rozhodnutí společenského orgánu), kterým je v obou zemích trestní příkaz. I tento opravný prostředek má v ČSSR i NDR stejný název — odpor.[27]) Odpor je v ČSSR upraven v § 314g a v NDR v § 274—277.

Obě úpravy se shodují v tom, že podání odporu nemá za následek řízení u soudu druhého stupně, ale vede k řízení u soudu prvního stupně. Jen v případě odporu proti rozhodnutí, které v NDR vydal společenský orgán, se přenáší řízení a rozhodnutí od společenského orgánu k orgánu státu — soudu.

Proti trestnímu příkazu podle úpravy ČSSR mohou podat odpor obviněný a osoby oprávněné v jeho prospěch podat odvolání (srov. blíže III.2.b)) (s výjimkou prokurátora), a to do osmi dnů od doručení trestního příkazu, k soudu, který trestní příkaz vydal. Podání odporu oprávněnou osobou v předepsané lhůtě má za následek zrušení trestního příkazu a povinnost samosoudce nařídit ve věci hlavní líčení. Jinak je trestní příkaz pravomocný a vykonatelný (§ 314g odst. 2). V hlavním líčení, které se koná v důsledku podání odporu nesmí samosoudce uložit obviněnému přísnější trest, než byl uložen trestním příkazem (zákaz reformationis in peius). Tento zákaz však neplatí, když se skutkový stav na základě dokazování v hlavním líčení podstatně změní (§ 314g odst. 3).

Úprava NDR se s úpravou ČSSR shoduje v tom, že v případě odporu do trestního příkazu nařídí soud, který trestní příkaz vydal hlavní líčení. Úpravy se liší tím, že v NDR rozhoduje o odporu senát. Rozdíl je i v tom, že obviněný může vzít odpor zpět až do začátku hlavního líčení, protože úprava NDR neobsahuje ustanovení o tom, že odpor automaticky podáním ruší trestní příkaz. Jak úprava ČSSR, tak NDR obsahují zákaz reformace in peius pokud o trest (v ČSSR nesmí být uložen těžší trest, v NDR potom pouze vyšší trest). Úprava NDR přikládá účasti obviněného při řízení o trestním příkazu zvláštní význam. Jeho neúčast má za následek zamítnutí odporu rozsudkem bez dokazování.

Proti rozhodnutí společenského orgánu v NDR v nepatrných proviněně-

[27]) V ČSSR může trestním příkazem rozhodnout jen samosoudce o jednodušších přečinech. V NDR může trestním příkazem rozhodnout pouze krajský soud (Kreisgericht — náš okresní soud) o provinění (úmyslné trestné činy s trestem odnětí svobody do dvou let a nedbalostní trestné činy bez ohledu na výši trestu — nejvyšší trest je zde osm let) a lze uložit trest odnětí svobody do šesti měsíců nebo peněžitý trest bez omezení. Úprava NDR připouští, aby v trestním příkazu bylo rozhodnuto i o náhradě škody. O nepatrných proviněních mohou rozhodnout v NDR k tomu určené společenské orgány. Trestní příkaz je v čs. trestním řádu upraven v § 314e—314g a v trestním řádu NDR v § 270—277.

ních může dotčený podat též odpor, a to do dvou týdnů od doručení rozhodnutí u krajského soudu. V případě rozporu rozhodnutí se zákonem může odpor podat ve lhůtě tří měsíců i prokurátor. I zde je možné zpětvzetí, a to až do konce závěrečných přednesů v ústním řízení o odporu před krajským soudem. Rozhoduje se usnesením a to tak, že rozhodnutí se buď zruší a s doporučením se věc vrátí společenskému orgánu k projednání a rozhodnutí, v případě neodůvodněnosti se odpor zamítne, nebo v přesně v zákoně vymezených případech rozhodne krajský soud sám. Proti rozhodnutí krajského soudu o odporu není opravný prostředek.

Praxe v NDR ukázala, že přestože rozhodnutí trestním příkazem ve zkrácením řízení je časté, je takové rozhodnutí jen velmi zřídka napadáno odporem. Podle výsledků průzkumu pracovníky Univerzity Fridricha Schillera v Jeně bylo v roce 1982 napadeno jen 4,5 % trestních příkazů. V 41 % podaných odporů došlo v nařízeném hlavním líčení ke změně ve prospěch obviněného. Všeobecně je v NDR zastáván názor, že rozhodování trestním příkazem se osvědčilo a je i na základě výše uvedených průzkumů hodnoceno velmi pozitivně.

IV. ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY K AKTUÁLNÍM PROBLÉMŮM PLATNÉ ÚPRAVY

Rozdílnost aktuálních problémů a otázek týkajících se úpravy odvolání, které se vyskytují v teorii a praxi v ČSSR a NDR je dána částečně odlišným pojetím obou úprav, na které bylo poukázáno.

Jak vyplynulo z celého rozboru platné československé úpravy odvolání, je pro tuto úpravu typické zdůraznění kasačního principu. Pokud našly uplatnění prvky apelačního principu, jsou úpravou převážně označeny jako fakultativní či výjimečné. Platná úprava díky silnému potlačení apelačních prvků a zdůrazněním kasačního principu dává řízení o odvolání výrazně přezkumný charakter. Podtrhuje postavení soudu prvního stupně, zvláště pak soudu okresního, jako těžiště rozhodovací činnosti.

Platná úprava, především pak soudní praxí, není hodnocena jednoznačně kladně. Praxe má především výhrady proti rychlosti a hospodárnosti řízení, omezené možnosti řádného přezkoumání správnosti skutkového stavu a v důsledku úzké spjatosti a závislosti skutkových a právních otázek, i proti správnosti rozhodnutí o odvolání. Tyto výhrady pak vedou praxi k požadavku rozšíření možnosti provádět dokazování bezprostředně před odvolacím soudem jako podklad pro rozhodnutí odvolacího soudu.

Praxe za účelem zvýšení rychlosti a hospodárnosti trestního řízení požaduje i rozšíření možnosti odvolacího soudu rozhodnout ve věci. Zkušenosti

s platnou úpravou ukázaly, že obžalovaný nezřídka využívá své právo podat nové odvolání do nového rozsudku soudu prvního stupně po zrušení rozsudku odvolacím soudem a vrácení věci soudu, který rozhodl v prvním stupni k novému projednání a rozhodnutí. A tento postup lze opakovat teoreticky neomezeně. Nejde jen o to zabránit zbytečnému vracení věci především vždy tam, kde skutkový stav byl správně zjištěn, když soud prvního stupně je vázán právním názorem odvolacího soudu (fakultativnost meritorního rozhodnutí odvolacího soudu k tomu dává možnost — srov. § 259 odst. 3). Jde i o případy meritorního rozhodnutí odvolacího soudu i na podkladě důkazů, které byly předtím provedeny.

Proti těmto požadavkům praxe, stojí argumenty zastánců platné úpravy, které se dovolávají především důsledného zachování práva obžalovaného na obhajobu, který v případě meritorního rozhodnutí (konečného) odvolacího soudu by byl zkrácen o právo podat odvolání proti rozhodnutí na změněném skutkovém základě. Upozorňují též na obtíže při zjišťování skutkového stavu, dokazování a při zabezpečení zásady veřejnosti u vzdálenějšího soudu druhého stupně.

Objevila se i doporučení, aby v novém řízení u soudu prvního stupně obligatorně rozhodoval jiný senát než ten, který vydal zrušený rozsudek. Aby dosud platný fakultativní postup (§ 262), byl nahrazen postupem obligatorním.

S ohledem na možnost dokazování (probírání skutkových otázek) a meritorního rozhodnutí odvolacího soudu je diskutována i účast zástupce společenské organizace v řízení před odvolacím soudem, která je dosud vyloučena. Na témže základě a v souvislosti s důsledným provedením principu účasti lidu při soudním rozhodování se objevily i návrhy obnovit účast soudců z lidu u odvolacího soudu.

Diskutována je i otázka rozšíření zákazu reformace in peius vedle dosavadního zákazu uložení přísnějšího trestu odvolacím soudem i na zákaz přísnější kvalifikace. Současné úpravě se vytýká především fakt, že i když se nemůže zhoršit postavení obžalovaného, pokud jde o přísnost trestu, úprava nevylučuje, aby soud při změně skutkových zjištění uznal obžalovaného vinným těžším trestným činem. To však může zhoršit postavení obžalovaného, byť ne pokud jde o výroku o trestu, ale v některých dalších skutečnostech (např. při amnestii, pokud je vázána na trestné činy určité kvalifikace).

Některé z výše uvedených návrhů již našly svůj výraz v předložených a projednávaných návrzích na novelizaci trestního řádu.

V rámci připravované novelizace se především počítá s posílením apelační zásady s cílem urychlit a zhospodárnit řízení. Jde především o rozšíření možnosti vlastního dokazování odvolacího soudu, za předpokladu, že by nedošlo k nahrazení činnosti soudu prvního stupně, možnosti opako-

vat důkazy již provedené již soudem prvního stupně, popř. provádět i další důkazy. Spolu s tím se uvažuje i o rozšíření podmínek omezujících vlastní rozhodnutí odvolacího soudu v § 259 odst. 3a), b), c) o porušení základních ustanovení trestního řádu o příslušnosti soudu (rozhodoval-li v prvním stupni věcně nepříslušný soud). Tyto změny by se dotkly především ustanovení § 259 odst. 1 a 3 a v souvislosti s tím i ustanovení § 258 odst. 1 a § 263 odst. 6 (ustanovení zásadně upravující možnost dokazování u odvolacího soudu).

V návrzích novelizace trestního řádu ČSSR bylo též vyhověno požadavku na rozšíření zákazu reformace in peius i na zákaz uznat obžalovaného těžším trestným činem v případě odvolání v jeho prospěch. Znamenalo by to další prohloubení svobody odvolacího práva, stejně jako vyloučení situací, kdy v praxi odvolací soud uzná obžalovaného vinným těžším trestným činem, ale uloží trest, který je v rozporu se zákonem, aby vyhověl požadavku zákazu reformace in peius. Navrhovaná úprava by tedy uvedla otázky viny a trestu do zákonného souladu. To by se podle návrhů promítlo i do úpravy řízení u soudu prvního stupně po vrácení věci, při zachování dosavadní možnosti přísnějšího postihu v případě nově zjištěných skutečností v novém řízení po odvolání. Tyto změny by se promítly v ustanoveních § 259 odst. 4 a § 264 odst. 2.

Stávající úprava odvolání NDR již na rozšířených prvcích apelace vybudována je a proto v tomto směru neexistují obdobné diskuse jako u nás, ale problémy se týkají především výkladu platné úpravy. Bylo již konstatováno, že diskuse v tomto směru není příliš bohatá, a že některé otázky nejsou ani v praxi, ani v teorii řešeny. K nastolení některých problémů a otázek dokonce přispěla i přímá spolupráce kateder trestního práva v Praze a Berlíně v oblasti odvolání při diskusích na právnických fakultách, ale i v orgánech justice v Berlíně. Především se jedná o výklad pojmů vlastní doplňující dokazování odvolacího soudu a „výjimečnost" dokazování odvolacího soudu. Je konstatováno, že přestože trestní řád NDR dává jen velmi přibližný rámec nebo obsahové orientace při výkladu těchto pojmů vůbec chybí a nejasnosti existují, a jsou známy, rozvinula se v tomto směru jen velmi slabá teoretická diskuse. Teoreticky nejasná zůstává otázka vyvolaná zněním § 298 odst. 1 StPO, který hovoří o možnosti pročtení procesních dokumentů z řízení v prvním stupni. Konstatuje se, že tím vzniká dojem otevřené možnosti specifické formy zprostředkovaného dokazování. Nikde, ani v teoretické literatuře, se výslovně nevylučuje, aby na podkladě pročtení protokolů došlo k odchylnému hodnocení důkazů u soudu druhého stupně. V této souvislosti prof. Luther z katedry trestního práva HU v Berlíně vyslovil ve svém podkladovém materiálu pro tuto práci názor, že vlastní dokazování u soudu druhého stupně by mělo probíhat podle stejných principů jako u soudu prvního stupně.

Již ze samotného znění právní úpravy je zjevná tendence rozšířit oprávnění soudu druhého stupně k vlastnímu rozhodnutí ve věci a dát tak průchod poměrně širokému uplatnění apelačních prvků. Diskuse s představiteli teorie a praxe ukázaly, že platná právní úprava odvolání se v praxi osvědčila a přinesla především urychlení a zhospodárnění trestního řízení. Rozšířená možnost vlastního dokazování a rozhodnutí soudu druhého stupně ve věci zabránila především zdlouhavému neustále opakovanému cyklu odvolání — nové rozhodnutí — odvolání atd. a v praxi přinesla skutečnost, že tento cyklus se opakuje pouze jednou a je uzavřen vlastním rozhodnutím soudu druhého stupně (není-li jeho rozhodnutí zákonem vyloučeno).

Určité výhrady se vyskytly v praxi, pokud jde o případy, kdy soud druhého stupně mění výrok o trestu a to v případě, že skutkový stav byl soudem prvního stupně správně zjištěn, avšak nesprávně byl ohodnocen stupeň nebezpečnosti činu pro společnost. Námitka, že výrok o trestu by měl být věcí soudu prvního stupně, který nejlépe zná všechny významné účinky a místní podmínky se odmítá s tím, že poměrně malá velikost NDR, okresů a krajů umožňuje všechny požadované skutečnosti respektovat. Námitka v souvislosti s právem na obhajobu uplatněným podáním nového odvolání do nového rozhodnutí soudu prvního stupně se odmítá proto, že takové odvolání by soud druhého stupně stejně zamítl jako neodůvodněné, protože soud prvního stupně by byl nucen respektovat pokyny soudu druhého stupně. Praxe ukázala, že však i tam, kde by mělo dojít ke vrácení věci soudu prvního stupně, dochází k obcházení zákona tím, že soud druhého stupně trest upraví ve prospěch obžalovaného.

Poměrně široce se v NDR rozvinula diskuse o zákazu reformace in peius především ve vztahu k zákonem použitému ne zcela jasnému výrazu „těžší opatření trestní odpovědnosti" (zákaz jeho uložení v odvolacím řízení — § 285 StPO). Řešení z této diskuse vzešlé je uvedeno v rámci pojednání o zákazu reformace in peius (III.5.4.3.3).

K rozporu mezi praxí a teorií v NDR došlo v případě posouzení vhodnosti ustanovení § 293 odst. 3 StPO, které připouští zamítnout odvolání jako neodůvodněné i mimo hlavní líčení (v neveřejném zasedání). Toto ustanovení má své zastánce především v praxi. Teorie však na četných kasačních rozhodnutích Nejvyššího soudu NDR (obdoba naší stížnosti pro porušení zákona), které musely zjednat nápravu při mimo hlavní líčení nesprávně zamítnutých zjevně odůvodněných odvoláních, poukazuje na nesprávnost a neodůvodněnost existence tohoto ustanovení.

Rozsáhle je v NDR diskutována otázka obsahu a rozsahu závazných pokynů, které je odvolací soud oprávněn učinit při vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Otázka obsahu a rozsahu není trestním řádem blíže určena (blíže III.5.5.1).

V úpravě odvolání NDR je možno i pro nás, vedle již zmíněných pozitivních zkušeností s širším uplatněním apelačních prvků, hledat i v dalších směrech poučení, popř. i zajímavé pozitivní prvky.

Nepochybně je zajímavá možnost vymezení odvolání podle § 288 odst. 6 StPO na jednotlivá jednání a na nesprávné použití zákona nebo nesprávnou výměru trestu (viz III.1.2.3 a III.5.5.3.1). Úprava NDR zde touto možností vymezení nepochybně důsledněji provádí prolomení zásady oficiality zásadou dispozitivní a podtrhuje dispozitivnost podání odvolání vůbec. Svoboda odvolacího práva je tu dále prohloubena a pojetí odvolání jako práva, především práva na obhajobu, je tu dále podtrženo.

Rychlosti a hospodárnosti trestního řízení, jak prokázala i praxe soudů NDR, významně napomáhá stanovení pořádkových lhůt v § 294 StPO pro provedení hlavního líčení o odvolání a rozhodnutí o něm (čtyřtýdenní, u mladistvých třítýdenní i v případě zkráceného řízení a uložení trestu odnětí svobody je třeba řízení provést neprodleně) (viz III.5.4.2).

Pozitivně je možno hodnotit i výsledky snahy teorie a praxe upřesnit předpoklady pro vzdání se odvolání, především pak doby, od které přichází v úvahu (viz III.5.2.1).

Rozhodně jednodušším a ekonomičtějším způsobem než u nás je upraveno v § 286 odst. 3 StPO zpětvzetí protestu podaného ve prospěch obžalovaného prokurátorem, které je přímo vázáno na souhlas obžalovaného místo, aby se tu obnovil běh odvolací lhůty. Celé řadě sporů nepochybně předchází ustanovení § 286 odst. 4 StPO stanovící v případě zpětvzetí odvolání obhájcem jasný požadavek nutnosti písemného zmocnění ze strany obžalovaného. (Viz III.5.2.2).

Úprava NDR je ve srovnání s úpravou ČSSR dále v tom, že umožňuje účast společenského zástupce i v řízení o odvolání u soudu druhého stupně a to i v případě, že se nezúčastnil v řízení u soudu prvního stupně (§ 296 odst. 2 StPO). Je to nejen další významné prohloubení zásady socialistického trestního řízení týkající se účasti společenských organizací a občanů v něm a významným dalším krokem pokračování trendu zapojování stále širších vrstev občanů do řízení a správy socialistického státu, ale i významným a logickým doplňkem apelačních prvků a jejich rozšíření v řízení u soudu druhého stupně (viz. III.1.2.5).

V souvislosti s posílením apelačních prvků a především rozšířením práva soudu druhého stupně provádět vlastní dokazování a na jeho podkladě vydat vlastní meritorní rozhodnutí a v důsledku toho i zabezpečení práva obžalovaného na obhajobu je významné ustanovení § 298 odst. 2 trestního řádu NDR, stanovící při provádění vlastního dokazování soudem druhého stupně obligatorní účast obžalovaného.

Při posílení apelačních prvků v odvolacím řízení hraje nepochybně významnou roli ustanovení stanovící důvody obligatorního zrušení rozsud-

ku a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí soudem prvního stupně v případě taxativně uvedených případů porušení základních principů trestního řízení a organizace a činnosti soudů, jak to činí trestní řád NDR v § 300. Takové ustanovení představuje další významnou záruku zabezpečení práva obžalovaného na obhajobu — zjištění objektivní pravdy (viz. III.5.4.4.2).

To jsou nejvýznamnější směry, na které bych chtěl upozornit, a které byly vybrány, protože by si mohly zasluhovat pozornost především v souvislosti s úvahami o posílení apelace v novelizované úpravě čs. trestního řádu. Odpovídají nejen teoretickým požadavkům, ale osvědčily se i v praxi a jsou v řadě případů i odpovědí na některé argumenty odpůrců apelačních prvků v odvolání.

Иржи Пипек

ОБЖАЛОВАНИЕ НЕ ВСТУПИВШЕГО В ЗАКОННУЮ СИЛУ ПРИГОВОРА ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ В РЕГУЛИРОВАНИИ, ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ В ЧССР И ГДР

Резюме

Данная совместная статья представляет собой один из результатов прямого сотрудничества кафедр уголовного права на юридических факультетах Карлова университета и Университета Гумбольта в Берлине при реализации дружебного соглашения между двумя университетами.

Основу этой работы составляют две самостоятельные национальные статьи, разработанные в Берлине проф. д-ром наук Горстом Лутером и в Праге доц. д-ром Иржи Пипеком, канд. наук. Авторы стараются дать обзор не только собственного регулирования, но пытаются постигнуть сущность некоторых спорных вопросов в теории и практике, и попытки теории и практики указанные вопросы решать.

Статья преследует цель показать общие черты и различия в правовом регулировании производства по обжалованию приговора в уголовном производстве в ЧССР и ГДР и проблемы и опыт его применения на практике. Она не в последнюю очередь преследует также цель получить возможные импульсы из опыта прежде всего положительного, но и отрицательного, для возможного нового правового регулирования. Работа может стать также попыткой внести вклад в дискуссию о новеллизации регулирования обжалования в ЧССР. Уже первое сопоставление регулирований может, естественно, привести в заключению, что они не совпадают.

За вступлением следует вторая часть, которая занимается общей характеристикой средств обжалования, понятием производства по обжалованию и понятием средства обжалования; в данной части приводится обзор системы средств обжалования в ЧССР и ГДР.

Третья часть работы уделяет внимание собственной теме, которой является обжалование; в ней прежде всего определяется это понятие, приводится его характеристика — обзор его характерных черт прежде всего с точки зрения порядка производства и объема пересмотра. Уже здесь первое сопоставление приводит к заклю-

чению о том, что оба типа регулирования построены, правда, на типичном для социалистического уголовного производства смешении принципов кассационного и апелляционного, однако, по сравнению с регулированием ЧССР, апелляционные элементы в регулировании ГДР значительным образом усилены. Здесь указывается на факт, что, в то время как в ЧССР употребляется единое понятие обжалования для общего (обычного) средства обжалования приговора суда первой инстанции, несмотря на субъект, который средство обжалования предъявляет, регулирование ГДР употребляет другие названия для того же средства обжалования в зависимости от того, если предъявляет его прокурор — протест, или, если его предъявляет обвиняемый, или же другие управомоченные лица — обжалование. Существенным отличием является то, что путем обжалования нельзя в ГДР обжаловать все апелляционные жалобы суда первой инстанции; приговоры Верховного Суда, который может постановлять решения как суд первой инстанции, обжаловать нельзя. Ядро этой третей части и всей работы вообще представляет собой подробный анализ и сопоставление правового регулирования обжалования в ЧССР и ГДР с попыткой зафиксировать теоретические взгляды и проблемы и практические подходы к ним. Отличие обоих типов регулирования является, прежде всего, отражением факта, состоящего в отличающемся понимании порядка производства в обоих типах регулирования, когда регулирование ГДР укрепляет апелляционные элементы в рамках элементов кассационных. Здесь в первую очередь укреплена возможность собственного доказывания суда второй инстанции и его существенно более широкая возможность собственного решения по существу также на основании собственного доказывания. Указанное собственное доказывание обозначается, аналогично чехословацкому регулированию, как исключительное, его объем, однако, никоим образом не ограничен, участие обвиняемого в связи с ним является обязательным. Этому соответствует также широкая возможность собственного решения суда второй инстанции. Его ограничение представляют собой прежде всего основания обязательной отмены приговора и обращение дела к суду первой инстанции в § 300 уголовно-процессуального кодекса ГДР, состоящие в нарушении основных принципов уголовного производства. Ограничивающие условия соответствуют § 259 ч. За) — в) чсл. уголовно-процессуального кодекса, которые можно оценить весьма положительно, в уголовно-процессуальном кодексе ГДР отсутствуют. Кроме собственного решения можно в отношении принятия решения об обжаловании встретить некоторые другие отличия, заслуживающие внимания. Это, в частности, возможность апелляционного суда отказать в удовлетворении апелляционной жалобы также по деловым соображениям в закрытом заседании, что на практике подвергается критике. При решении относительно притязания потерпевшего вместо обжалования, применяемого в ЧССР, в ГДР применяется в качестве средства обжалования жалоба, по которой коллегия по уголовным делам суда второй инстанции принимает решения как в ЧССР только тогда, когда одновременно имеет место обжалование решения об уголовной ответственности подсудимого; в других случаях решение постанавливает коллегия по гражданским или трудовым делам суда второй инстанции. Запрет реформацио ин пеюс имеет в новом производстве перед судом первой инстанции силу для возвращения дел судом второй инстанции последовательно относительно всех преступлений, о которых суд первой инстанции в обжалованном решении принял решение. В заключение третей части в экскурсе разбирается оспаривание, которое применяется в обоих государствах в качестве средства обжалования уголовного приказа, который издается в обоих государствах с сокращенном уголовном производстве, в ГДР также решения общественного органа о незначительном правонарушении.

Начало четвертой части уделяет внимание актуальным проблемам регулирования обжалования в ЧССР и ГДР, которые появляются и дискутируются. В ЧССР указывается прежде всего на дискуссию относительно требования практики к усилению апелляционных элементов в обжаловании, которые нашли свое отражение уже в законодательных проектах новеллизированного регулирования обжалования, которые расширяют границы собственного доказывания и решения по существу апелляционным судом. Они включают также расширение запрета реформацио ин пеюс наряду с более строгим наказанием также относительно более тяжкой квалификации. В ГДР остаются невыясненными и весьма мало дискутируемыми вопросы об объеме собственного исключительного дополнительного доказывания суда второй инстанции. Довольно широкой была дискуссия в ГДР относительно запрета реформационис ин пеюс, прежде всего, относительно понятия более строгие меры уголовной ответственности, которая принесла свои результаты, с которыми работа в связи с рассмотрением запрета реформационис ин пеюс знакомит нас. В заключении четвертой части указывается на некоторые положительные элементы действующего правового регулирования обжалования в ГДР. Дело, в первую очередь, касается возможности определения обжалования, назначения дисциплинарных сроков для проведения судебного заседания об обжаловании и принятия решения о нем, более простого регулирования снятия протеста предъявленного в пользу подсудимого прокурором, последовательным регулированием участия общественного представителя, которое допускается также в производстве перед судом второй инстанции, далее оснований обязательной отмены приговора, обращения дела к суду первой инстанции к новому рассмотрению и разрешению.

Данная статья не хочет только сопоставлять оба типа правового регулирования и познакомить с ними, она хочет стать также вкладом в дискуссию о новом регулировании обжалования в рамках новеллизации уголовного производства ЧССР.

Jiří Pipek

DAS RECHTSMITTEL GEGEN EIN NICHT RECHTSKRÄFTIGES GERICHTSURTEIL IN STRAFSACHEN NACH DER REGELUNG, DER THEORIE UND DER PRAXIS IN DER ČSSR UND DER DDR

Resumé

Diese gemeinsame Studie entstand als eines der Ergebnisse der unmittelbaren Zusammenarbeit der Lehrstühle für Strafrecht an den juristischen Fakultäten der Karlsuniversität in Prag und der Humboldtuniversität in Berlin bei der Verwirklichung des Freundschaftsübereinkommens zwischen den beiden Universitäten.

Der vorliegenden Arbeit liegen zwei selbständige Studien im nationalen Maßstabe zugrunde, die in Berlin von Prof. Drsc. jur. Horst Luther und in Prag von Doz. Dr. Jiří Pipek, CSc. bearbeitet wurden. Die Autoren sind bestrebt, nicht nur einen Überblick über die eigentliche Regelung zu geben, sondern bemühen sich auch, das Wesen einiger strittiger Fragen in Theorie und Praxis und die Versuche von Theorie und Praxis, diese Fragen zu beantworten, zu behandeln.

Die Studie verfolgt das Ziel, die gemeinsamen Züge und die Unterschiede in der rechtlichen Regelung des Verfahrens über die ordentlichen Rechtsmittel gegen ein Urteil im Strafverfahren in der ČSSR und der DDR und die Probleme samt den Erfahrungen bei ihrer Anwendung in der Praxis aufzuzeigen. Nicht zuletzt verfolgt

sie auch das Ziel, gegebenenfalls Anregungen, sei es nun aufgrund von negativen oder von allem aufgrund von positiven Erfahrungen für eventuelle rechtliche Neuregelungen zu gewinnen. Die Arbeit kann auch als Versuch gewertet werden, einen Beitrag zur Diskussion über die Novellierung der Regelung der Berufung in der ČSSR zu leisten. Bereits bei der ersten Vergleichung der Regelungen kann man begreiflicherweise zur Schlußfolgerung gelangen, daß sie nicht voll übereinstimmen.

Nach der Einleitung folgt der zweite Teil, der sich mit der allgemeinen Charakteristik der Rechtsmittel, dem Begriff des Rechtsmittelverfahrens und des Rechtsmittels befaßt und einen Überblick über das System der Rechtsmittel in der ČSSR und der DDR vermittelt.

Der dritte Teil der Arbeit ist dann dem eigentlichen Thema der Studie gewidmet, nämlich der Berufung, die vor allem definiert und deren Charakteristik gegeben wird, und zwar in Form einer Übersicht über ihre charakteristischen Züge, vor allem vom Gesichtspunkt der Art ihrer Erledigung und des Umfanges der Überprüfung aus. Schon hier ergibt sich beim ersten Vergleich der Schluß, daß zwar beide Regelungen auf der für das sozialistische Strafverfahren typischen Vermengung des Kassationsprinzips und des Appellationsprinzips aufbauen, aber im Vergleich mit der Regelung der ČSSR sind die Elemente der Appellation in der Regelung der DDR erheblich verstärkt. Hier wird auch auf die Tatsache verwiesen, daß, während in der ČSSR der einheitliche Begriff der Berufung für das ordentliche Rechtsmittel gegen ein Urteil des Gerichtes erster Instantz angewendet wird ohne Rücksicht auf das Subjekt, das das Rechtsmittel einlegt, die Regelung der DDR verschiedene Bezeichnungen für das gleiche Rechtsmittel benützt, je nachdem, ob es vom Staatsanwalt eingelegt wird, nämlich Protest, oder ob es der Angeklagte oder gegebenenfalls andere berechtigte Personen einlegen, nämlich Berufung. Eine wesentliche Verschiedenheit besteht darin, daß in der DDR nicht alle erstgerichtlichen Entscheidungen durch Berufung angefochten werden können, denn gegen ein Urteil des Obersten Gerichtes, das als Gericht erster Instanz entscheiden kann, ist keine Berufung zulässig. Kernstück dieses dritten Teiles und der gesamten Studie überhaupt ist die dann nachfolgende eingehende Untersuchung und die Vergleichung der rechtlichen Regelungen der Berufung in der ČSSR und in der DDR, sowie der Versuch, die theoretischen Ansichten und Probleme samt dem Herangehen der Praxis zu erfassen. Die Verschiedenheit der beiden rechtlichen Regelungen ist dann vor allem Reflex des Umstandes, daß diese auf der unterschiedlichen Auffassung von der Art der Erledigung in den beiden Regelungen beruht, wobei die Regelung der DDR die Appellationselemente im Rahmen der kassatorischen verstärkt. Verstärkt wird hier vor allem die Möglichkeit der eigenen Beweisaufnahme des Gerichtes zweiter Instanz und seine wesentlich größeren Möglichkeiten der eigenen meritorischen Entscheidung auch aufgrund der eigenen Beweisaufnahme. Eine solche eigene Beweisaufnahme wird in Übereinstimmung mit der tschechoslowakischen Regelung als ausnahmsweise bezeichnet, ihr Umfang ist jedoch in keiner Weise beschränkt, die Teilnahme des Angeklagten dabei ist obligatorisch. Dem entspricht auch die ausgedehnte Möglichkeit einer eigenen Entscheidung des Gerichtes zweiter Stufe. Ihre Einschränkung bedeuten vor allem die Gründe für die obligatorische Aufhebung des Urteils und die Zurückweisung der Sache an das Gericht erster Instanz im § 300 der Strafprozeßordnung der DDR, die auf der Verletzung der Grundprinzipien des Strafverfahrens beruhen. Die einschränkenden Bedingungen, die dem § 259 Abs. 3 lit. a(—c) der tschechoslowakischen Strafprozeßordnung entsprechen und die man sehr positiv bewerten kann, sind der Strafprozeßordnung der DDR nicht bekannt. Neben der eigenen Entscheidung kann man bei der Entscheidungstä-

tigkeit über Berufungen auf einige weitere Verschiedenheiten stoßen, die Beachtung verdienen. Vor allem ist dies die Möglichkeit für das Berufungsgericht, die Berufung auch aus sachlichen Gründen in nichtöffentlicher Sitzung abzuweisen, was in der Theorie kritisiert wird. Bei der Entscheidungstätigkeit bezüglich des Geschädigten wird in der DDR anstatt der Berufung, die in der ČSSR benutzt wird, als Rechsmittel die Beschwerde angewendet, über die der Strafsenat des Gerichtes zweiter Instanz, ebenso wie in der ČSSR, nur dann entscheidet, wenn gleichzeitig der Auspruch über die strafrechtliche Verantwortung des Angeklagten angefochten wird. In den übrigen Fällen entscheidet direkt der Zivil- oder der arbeitsrechtliche Senat des Gerichtes zweiter Instanz. Das Verbot der reformatio in peius gilt im neuerlichen Verfahren vor dem Gericht erster Instanz nach der Zurückweisung durch das Gericht zweiter Instanz konsequent bezüglich aller Straftaten, über die das Gericht erster Instanz in der angefochtenen Entscheidung entschieden hat. Am Schluß des dritten Teiles wird in einem Exkurs der Einspruch behandelt, der in beiden Staaten zur Geltung kommt als Rechtsmittel gegen den Strafbefehl, der in beiden Staaten im abgekürzten Strafverfahren herausgegeben wird, in der DDR dann auch gegen die Entscheidung eines gesellschaftlichen Organes bezüglich einer geringfügigen Vergehen.

Der Anfang des vierten Teiles ist den aktuellen Problemen der Regelung der Berufung in der ČSSR und der DDR, soweit sie in Erscheinung treten und Gegenstand der Diskussion sind, gewidmet. In der ČSSR wird vor allem auf die Diskussion verwiesen, die die Forderung der Praxis nach einer Verstärkung der Appellationselemente in der Berufung betrifft, wie sie bereits in den legislativen Anträgen der novellierten Regelung der Berufung ihren Widerhall fanden, soweit sie die Grenzen der eigenen Beweisaufnahme und der meritorischen Entscheidung des Berufungsgerichtes erweitern. Sie enthalten selbst für eine schwerere Qualifikation neben einer strengeren Strafe auch die Erweiterung des Verbotes der reformatio in peius. In der DDR bleiben ungeklärt und diskutiert man nur sehr sporadisch die Fragen nach dem Umfang der eigenen ausnahmsweisen ergänzenden Beweisaufnahme durch das Gericht zweiter Stufe. Verhältnismäßig breit war in der DDR die Diskussion über das Verbot der reformatio in peius, vor allem über den Begriff schwerwiegendere Maßnahme der strafrechtlichen Verantwortung, die ihre Ergebnisse zeitigte und mit denen die vorliegende Arbeit bei der Behandlung des Verbotes der reformatio in peius bekannt macht. Am Ende des vierten Teiles wird auf einige positive Elemente der geltenden rechtlichen Regelung der Berufung in der DDR hingewiesen. Hier geht es vor allem um die Möglichkeit der Abgrenzung der Berufung, die Festsetzung von Ordnungsfristen für die Durchführung der Hauptverhandlung über die Berufung und die Entscheidung darüber, um eine einfachere Regelung für die Rücknahme des vom Staatsanwalt zugunsten des Angeklagten eingelegten Protestes, um die konsequente Regelung der Teilnahme des Vertreters der Gesellschaft, die auch im Verfahren beim Gericht zweiter Instanz zugelassen ist und um die Gründe für die obligatorische Aufhebung des Urteils zwecks Zurückweisung der Sache an das Gericht erster Instanz zur neuerlichen Verhandlung und Entscheidung.

Diese Studie will nicht bloß die beiden rechtlichen Regelungen vergleichen und mit ihnen bekannt machen, sondern möchte auch als Beitrag zur Diskussion über die neue Regelung der Berufung im Rahmen der Novellierung des Strafverfahrens in der ČSSR verstanden werden.

SEZNAM LITERATURY

LITERATURVERZEICHNIS

Literatura ČSSR

Bobek Jaroslav: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech (Einige Bemerkungen zu den Vorschlägen der neuen Regelung des Rechtsmittelverfahrens), Socialistická zákonnost 5/1980.

Fajstavr Ladislav—Pipek Jiří: K problematice beneficia cohaesionis podle čs. trestního řádu (Zur Problematik des Beneficium cohaesionis nach der tschechoslowakischen Strafprozessordnung), Socialistická zákonnost 10/1977.

Husár Eugen: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom (Die Berufung im tschechoslowakischen Strafprozessrecht), SAV, Bratislava 1961.

Husár Eugen: Význam nedostatočnosti skutkového zistenia pre odvolacie konanie (Die Bedeutung der Mangelhaften tatsächlichen Feststellungen für Berufungsverfahren), Právný obzor 5/1956.

Husár Eugen: Odstránenie chýb konania v odvolacom konaní (Die Beseitigung der Fehler des Verfahrens im Berufungsverfahren), Právný obzor 6/1956.

Pipek Jiří: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení (Die Appellations- und Kassationsprinzipien und deren Geltendmachung in der Berufung im tschechoslowakischen Strafverfahren), Univerzita Karlova, Praha 1980.

Rolenc Oldřich: Kdy může odvolací soud rozhodnout sám rozsudkem ve věci (Wann kann das Berufungsgericht durch Urteil in der Sache selbst entscheiden), Socialistické soudnictví 11/1966.

Růžek Antonín: Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech? (Ist es notwendig, die Berufung gegen die Urteile in Strafsachen neu zu regeln?), Socialistická zákonnost 7—8/1970.

Růžek Antonín: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech (Die Rechtskraft und die Vollstreckbarkeit der Entscheidung in Strafsachen), ČSAV, Praha 1958.

Růžek Antonín a kolektiv (und das Kollektiv): Československé trestní řízení (Tschechoslowakisches Strafverfahren), učebnice (Lehrbuch), Panorama, Praha 1982.

Růžek Antonín a kolektiv (und das Kollektiv): Trestní řád, Komentář (StPO, Kommentar) I. und II. Teil, Panorama, Praha 1981.

Toman Pavol: Stav a opodstatnenosť podávaných opravných prostriedkov v trestnom konaní (Der Zustand und die Begründenheit der Einbringung des Rechtsmittels im Strafverfahren), Socialistické súdnictvo 3/1981.

Zákon ze dne 29. listopadu 1961, č. 141 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) (Das Gesetz vom 29. November 1961, Nr. 141 GBl., über das gerichtliche Strafverfahren [StPO]).

Sbírka rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČSSR (NS ČSSR) (Die Sammlung der Entscheidungen und der Stellungnahmen des Obersten Gerichtes der ČSSR [OG ČSSR]).

Literatura NDR

F. Etzold: Die Senate des Obersten Gerichts als Organe der Leitung der Rechtsprechung (Senáty Nejvyššího soudu jako orgány vedení rozhodovací činnosti soudů), Oberstes Gericht der DDR — Höchstes Organ wahrhaft demokratischer Rechtsprechung, Berlin 1970.

H. Ginski—A. Uhlig: Das Rechtsmittelverfahren in Strafsachen als ein Instrument der Leitung der Strafrechtsprechung durch das Bezirksgericht (Řízení o opravných prostředcích v trestních věcech jako nástroj vedení okresního soudu při rozhodovací činnosti v trestních věcech), v Grundfragen der Durchführung des Rechtspflegeerlasses, Berlin 1964.

R. Herrmann—R. Trautmann: Aufgabe des Staatsanwalts im Strafverfahren zweiter Instanz (Úkoly prokurátora v trestním řízení u soudu druhého stupně), Neue Justiz 4/1970.

G. Lehmann: Wissenschaftliche Leitung der Strafrechtsprechung (Vědecké vedení rozhodovací činnosti soudů v trestních věcech), Berlin 1968.

W. Lenhart—D. Reichwagen: Probleme der Gewährleistung des Zwei-Instanzen-Prinzips bei den Entscheidungen der Rechtsmittelgerichte (Problémy záruk dvouinstančního principu při rozhodování opravných soudů), Neue Justiz 8/1974.

H. Löwenthal—F. Mühlberger: Probleme des Rechtsmittelverfahrens in Strafsachen (Problémy řízení o opravných prostředcích v trestních věcech), Neue Justiz 21/1959.

H. Luther: Verbindliche Weisungen und Selbstenscheidung der Rechtsmittel- und Kassationsgericht (Závazné pokyny a vlastní rozhodnutí opravných a kasačních soudů), Neue Justiz 1/1973.

H. Luther und das Kollektiv (a kolektiv): Strafverfahrensrecht, Lehrbuch (Trestní řízení, učebnice), Staatsverlag der DDR, Berlin 1977.

F. Mühlberger: Zum Inhalt von Weisungen und zur Selbstentscheidung des Rechtsmittelgerichts (K obsahu pokynů a k vlastnímu rozhodnutí odvolacího soudu), Neue Justiz 13/1974.

F. Mühlberger—H. Willamowski: Wirksamere Ausgestaltung des Rechtsmittel- und des Kassationsverfahrens durch die StPO-Novelle (Účinnější úprava řízení o opravném prostředku a kasaci novelou trestního řádu), Neue Justiz 16/1975.

H. Pompoes—R. Schindler: Zum Rechtsmittelverzicht des Angeklagten (Ke vzdání se opravného prostředku obžalovaným), Neue Justiz 24/1971.

J. Schlegel—H. Blöcker—R. Schindler: Verwerfung der Berufung durch Beschluß wegen offensichtlicher Unbegründetheit (Zamítnutí odvolání usnesením z důvodů zjevné neodůvodněnosti), Neue Justiz 6/1972.

J. Schlegel—R. Schindler: Einige Konsequenzen aus der Erstreckung des Rechtsmittelverfahrens auf Mitverurteilte (Některé důsledky vztahů řízení o opravném prostředku na spoluodsouzené), Neue Justiz 24/1974.

A. Uhlig: Zur verbindlichen Weisung und Selbstentscheidung des Rechtsmittelgerichts (K závazným pokynům a vlastnímu rozhodnutí odvolacího soudu), Neue Justiz 24/1973.

Strafprozessordnung der Deutschen Demokratischen Republik — StPO — vom 12. Januar 1968 (GBl. I, Nr. 2, S. 49) i. d. F. vom 19. Dezember 1974 (GBl. I, 1975, Nr. 4, S. 62) (Ttrestní řád NDR z 12. ledna 1968 [Sb. zák. I, č. 2, str. 49] ve znění z 19. prosince 1974 [Sb. zák. I, 1975, č. 4, str. 62]).

1984 ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE — IURIDICA 2 PAG. 163—200

FRANTIŠEK KLIMEŠ

ARBITRÁŽNÍ ROZHODNUTÍ

ÚVOD

V podmínkách dalšího zdokonalování hospodářského mechanizmu státu a hledání optimálních metod a nástrojů řízení socialistické ekonomiky nezůstává mimo pozornost ani rozhodovací činnost hospodářské arbitráže, která je jednou ze základních forem, sloužících k plnění funkcí hospodářské arbitráže v národním hospodářství. Jejím prostřednictvím hospodářská arbitráž zabezpečuje ochranu práv a právem chráněných zájmů socialistických organizací nebo jiných subjektů hospodářskoprávních vztahů (§ 17 odst. 2 a § 113 hospodářského zákoníku) v těchto vztazích, ale za účelem prosazování celospolečenských hospodářských zájmů a realizace hospodářské politiky Československé socialistické republiky též vstupuje i do organizace vzájemných, zejména dodavatelsko-odběratelských vztahů těchto subjektů a tím napomáhá k zabezpečení plnění plánovaných úkolů.

Výrazem a konkrétním projevem rozhodovací činnosti je arbitrážní rozhodnutí, představující jeden ze základních institutů procesního práva. Třebaže neuplynula příliš dlouhá doba od poslední novelizace zákona o hospodářské arbitráži zákonem č. 166/1982 Sb., jenž okrajově upravila též některé otázky, týkající se arbitrážního rozhodnutí, nelze při hlubším studiu platné právní úpravy arbitrážního rozhodnutí, vyplývající ze zákona o hospodářské arbitráži[1]) nepostřehnout, že i přesto ve srovnání s úpravou rozhodnutí např. v občanském soudním řádu nebo trestním řádu je platná právní úprava arbitrážního rozhodnutí stále ještě dosti kusá a neřeší řadu otázek, které vyvstávají v aplikační praxi arbitrážních orgánů.

Vzhledem k této skutečnosti a též k tomu, že v československé odborně-teoretické literatuře je minimálně prací, které by se věnovaly obecnému rozboru arbitrážního rozhodnutí, je cílem této stati provedení podrobnější analýzy právní úpravy arbitrážního rozhodnutí. S využitím teoretických

[1]) Zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži ve znění zákona č. 116/1966 Sb., zákonného opatření předsednictva Národního shromáždění č. 106/1967 Sb., zákona č. 139/1970 Sb. a zákona č. 166/1982 Sb. Úplné a novelizované znění bylo vyhlášeno pod č. 46/1983 Sb.

poznatků v dané oblasti je zapotřebí provést klasifikaci arbitrážních rozhodnutí (což má význam pro zkoumání dalších otázek), poukázat na podstatu arbitrážního rozhodnutí a jeho funkce a též na problematiku právních účinků vydaných pravomocných arbitrážních rozhodnutí. Rozbor se zaměří na obsahové i formální náležitosti arbitrážních rozhodnutí.

Na základě této analýzy budou formulovány některé konkrétní závěry, eventuálně legislativní návrhy vytyčující směry, jak by měla nebo mohla být koncipována právní úprava arbitrážního rozhodnutí v budoucí, rekodifikované právní úpravě.

Předmětem této stati nejsou a vzhledem k jejímu charakteru a rozsahu ani nemohou být některé dílčí problémové okruhy, týkající se výkonu arbitrážních rozhodnutí, přezkoumávání (reparace) rozhodnutí eventuálně další. Těmto otázkám je zapotřebí věnovat pozornost v samostatném zpracování.

Některé závěry formuluje autor nejen na základě rozboru platné právní úpravy nebo jejích teoretických aspektů, ale též vzhledem ke zkušenostem z aplikační praxe s tím, že je odvozuje od současných podmínek a nepovažuje je pochopitelně za neměnné.

I. PODSTATA (POJEM) A FUNKCE ARBITRÁŽNÍCH ROZHODNUTÍ

Arbitrážní rozhodnutí představuje základní procesní institut (nebo též procesní úkon) v oblasti arbitrážního řízení, které se historicky osamostatnilo a získalo v československém právním řádu své pevné místo, přičemž, jak bude poukázáno dále, je tento institut charakterizován některými znaky, které ho — alespoň částečně — odlišují od rozhodnutí jiných státních orgánů.

Z pohledu obecné teorie státu a práva je arbitrážní rozhodnutí nesporně individuálním právním aktem, aktem aplikace práva vydaným v konkrétní věci. Jeho podstatou je vyslovení konečného autoritativního úsudku arbitrážního orgánu ve věci (nebo o dalších otázkách souvisejících s řízením, jehož předmětem je projednání a rozhodnutí konkrétní věci), k jejímuž projednávání a rozhodování je pravomocný a příslušný podle zákona o hospodářské arbitráži. Jde o úsudek, který je po splnění zákonných předpokladů pro subjekty tohoto rozhodnutí závazný a eventuelně též vykonatelný prostřednictvím státního donucení.

Ve starší procesní teorii se setkáme při zkoumání podstaty arbitrážního rozhodnutí se dvěma pojetími (teoriemi), a to teorií rozkazu a teorií zjišťování práva. Jak uvádějí ve své práci F. Dvonč a J. Slezák ... „podle teorie rozkazu rozhodnutí zahrnuje dva prvky: deklaratorní a imperativní (roz-

kaz). Rozhodující orgán svým rozhodnutím jednak deklaruje, konstatuje existenci nebo neexistenci určitého právního poměru mezi stranami, jednak rozkazuje. Rozhodnutí proto obsahuje daklaraci (pronuntiatio) sporného práva a imperativ (formou kondemnace nebo absoluce).

Teorie zjišťování práva vychází z toho, že rozhodnutí je jen úředním potvrzením existence žadatelova subjektivního práva, kterým se odpůrce donucuje splnit svou povinnost. Rozkaz je už obsažen v potvrzeném subjektivním právu, případně objektivní právní normě.[2])

Z uvedeného vymezení se dále dovozuje, že prvek rozkazu, který obsahují všechna arbitrážní rozhodnutí, se netýká jen stran, ale všech ostatních subjektů, včetně orgánů státní moci, tedy všichni jsou povinni toto rozhodnutí respektovat. „Arbitrážní rozhodnutí je svou právní povahou aktem arbitrážního potvrzení existence nebo neexistence určitých právních poměrů a rozkazem arbitráže."[3])

Aby právní účinky arbitrážního rozhodnutí, které s jeho vydáním spojuje právní řád nastaly a mohla být realizována jeho podstata naznačená výše uvedeným teoretickým pojetím rozkazu, k němuž je možné se na tomto místě přiklonit, musí být splněny některé obligatorní podmínky. Tak jako ostatní právní akty i arbitrážní rozhodnutí musí 1) být vydáno pravomocným a příslušným orgánem, 2) být v souladu se zákony a jinými právními předpisy a v podmínkách hospodářské arbitráže též se zásadami hospodářské politiky ČSSR, 3) vycházet z úplně a přesně zjištěných skutečností, 4) vyhovovat stanoveným obsahovým a formálním náležitostem, Jejich rozbor bude předmětem výkladu na dalším místě práce.

Pro objasnění problematiky rozhodnutí hospodářské arbitráže ve všech jejích souvislostech je nezbytně nutné poukázat též na funkce, které arbitrážní rozhodnutí plní.

Arbitrážní rozhodnutí je právním prostředkem, jehož prostřednictvím hospodářská arbitráž realizuje svoji rozhodovací pravomoc, vyplývající z platné právní úpravy. Tuto rozhodovací pravomoc arbitrážních orgánů je však zapotřebí vidět v celkovém kontextu působnosti hospodářské arbitráže a realizace jejích funkcí. Třebaže platná právní úprava ani právní teorie nestanoví přesný výčet funkcí hospodářské arbitráže, lze z ustanovení zákona o hospodářské arbitráži eventuelně některých dalších právních předpisů některé její hlavní funkce odvodit, a to zejména funkci ochrannou, organizační a kontrolní.[4])

Zejména při realizaci ochranné funkce plní mimořádně důležitou úlohu rozhodovací činnost hospodářské arbitráže a vydávání arbitrážních rozhodnutí.

[2]) F. Dvonč—J. Slezák: Československá arbitráž, SVPL 1956, str. 251 an.
[3]) Cit. práce, str. 252.
[4]) Podrobněji k problematice funkcí hospodářské arbitráže viz F. Klimeš: Hospodářská arbitráž a její funkce, AUC Iuridica Monographia XXXIX/1983, str. 29 an.

Arbitrážní rozhodnutí je především formou řešení hospodářského sporu, který vznikl mezi socialistickými organizacemi nebo jinými subjekty hospodářských vztahů. Rozhodnutí hospodářské arbitráže tedy plní funkci ochrany práv a právem chráněných zájmů socialistických organizací a odstraňování poruch v hospodářskoprávních vztazích, je právním nástrojem zabezpečování socialistické zákonnosti v těchto vztazích, je prostředkem působícím k vytváření právní jistoty v hospodářskoprávní sféře.

Funkcí hospodářské arbitráže však není jen ochrana subjektivních práv socialistických organizací, ale všechny orgány hospodářské arbitráže musí dbát především o ochranu celospolečenských zájmů. Podle § 4 zákona o hospodářské arbitráži prosazuje celostátní hospodářské zájmy proti úzkým místním, podnikovým, popř. resortním zájmům. Dbá o upevňování státní, především plánovací, smluvní a finanční kázně, zejména o zajišťování a plnění úkolů stanovených státním plánem rozvoje národního hospodářství. Tato skutečnost má z hlediska rozhodování podstatný význam a arbitrážní rozhodnutí plní v tomto smyslu zcela specifickou funkci spočívající v tom, že se z hlediska obsahu blíží aktu řízení. Jak zdůraznil hlavní arbitr ČSSR doc. Vaněk „... rozhodovací činnost arbitráže plní specifickou sociálně-ekonomickou funkci ... poněvadž rozhodováním (např. ve sféře dodavatelsko-odběratelských vztahů o povinnosti něco vyrobit, v určité lhůtě dodat, odstranit vady apod.) je ovlivňován nejen vztah stran arbitrážního sporu, jejich vzájemná oprávnění a povinnosti, nýbrž současně a především celkový proces společenské výroby, rozdělování, směny a spotřeby. Z toho důvodu rozhodovací činnost arbitráže — i kdybychom si to třeba neuvědomovali — objektivně ovlivňuje a bude ovlivňovat ekonomiku ...“[5])

I starší literatura podtrhovala výše uvedenou závažnou funkci arbitrážního rozhodnutí. Např. Z. Češka uvádí, že „Arbitráž je povinna celou svou činností pečovat o to, aby závazková organizace hospodářských vztahů mezi organizacemi socialistického sektoru byla v souladu s potřebami státního plánu rozvoje národního hospodářství. Proto je povinna zasahovat svými rozhodnutími všude tam, kde je toho třeba z hlediska celé hospodářské soustavy. I když zásadně rozhoduje arbitráž na základě žádostí stran, není vázána jejich vůlí, může zahájit řízení z úřední povinnosti a může dokonce, vyžadují-li to potřeby plánu, rozhodnout přímo i proti vůli stran. Takto se účastní orgány arbitráže plánování, řízení a kontroly národního hospodářství a rozhodnutí arbitráže plní proti soudním rozhodnutím ... důležitou funkci při organizování závazkových vztahů socialistických organizací.“[6])

[5]) S. Vaněk: Několik poznámek k některým otázkám rozhodovací činnosti hospodářské arbitráže, Arbitrážní praxe 5/1980, str. 168.

[6]) Z. Češka: Rozhodnutí arbitráže, Stát a právo, V/1959, str. 176 an.

Nebudeme na tomto místě pokračovat ve výčtu dalších názorů na předmětnou problematiku, ale poukážeme na jinou důležitou skutečnost, charakterizující funkci arbitrážního rozhodnutí. Meritorní rozhodnutí hospodářské arbitráže je totiž nejen aktem aplikace hmotného i procesního práva a řešením konkrétního hospodářského sporu mezi konkrétními stranami, ale toto rozhodnutí v mnoha případech bezprostředně i ovlivňuje právní situaci jiných subjektů, než jsou účastníci řízení. Tato zvláštnost vyplývá ze systému hospodářské kooperace mezi socialistickými organizacemi, kdy účinky rozhodnutí se mohou řetězovitě promítat do dalších právních vztahů, zejména dodavatelsko-odběratelských. Např. v předsmluvním sporu nevyhoví hospodářská arbitráž návrhu žadatele na uzavření hospodářské smlouvy, protože nejsou dány skutečnosti zakládající kontraktační povinnost a tuto žádost zamítne. Vzhledem k situaci, která po vydání a nabytí právní moci tohoto rozhodnutí nastane, mohou být ohroženy i úkoly dalších socialistických organizací, neboť i jejich závazky, třeba dlouhodobě kontrahované se stanou neuzavřením této smlouvy nereálnými. Tak např. odbytová organizace nezíská za této situace potřebné kapacity pro uspokojení závazků vůči svým odběratelům apod. Na uvedenou zvláštní funkci arbitrážních rozhodnutí poukázal na aktivu ke 30. výročí vzniku státní arbitráže v ČSSR i místopředseda vlády ČSSR K. Laco. Zdůraznil, že „rozhodnutí hospodářské arbitráže, na rozdíl od rozhodnutí většiny jiných státních orgánů, mají zpravidla za následek změny v procesu společenské výroby apod., protože, obvykle, především v dodavatelsko-odběratelských vztazích, ukládají povinnosti uskutečnit určité činnosti, vyrobit, dodat, odebrat, zaplatit apod. Působení arbitráže v procesu organizování a řízení hospodářských vztahů se může opožděným rozhodováním nesporně velmi oslabit a následky takového rozhodování se mohou projevit i ve zcela větším počtu podniků nebo jiných organizací než pouze těch, které se účastnily arbitrážního řízení.“[7])

Při charakterizování funkcí rozhodnutí hospodářské arbitráže nesmíme zapomenout na jeho funkci výchovnou a preventivní. Rozhodnutí, které vychází ze spravedlivého a objektivního posouzení podstaty a předmětu sporu, zjištěné materiální pravdy, představuje nejen konečné vyřešení sporu samotného, ale je pro socialistické organizace vzorem, příkladem, podle kterého by měly usměrňovat své jednání tak, aby v budoucnu nedocházelo k dalším sporům stejného nebo podobného typu, k dalšímu narušování socialistické zákonnosti a zásad hospodářské politiky ČSSR. Mělo by tedy současně napomáhat k odstraňování příčin závad ve vzájemných vztazích socialistických organizací. Současně je třeba zdůraznit, že objektivní, autoritativní úsudek hospodářské arbitráže ve vztazích již jednou

[7]) K. Laco: Postavenie a úlohy štátnej arbitráže, Arbitrážní praxe 12/1980, str. 446.

narušených dává organizacím záruku řádného uspokojení jimi uplatněných práv, zjednání odpovídající nápravy a vyvození důsledků vůči tomu, kdo své povinnosti neplní a porušuje. Je možné říci, že v tomto směru řádně zpracované a především odůvodněné a srozumitelné rozhodnutí hospodářské arbitráže působí pozitivně na rozvoj právního vědomí pracovníků soc. organizací tím spíše, že zákon umožňuje, aby podle § 35 odst. 3 byla uložena povinnost seznámit s výsledkem projednání a rozhodnutí sporu kolektiv pracujících organizace. Samozřejmě, že rozhodnutí, vycházející z nedostatečně zjištěného skutkového stavu a trpící podstatnými právními vadami, působí v negativním smyslu přesně naopak. Lze na tomto místě jen souhlasit s názorem hlavního arbitra ČSSR, doc. Vaňka, že „obsahové a formální nedostatky jsou způsobilé vyvolat pocit nedůvěry vůči konkrétnímu rozhodnutí nebo i vůči rozhodovací činnosti arbitráže vůbec . . . Hlavně však tyto nedostatky oddalují nebo komplikují zamýšlený a z hlediska ekonomiky potřebný účinek, který mají arbitrážní rozhodnutí mít, tj. uplatňování v právních normách vyjádřené vůle vládnoucí třídy a zásad hospodářské politiky ve sféře národního hospodářství.“[8])

Rozšiřování preventivního a výchovného působení rozhodnutí hospodářské arbitráže velmi účinně napomáhá publikování závažných rozhodnutí v časopisech Hospodářské právo a Arbitrážní praxe.

Jestliže posuzujeme funkci arbitrážního rozhodnutí jen z hlediska procesně-právního, pak jeho, a to zásadní význam, spočívá v tom, že představuje autorizovanou formu, ve které orgán hospodářské arbitráže reaguje na arbitrážní žádost. I když současná právní úprava přiznává hospodářské arbitráži celou řadu oprávnění a upravuje různé formy její činnosti a úkoly, tak rozhodování hospodářských sporů bylo prvním a hlavním důvodem, pro který byla hospodářská arbitráž v socialistických státech zřízena, neboť tyto spory mají kvalitativně novou a odlišnou povahu od jiných, např. občansko-právních sporů. Je proto nutné, aby v případě, když dojde mezi socialistickými organizacemi k hospodářskému sporu a jedna z nich řádně uplatní svá práva ve smyslu předpisů hmotného i procesního práva, bylo zabezpečeno, že pravomocný a příslušný státní orgán, v tomto případě v rámci soustavy hospodářské arbitráže, která byla zřízena z objektivních důvodů, se tímto uplatněným právem bude zabývat a také o něm rozhodne tak, aby byla plně respektována socialistická zákonnost a též zásady hospodářské politiky. Vzhledem k tomu, že úkon, kterým se tak činí, musí mít také odpovídající „právní sílu“, především závaznost sankcionovanou státní mocí, děje se tak rozhodnutím, které vyhovuje těmto podmínkám. Orgán hospodářské arbitráže tedy v rámci rozhodovací činnosti nejen „odpoví“ žadateli na jeho arbitrážní žádost

[8]) S. Vaněk: článek cit. v pozn. 5), str. 169.

a reguluje narušené nebo ohrožené právní a tím i ekonomické vztahy a subjektivní práva a povinnosti, ale současně tyto právní vztahy, je-li to nutné z hlediska respektování celospolečenských zájmů, vzhledem ke svým oprávněním (podle § 20, 26 odst. 1 zákona o hospodářské arbitráži) modifikuje, a to i proti vůli sporných stran.

Důležité však je, že arbitrážní rozhodnutí musí reagovat na celý obsah arbitrážní žádosti a tato skutečnost se musí projevit ve výroku a jeho odůvodnění. V opačném případě má socialistická organizace možnost a právo využít všech v úvahu přicházejících právních prostředků k nápravě takového rozhodnutí.

II. KLASIFIKACE ARBITRÁŽNÍCH ROZHODNUTÍ

Zkoumání problematiky rozhodnutí hospodářské arbitráže vyžaduje věnovat alespoň základní pozornost otázkám, které se týkají klasifikace těchto rozhodnutí, neboť aspekty s touto oblastí související nejsou bezvýznamné pro zkoumání dalších souvisejících problémů, jako jsou např. otázky formy rozhodnutí, jejich obsahu, právních účinků apod.

Hned v úvodu této části je zapotřebí zdůraznit, že právní teorie ani praxe nezná jednotná a pevná diferenciační kritéria, na jejichž podkladě by bylo možné rozhodnutí, vydaná hospodářskou arbitráží klasifikovat. Jsou hlediska, která se při členění rozhodnutí u jednotlivých autorů, věnujících se této problematice kryjí, jsou hlediska, která jsou individuálně volena.[9])

Proto se pro účely této práce vychází z některých obecných kritérií, která byla vytvořena právní vědou (socialistickou vědou procesního práva) a dále se vychází především z rozboru platné právní úpravy, vyplývající ze zákona o hospodářské arbitráži s tím, že na tomto místě nepůjde jen o rozbor teoretické problematiky s předmětnou klasifikací související, ale především o zdůraznění pozitivně-právních aspektů tam, kde lze při klasifikaci z platné právní úpravy vycházet.

Na základě uvedeného výchozího metodologického hlediska lze arbitrážní rozhodnutí členit podle těchto kritérií:

[9]) Z málo četných prací posledního období je klasifikace arbitrážních rozhodnutí zpracována v publikaci M. Lukáče: Rozhodování arbitrážních orgánů, SNTL Praha, 1981, str. 20 an. Autor člení rozhodnutí na — rozhodnutí učiněná v průběhu sporu (nebo před jeho zahájením), rozhodnutí konečná a rozhodnutí vynesená po skončení sporu,

— podle druhu sporu: a) v předsmluvních sporech, b) ve sporech o reálné plnění, c) ve sporech o odstranění vad dodávek, d) v majetkových sporech, e) ve sporech o základní podmínky dodávek, f) ve sporech mezi organizací a orgánem hospodářského řízení,

— v základním sporu a rozhodnutí o přezkoumání.

1. Podle předmětu projednané a rozhodnuté věci

Tato klasifikace vyplývá z pozitivního vymezení procesní (rozhodovací) pravomoci hospodářské arbitráže v zákoně o hospodářské arbitráži, ve smyslu které lze rozlišovat:

— rozhodnutí v předsmluvních sporech, tj. sporech o uzavření hospodářských smluv a sporech o změnu nebo zrušení hospodářských závazků
— rozhodnutí ve sporech o reálné plnění
— rozhodnutí v majetkových sporech
— rozhodnutí v určovacích sporech, tj. sporech o určení, zda tu právo nebo právní vztah je či není
— rozhodnutí ve sporech o základní podmínky dodávky.

Vzhledem k tomu, že uvedená klasifikace vychází ze současného stavu právní úpravy, je nutné do této skupiny zařadit též rozhodnutí hospodářské arbitráže podle § 2a zákona o hospodářské arbitráži. Podle odst. 1 by šlo o případy, kdy hospodářská arbitráž projednává a rozhoduje hospodářské spory o náhradu škody mezi organizacemi a orgánem hospodářského řízení v případech, kdy podle zvláštních předpisů tento orgán za škodu odpovídá. Po zrušení vl. nař. č. 100/1966 Sb., které v ustanovení § 14 odst. 2 a § 89 odst. 1 takovouto odpovědnost upravovalo, v současné době tento druh rozhodnutí hospodářské arbitráže nepřichází v úvahu. Rovněž ustanovení § 2a odst. 2, podle kterého by hospodářská arbitráž projednávala a rozhodovala další případy mezi orgány hospodářského řízení a organizacemi vznikající při řízení a stanovené vládou ČSSR je „mrtvou literou", protože vláda dosud žádný z těchto případů nestanovila.

Dále lze rozlišovat rozhodnutí o odvodu do státního rozpočtu a rozhodnutí o uložení hospodářské pokuty [§ 1 písm f) zákona o hospodářské arbitráži].

2. Podle stupně arbitrážního orgánu, který rozhodnutí vydává

Vzhledem k tomu, že arbitrážní řízení je ovládáno zásadou jednoinstančnosti, protože podle § 36 zákona o hospodářské arbitráži je arbitrážní rozhodnutí konečné a není proti němu opravný prostředek jsou rozhodnutí zásadně jednostupňová.

Dozor nad dodržováním socialistické zákonnosti v rozhodovací činnosti arbitrážních orgánů, zabezpečený prostřednictvím institutu přezkoumávání arbitrážních rozhodnutí podle § 41—3 zákona o hospodářské arbitráži vede vedle prvostupňových rozhodnutí též k vydávání rozhodnutí přezkoumacích, tzn. na řešení téhož sporu se podílí více arbitrážních orgánů, přičemž se nejedná o řádné ani mimořádné opravné řízení.

3. Podle obsahu

Tato klasifikace má nejen teoretický, ale především praktický význam, důležitý z hlediska aplikační praxe abitrážních orgánů. Správné a přesné rozlišení a stanovení obsahu jednotlivých arbitrážních rozhodnutí je spojeno především s otázkami náležitostí, formy, právních účinků, postupu arbitrážních orgánů při vydávání rozhodnutí, vyhlašování a doručování těchto rozhodnutí apod. Proto v dalším výkladu, na jiném místě práce, bude některým aspektům, souvisejícím s touto klasifikací, věnována samostatná pozornost.

Podle obsahu člení právní teorie rozhodnutí na rozhodnutí ve věci samé (nazývaná meritorní) a rozhodnutí procesní.

Obsah výrokové části meritorního rozhodnutí může být velmi různorodý. Může jím být vyhověno petitu arbitrážní žádosti, nebo může být arbitrážní žádost zamítnuta, dojde ke schválení dohody stran, k uložení hospodářské pokuty nebo odvodu do státního rozpočtu, určí se, zda tu právo nebo právní vztah je či není nebo výrok zní na vznik, změnu nebo zrušení hospodářského závazku ve smyslu § 118 odst. 1 hospodářského zákoníku anebo vznik, změnu či zánik právního poměru podle § 26 odst. 2 zákona o hospodářské arbitráži. O obsahu výroku rozhodnutí podle § 2a odst. 2 bylo pojednáno výše.

V rozhodovací praxi dochází velmi často k překrývání jednotlivých obsahových částí výroků. Např. v majetkovém sporu o zaplacení majetkové sankce hospodářská arbitráž část nároku zamítne pro prekluzi, ve zbývající části, na kterou ještě právo trvá, v témže rozhodnutí a v témže výroku petitu arbitrážní žádosti vyhoví atp.

Na rozdíl od meritorních rozhodnutí, která se týkají vlastního předmětu sporu nebo jiné rozhodované věci jsou procesní rozhodnutí vydávána hospodářskou arbitráží v řízení především za účelem zabezpečení jeho průběhu.

Zákon o hospodářské arbitráži z hlediska obsahového, nikoliv formálního, výslovně upravuje tato rozhodnutí, která by podle výše uvedeného teoretického hlediska měla povahu rozhodnutí procesního:

— rozhodnutí o tom, že spor nepatří do pravomoci hospodářské arbitráže (§ 3),
— rozhodnutí o zahájení řízení z vlastního podnětu nebo z podnětu hlavního arbitra ČSSR, které vydá příslušná arbitráž a v němž zejména určí postavení stran a předmět hospodářského sporu (§ 20 odst. 2),
— výzva k odstranění vad arbitrážní žádosti (§ 22 odst. 1),
— odmítnutí arbitrážní žádosti podle § 22a odst. 1 pro neodstranění vad,
— rozhodnutí o postoupení arbitrážní žádosti, jestliže byla podána u orgá-

nu hospodářské arbitráže, který není příslušný k jejímu projednání (§ 22a odst. 2),

— rozhodnutí o odmítnutí arbitrážní žádosti a její postoupení pravomocnému orgánu v případě, že arbitrážní žádost byla podána ve věci, která nespadá do pravomoci hospodářské arbitráže (§ 22a odst. 2),

— rozhodnutí o odmítnutí arbitrážní žádosti a její vrácení tomu, kdo žádost podal v případě, jestliže hospodářská arbitráž nemůže z obsahu arbitrážní žádosti zjistit orgán, který je oprávněn o věci rozhodnout nebo jestliže v žádosti je uveden někdo, kdo nemůže být stranou ve sporu (§ 22a odst. 3),

— rozhodnutí, kterým se určuje, jak má být zjištěn skutkový stav a které důkazy mají být provedeny (§ 24 odst. 1),

— rozhodnutí, kterým hospodářská arbitráž po slyšení stran ustanovuje znalce (§ 25 odst. 3),

— zastavení arbitrážního řízení (§ 28),

— uložení pořádkové pokuty podle § 29 odst. 1, 2,

— stanovení arbitrážního jednání přímo na pracovišti za účelem seznámení pracovníků socialistické organizace s výsledky arbitrážního řízení (§ 30 odst. 2),

— rozhodnutí o opravě chyb v psaní nebo počtech nebo jiných zřejmých nesprávností v písemném vyhotovení rozhodnutí (§ 35 odst. 4),

— odmítnutí námitek proti arbitrážnímu platebnímu rozkazu (§ 38 odst. 3),

— rozhodnutí o návrhu na výkon rozhodnutí uložením pořádkové pokuty (§ 40 odst. 4),

— rozhodnutí o odkladu výkonu rozhodnutí (§ 40 odst. 5),

— jiné opatření Státní arbitráže ČSSR, Státní arbitráže ČSR nebo Státní arbitráže SSR při přezkoumávání rozhodnutí mimo potvrzení, změny nebo zrušení rozhodnutí a přikázání sporu k novému projednání (§ 41 odst. 1, 3).

Některá z rozhodnutí zde uvedených (zejména výzva k odstranění vad arbitrážní žádosti, odmítnutí arbitrážní žádosti, zastavení řízení, odmítnutí námitek proti arbitrážnímu platebnímu rozkazu, uložení pořádkové pokuty) jsou klasickými procesními rozhodnutími, jejichž povaha se promítá do výslovného (formulačního) vyjádření, které nepřímo v těchto případech naznačuje nutnost legislativního odlišování rozhodnutí procesních od rozhodnutí ve věci samé.

Procesních rozhodnutí, která nejsou v zákoně o hospodářské arbitráži upravena, ale která jsou z hlediska bezporuchového, urychleného a hospodárného průběhu arbitrážního řízení nutná, je celá řada. Do této kategorie zařadíme především písemné svolání arbitrážního jednání na určitý den a hodinu, rozhodnutí o spojení věcí ke společnému projednání a rozhodnutí, rozhodnutí o vrácení arbitrážního poplatku (přeplatku) podle nař. min.

financí č. 78/1958 Sb., různé výzvy k doplnění spisového materiálu apod. Hlavním znakem těchto rozhodnutí je ve většině případů neformální postup při jejich vydávání, dále že nejsou zpravidla odůvodňována a že je může hospodářská arbitráž v zájmu vedení řízení měnit, odvolat, doplnit apod.

4. Podle formy

Po formální stránce mohou být arbitrážní rozhodnutí členěna na ústní a písemná. Písemná forma je obligatorní pro všechna meritorní rozhodnutí a některá důležitá rozhodnutí procesní (výzva k odstranění vad arbitrážní žádosti, odmítnutí arbitrážní žádosti, svolání arbitrážního jednání, zastavení arbitrážního řízení a další). U ostatních rozhodnutí bude pravidlem ústní forma jejich vydávání.

5. Podle stupně (rozsahu) vyřešení sporu

Ve vztahu k tomuto kritériu rozlišuje procesně-právní teorie rozhodnutí na a) konečná, b) částečná, c) mezitimní.

Konečná rozhodnutí, která jsou v arbitrážním řízení pravidlem, jsou ta, která ve výrokové části vyčerpávají celý předmět sporu, tak jak vyplynul z petitu arbitrážní žádosti (ev. jak byl stanoven v rozhodnutí, kterým bylo řízení zahájeno z vlastního podnětu arbitrážního orgánu nebo z podnětu hlavního arbitra ČSSR) včetně eventuálních souvisejících nároků. Zákon o hospodářské arbitráži v § 35 odst. 3 stanoví, že arbitrážní rozhodnutí má plně vyřešit celý předmět hospodářského sporu. Konečným rozhodnutím (též ve smyslu ustanovení § 36 zákona o hospodářské arbitráži, který výslovně tohoto pojmu používá), které nabylo právní moci, se spor, který je předmětem řízení, uzavírá.

Z textu § 35 odst. 3 zákona o hospodářské arbitráži ... „má plně vyřešit celý předmět hospodářského sporu ...“ a z ustanovení, že „je-li to účelné, může hospodářská arbitráž rozhodnout o některé části jednání zvlášť“ lze logickým i gramatickým výkladem dovodit možnost vydávání rozhodnutí částečných. To jsou taková rozhodnutí, jejichž enunciát se týká pouze určité části sporu, což bude praktické především při souběhu nároků, např. odpovědnostních, v jedné arbitrážní žádosti. Vzhledem k tomu, že prokázání oprávněnosti jednotlivých nároků (subjektivních práv a povinností) bude zpravidla ovládáno různým důkazním režimem s různým stupněm obtížnosti při opatřování a posuzování důkazních prostředků, lze při respektování zásady materiální pravdy a socialistické zákonnosti (zásad hospodářské politiky ČSSR) rozhodnout o té části předmětu řízení, která je plně prokázána. Vydání částečného rozhodnutí je odůvodněno procesní

ekonomií jak výslovně vyplývá z právní úpravy („je-li to účelné", § 35 odst. 3). O zbývajícím nároku (nárocích) se rozhodne rozhodnutím konečným.

Pro úplnost zařadíme do této klasifikační skupiny též tzv. mezitimní rozhodnutí, i když zákon o hospodářské arbitráži neobsahuje pro jejich vydávání žádnou právní oporu. Jimi je nutné rozumět taková rozhodnutí, kterými se postupně rozhoduje o předmětu řízení tzn. nejdříve o základu, kterým se myslí odůvodněnost sporného právního nároku (např. právo na náhradu škody) a dále o stanovení výše. „Základem se rozumí existence nějakého subjektivního práva a nebo subjektivní povinnosti k nějakému hospodářskému plnění. Výškou je číselně vyjádřitelný rozsah tohoto práva nebo povinnosti, přesněji rozsah tohoto plnění."[10])

I v tomto případě, stejně jako v předcházejícím, je vydávání mezitimních rozhodnutí odůvodňováno procesní ekonomií. Jak zdůrazňuje např. F. Boura v podmínkách občanského procesního práva „ukáže-li se totiž, že neexistuje právní základ sporného nároku, ušetří si soud někdy rozsáhlé řízení o jeho výši. Aby bylo ovšem této hospodárnosti dosaženo, stanoví zákon, že o výši nároku musí soud rozhodnout teprve tehdy, jestliže rozhodnutí o základu nabylo právní moci. Soud by jednal zbytečně o výši nároku, jestliže by odvolací instance rozhodla, že právní základ tohoto nároku neexistuje.[11])

Účelnost mezitimních rozhodnutí v soudním řízení je tímto dokumentována dostatečně.

Odlišná situace je však v případě vydávání arbitrážních rozhodnutí. Kromě řady dalších specifik je nutné mít na zřeteli především tu skutečnost, že arbitrážní rozhodnutí je výsledkem jednoinstančního řízení, což ve svých důsledcích znamená, že nepřichází v úvahu praktická možnost vydávat nejdříve rozhodnutí o základu a poté o výši, neboť právní úprava zde postrádá základní předpoklad možnosti prokázání oprávněnosti nároku cestou eventuálního opravného řízení vzhledem k té skutečnosti, že podle § 36 zákona o hospodářské arbitráži je arbitrážní rozhodnutí konečné a není proti němu opravný prostředek. Skutečnost, že podle téhož ustanovení nabývá rozhodnutí právní moci doručením nebo vyhlášením není v dané souvislosti podstatná, neboť lze nesporně namítnout, že institut

[10]) A. Bajcura: Súdné rozhodnutia v občianskom procesnom práve, Vydavateľstvo Slovenskej akademie věd, Bratislava 1970, str. 64.

[11]) F. Boura: Soudní rozhodnutí, Orbis Praha, 1957, str. 51.
Viz též A. Bajcura: cít. dílo, str. 64 an.
Úpravu mezitimních rozhodnutí (rozsudků) obsahuje občanský soudní řád. Podle § 152 odst. 2 (ve znění vyhlášeném pod č. 78/1983 Sb.) „Rozsudkem má být rozhodnuto o celé projednávané věci. Jestliže to však je účelné, může soud rozsudkem rozhodnout nejdříve o její části nebo o jejím základu".
Mezitimní rozhodnutí (tzv. mezitimní rozhodčí nález) je upraveno též v § 36 odst. 3 vyhl. č. 104/1981 Sb., kterou se vyhlašuje Řád rozhodčího soudu Československé obchodní a průmyslové komory.

přezkoumání rozhodnutí podle § 41 až 3 zákona umožňuje zrušení nebo změnu též vydaného nezákonného rozhodnutí o právním základu, takže procesní ekonomie by i zde měla své místo, neboť by již nebylo nutné zabývat se otázkou výše nároku.

Nelze však, po mém soudu, posuzovat otázku praktičnosti či nepraktičnosti mezitimních rozhodnutí v arbitrážním řízení na základě uvedené skutečnosti, neboť přezkoumání arbitrážního rozhodnutí je ve smyslu platné právní úpravy pojato jako mimořádná forma reparace vadných rozhodnutí a mělo by být využíváno především při závažných porušeních socialistické zákonnosti nebo zásad hospodářské politiky ČSSR. Navíc nelze nepostřehnout, že celé arbitrážní řízení i jeho jednotlivé instituty jsou konstruovány tak, aby bylo co nejrychleji a nejhospodárněji a přitom v souladu se socialistickou zákonností a zásadami hospodářské politiky ČSSR dosaženo řešení (vydáno rozhodnutí), které je v souladu s celospolečenskými zájmy. Vzhledem ke všem těmto skutečnostem považuji za současné právní úpravy a vzhledem k zásadám arbitrážního řízení vydávání mezitimních rozhodnutí za nepraktické a neúčelné. Tím ale nemá být řečeno, že tato forma rozhodnutí, byť zřejmě pouze ve většině případů z teoretického hlediska, by nebyla v arbitrážním řízení možná. Je účelné v této souvislosti poukázat, že v této otázce nedošlo v průběhu existence hospodářské arbitráže v Československu k podstatným změnám, což dokumentuje např. i názor Z. Češky, publikovaný již v roce 1959. Zdůrazňuje, že „v arbitrážním řízení též dochází ke sporům o náhradu škody a k jiným sporům, kde je sporný právní základ nároku (třeba i nároku na dodávku věcí určitého druhu) a jeho rozsah (např. množství věcí, které mají být dodány). Přesto však by tu vydávání mezitimních rozhodnutí nepřineslo valného užitku, protože rozhodnutí arbitráže jsou konečná a nabývají právní moci doručením, aniž je možno je napadat opravným prostředkem. Proto shledá-li arbitr, že právní základ nároku, tvořící předmět sporu, je opodstatněn, může ihned také posoudit v jaké výši a vydat o tom jediné rozhodnutí".[12])

Problematika mezitimních rozhodnutí byla na tomto místě vzpomenuta jen okrajově a z hlediska zkoumání dalších otázek ji autor nepovažuje za podstatnou.

6. Podle obsahu enunciátu

Obsahem výroku rozhodnutí je buď uložení povinnosti k plnění (povinnost zaplatit fakturovanou částku, nahradit škodu, odstranit vady, vyklidit nemovitost, vydat neoprávněný majetkový prospěch eventuálně uložení

[12]) Z. Češka: Rozhodnutí arbitráže, Stát a právo, V/1959, str. 184.

povinnosti něčeho se zdržet nebo něco strpět atp.), pak se jedná o rozhodnutí ukládající plnění, anebo výrok plnění neukládá, pak jde o rozhodnutí neukládající plnění (např. rozhodnutí, kterým nahrazuje hospodářská arbitráž dohodu organizací podle § 153 odst. 3 písm. c), rozhodnutí o změně hospodářského závazku podle § 118 odst. 1 h. z. a další) nebo tzv. rozhodnutí na určení, jehož obsahem je deklarování zda tu právo nebo právní vztah je či není (zda je platná hospodářská smlouva, je platný dodávkový příkaz apod.).

7. Podle možnosti realizace obsahu

S předcházející klasifikací úzce souvisí členění rozhodnutí na vykonatelná a nevykonatelná.

Vykonatelnost je právní vlastnost rozhodnutí, jejíž podstata spočívá v možnosti použití prostředků státního donucení proti subjektu, který nesplnil povinnost, která mu vyplývá z pravomocného rozhodnutí, a to ve stanovené lhůtě. Z toho vyplývá, že vykonatelnými jsou ta rozhodnutí hospodářské arbitráže, znějící na plnění (viz výše), přičemž není podstatné, zda plnění má peněžitou nebo nepeněžitou povahu. Způsoby a prostředky, výkonu arbitrážních rozhodnutí jsou upraveny v § 40 zákona o hospodářské arbitráži, pokud jde o rozhodnutí hospodářské arbitráže ukládající povinnost socialistické organizace nebo jinému subjektu hospodářskoprávních vztahů a v ustanoveních § 251 a násl. občanského soudního řádu, pokud jde o výkon arbitrážních rozhodnutí, ukládajících povinnost plnění občanům (výkon rozhodnutí, kterým byla uložena pořádková pokuta podle § 29 odst. 2 zákona o hospodářské arbitráži).

Všechna ostatní rozhodnutí jsou v uvedeném smyslu nevykonatelná (např. rozhodnutí, kterým se arbitrážní žádost zamítá, arbitrážní řízení zastavuje, určuje, zda tu právo nebo právní vztah je či není apod.).

Vykonatelnost rozhodnutí jako jeho určitou vlastnost však nelze ztotožňovat s vynutitelností rozhodnutí, tzn. s jeho výkonem a možností výkonu. Vedle rozhodnutí, která jsou vykonatelná pomocí právních prostředků, upravených ve výše citovaných ustanoveních se však vynutitelnost některých rozhodnutí projevuje tím, že jejich výrok musí být respektován těmi, pro něž je závazný a splnění rozhodnutí je dosahováno jinými prostředky než těmi, které jsou stanoveny pro výkon rozhodnutí. Tak se např. formou odmítnutí arbitrážní žádosti vynucuje splnění výzvy k odstranění vad arbitrážní žádosti nebo se řada procesních rozhodnutí vynucuje prostřednictvím pořádkových pokud podle § 29 zákona o hospodářské arbitráži.

8. Podle způsobu vydání

V tomto smyslu lze rozeznávat rozhodnutí vydaná po ústním jednání a rozhodnutí bez ústního jednání. Prvně jmenovaná se vydávají podle § 30, 31 zákona o hospodářské arbitráži, přičemž ve smyslu ustanovení § 36 se tato rozhodnutí vyhlašují zpravidla ihned po skončení arbitrážního jednání. Z dikce „zpravidla" vyplývá, že si arbitráž může při arbitrážním jednání vyhradit vydání rozhodnutí na pozdější dobu, pokud to bude nutné v zájmu věci, zejména z důvodu komplexnějšího posouzení některých skutečností a složitějších právních otázek.

Zbývající část jsou rozhodnutí vydaná bez ústního jednání, ke kterým patří některá procesní rozhodnutí (svolání arbitrážního jednání, výzva k odstranění vad arbitrážní žádosti, odmítnutí námitek proti arbitrážnímu platebnímu rozkazu a další), z meritorních rozhodnutí ta, která jsou vydávána ve zkráceném řízení podle § 37 odst. 1 a § 38 zákona o hospodářské arbitráži a zásadně rozhodnutí přezkoumací.

9. Podle právních účinků (povahy)

Ve vztahu k účinkům člení právní teorie individuální právní akty, tedy i rozhodnutí státních orgánů na konstitutivní a deklaratorní.

„Akty konstitutivní jsou skutečnostmi, se kterými je spojen vznik, změna nebo zánik právního vztahu. Je s nimi spojen vznik nových povinností a práv; konstituují tedy novou právní situaci. Působí proto zásadně od okamžiku vydání aktu, tj. ex nunc."

„Akty deklaratorní konstatují autoritativně existenci (ev. neexistenci) konkrétních právních vztahů."[13])

Uvedená klasifikace rozhodnutí patří v (procesně) právní teorii k nejsložitějším problémům, neboť vyvstává základní a podstatná otázka, zda orgán při vydávání rozhodnutí pouze právo aplikuje, nebo zda také svými individuálními právními akty právo tvoří. Vzhledem k obtížnosti této problematiky bude uvedená oblast předmětem rozboru samostatné části této práce.

[13]) E. Kučera a kol.: Obecná teorie státu a práva, díl II, Orbis Praha, 1977, str. 272.

III. K PROBLEMATICE ROZHODNUTÍ VE VĚCI SAMÉ (MERITORNÍCH) A ROZHODNUTÍ O JINÝCH OTÁZKÁCH (PROCESNÍCH)

A. Obsah rozhodnutí

Obsah arbitrážního rozhodnutí má mimořádný význam, neboť ve stručné a zkoncentrované formě vyjadřuje to, co bylo předmětem řízení (sporu), včetně podchycení skutkového zjištění, postupu rozhodujícího arbitrážního orgánu při aplikaci hmotného i procesního práva a zejména závazný výrok tohoto orgánu. V tomto smyslu je však nutné od sebe odlišovat obsah arbitrážních rozhodnutí ve věci samé (meritorních) a rozhodnutí o jiných otázkách (procesních) neboť zcela jednoznačně jejich obsahové náležitosti i význam a z toho vyplývající důsledky budou různé, a to i přes to, že platná právní úprava vyplývající ze zákona o hospodářské arbitráži v obsahových náležitostech těchto rozhodnutí (které ani výslovně z hlediska jejich názvu nerozlišuje) expressis verbis nediferencuje.

Úprava, vyplývající z ustanovení § 35 zákona zahrnuje v podstatě právní režim, který se týká rozhodnutí ve věci samé. Podle ustanovení odst. 1 arbitrážní rozhodnutí obsahuje označení orgánu hospodářské arbitráže, označení stran, jména jejich zástupců, označení předmětu sporu, arbitrážní výrok a jeho odůvodnění. Ve výroku se rozhodne též o nákladech řízení. Toto stanovení obsahových náležitostí je ve srovnání s právní úpravou rozhodnutí, vyplývající např. z občanského soudního řádu nebo trestního řádu, značně úzké, tím ale nemá být řečeno, že se jedná o náležitosti jediné. Aplikační praxe arbitrážních orgánů postupně zavedla a shodně na všech stupních arbitrážních orgánů dodržuje obsahové i formální náležitosti meritorních rozhodnutí.

Každé arbitrážní rozhodnutí, stejně tak jako i rozhodnutí jiných státních orgánů obsahuje a nesporně musí obsahovat *úvodní část,* podstatnou z hlediska identifikace. Na tomto místě arbitrážní rozhodnutí obsahuje: označení arbitrážního orgánu, který rozhodnutí vydal, jméno rozhodujícího arbitra (popř. složení komise arbitrů nebo arbitrážní komise podle § 30 odst. 1, § 31 a 31a zákona o hospodářské arbitráži), popř. označení, že jde o rozhodnutí prezidia Státní arbitráže ČSSR, přesné označení stran plným názvem a sídlem, uvedení jmen zástupců stran, příp. dalších osob, přítomných arbitrážnímu jednání, při němž bylo rozhodnutí vyhlášeno, identifikační číslo sporu, datum vydání rozhodnutí.

Část odůvodňující

Z ustanovení § 35 odst. 2 zákona o hospodářské arbitráži vyplývá, že z odůvodnění musí být patrný skutkový stav, z něhož rozhodnutí vychází a jak byly hodnoceny důkazy.

Vzhledem k tomu, že rozhodování hospodářských sporů má typicky kontradiktorní povahu a zahajuje se především na žádost organizace, bude před vlastním odůvodněním obsahovat stručné vyjádření petitu arbitrážní žádosti, ale současně též stanovisko odpůrce, neboť povinnost vyjádřit se k arbitrážní žádosti a náležitosti tohoto vyjádření jsou stanoveny v § 23 zákona o hospodářské arbitráži.

V rámci odůvodňující části arbitrážního rozhodnutí (viz § 35 odst. 2) bude nutné uvést skutkovou stránku sporu, tzn. arbitráž musí poukázat nejen na skutečnosti, které byly uvedeny žadatelem i odpůrcem, ale které byly skutečně zjištěny a ověřeny v průběhu arbitrážního řízení, které důkazní prostředky byly použity a jak byly hodnoceny, tzn. z této části rozhodnutí musí jednoznačně vyplynout zjištěná materiální pravda a v žádném případě nestačí uvedení jen pravdy formální.

Skutkové zjištění a jeho odůvodnění je podkladem pro odůvodnění právní. V této části rozhodnutí (právním odůvodnění) musí arbitrážní orgán provést přesné právní zhodnocení vzniklého sporu tak, aby nedošlo k pochybnostem o oprávněnosti uplatněného nároku, jeho výši apod. a současně také uvede příslušná ustanovení právních předpisů, o které se toto odůvodnění opírá.

Poslední nejdůležitější částí rozhodnutí je *část výroková*, skládající se z věty právní a věty výrokové.

Věta právní musí obsahovat přesné uvedení předpisů hmotného práva, eventuelně právní skutečnosti (např. hospodářské smlouvy), o které se rozhodnutí opírá, ale současně též uvedení procesního ustanovení, podle kterého je vydáváno. V praxi lze též postupovat tím způsobem, že se v právní větě pouze odkáže na příslušná ustanovení, pokud byla náležitě uvedena v předcházejícím právním odůvodnění (např. . . . „státní arbitráž podle citovaných ustanovení a podle § 35 zákona o hospodářské arbitráži rozhodla takto:“).

Přesná právní kvalifikace sporu a její uvedení v rozhodnutí má mimořádně důležitý význam z hlediska zákonnosti rozhodnutí.

Výroková věta musí být plně v souladu s ustanovením § 35 odst. 3 zákona, podle kterého arbitrážní rozhodnutí má plně vyřešit celý předmět hospodářského sporu a musí přesně vymezit povinnosti, které ukládá.

Tato část, ve smyslu toho, co jsme již vymezili výše, bude tedy obsahovat závazný úsudek arbitrážního orgánu v daném sporu, s vymezením konkrétních přiznaných práv nebo uložených povinností, konstatováním právní situace (zamítnutí arbitrážní žádosti, konstatování neplatnosti hospodářské smlouvy apod.). Vzhledem k tomu, že rozhodnutí je „odpovědí“ na arbitrážní žádost, musí se ve výroku vypořádat se všemi nároky a uplatněnými právy, vyplývajícími z petitu arbitrážní žádosti. Pravidelnou náležitostí výrokové věty je též otázka placení nákladů řízení.

Jestliže tedy zrekapitulujeme náležitosti meritorního arbitrážního rozhodnutí pak vidíme, že kromě poučení o odvolání je tento obsah totožný s obsahem rozhodnutí soudních a v podstatě i správních. Poučení o odvolání nepřichází u arbitrážních rozhodnutí v úvahu, protože podle § 36 zákona o hospodářské arbitráži je toto rozhodnutí konečné a není proti němu opravný prostředek. Pouze vidíme, že ve srovnání s rozhodnutími soudními i správními je sled jednotlivých náležitostí poněkud pozměněn, neboť klasická struktura soudních rozhodnutí, pomineme-li formální a identifikační údaje je: výrok — odůvodnění (skutkové i právní) — poučení o odvolání. Naopak, jak bylo uvedeno výše, arbitrážní rozhodnutí se výrokem ukončuje.

Poněkud odlišná je problematika obsahu rozhodnutí procesních, kde ještě navíc musíme diferencovat mezi těmi rozhodnutími, která jsou zákonem o hospodářské arbitráži upravena a mezi rozhodnutím ostatními (viz ad II/3). Jak je uvedeno výše, zákon o hospodářské arbitráži z hlediska obsahu nečiní mezi jednotlivými druhy rozhodnutí žádného rozdílu. Proto pro stanovení obsahu procesních, zákonem upravených rozhodnutí využijeme analogie a dospějeme k závěru, že tato rozhodnutí, která mají zvýšenou důležitost mezi všemi procesními rozhodnutími, musí vyhovovat stejným náležitostem jako rozhodnutí ve věci samé, tzn. obsahují výrok a odůvodnění, a to zpravidla skutkové i právní (byť ve stručnější formě). Např. je to nezbytné u rozhodnutí, kterým se zastavuje arbitrážní řízení, odmítají námitky proti arbitrážnímu platebnímu rozkazu apod. Naproti tomu některé náležitosti meritorních rozhodnutí, a to uvedení petitu arbitrážní žádosti, pokud se řízení zahajuje na žádost organizace a vyjádření odpůrce (odpůrců) tato rozhodnutí pochopitelně neobsahují. Uvedení obsahových náležitostí u těchto procesních rozhodnutí shodně s náležitostmi rozhodnutí meritorních je nutné mimo jiné z toho důvodu, že proti těmto rozhodnutím lze podat návrh na přezkoumání podle § 41 až 3, takže přezkoumávající orgán musí mít podklady, ze kterých je možné vycházet a posuzovat, zda tímto rozhodnutím byly porušeny právní předpisy nebo zásady hospodářské politiky ČSSR. A to lze poznat jedině podle obsahu rozhodnutí.

Naproti tomu ostatní procesní rozhodnutí, zákonem neupravená nevyžadují přesné stanovení obsahových náležitostí. Budou sice obsahovat výrokovou část, ale již u nich není nezbytné jejich odůvodňování, a to jak po skutkové nebo právní stránce (např. státní arbitr nebude odůvodňovat svolání arbitrážního jednání na určitý den a hodinu apod.), protože tato ostatní procesní rozhodnutí jsou výrazem dominantního postavení arbitráže k určení procesního postupu, v důsledku čehož nejsou ani přezkoumatelná; dotýkají se jen těch procesních práv a povinností, která mají jen zprostředkující vliv na rozhodnutí o uplatněném nároku.

Jestliže vyjdeme z klasifikace arbitrážních rozhodnutí podle předmětu projednané a rozhodnuté věci (viz ad II/1) a podle obsahu (viz ad II/3), pak velmi plasticky vynikne různorodost arbitrážních rozhodnutí, a to jak ve věci samé, tak o dalších otázkách. Z předcházejícího výkladu jednoznačně vyplynulo, že právní úprava arbitrážních rozhodnutí, pokud jde o stanovení jejich obsahu, je velmi strohá a že podrobnější stanovení těchto náležitostí je ev. věcí vnitřních směrnic a pokynů hospodářské arbitráže a zásadně aplikační praxe. Co je však podstatné — právní úprava nerozlišuje z hlediska obsahu mezi rozhodnutími ve věci samé a rozhodnutími ostatními. Tuto skutečnost je zapotřebí podle našeho názoru považovat za nedostatek. Úmyslně bylo na jiném místě práce poukázáno na skutečnost, jak významné a několikeré funkce plní arbitrážní rozhodnutí ve srovnání s rozhodnutími jiných státních orgánů. Třebaže abitrážní řízení je charakterizováno řadou specifik, která ho odlišují od řízení před těmito státními orgány, k nimž řadíme též např. zásadu neformálnosti řízení, neměla by mít tato skutečnost, podle našeho názoru, vliv na obsah rozhodnutí. Požadavek na dodržování socialistické zákonnosti a respektování zásad hospodářské politiky ČSSR v rozhodovací činnosti arbitrážních orgánů, požadavek na sjednocování judikatury a též zvláštní úprava nápravy nezákonných arbitrážních rozhodnutí cestou jejich přezkoumávání nás vede ke dvěma závěrům:

Za prvé by bylo především účelné, aby právní úprava výslovně rozlišovala mezi rozhodnutími ve věci samé a rozhodnutími o dalších otázkách, která by byla i jazykově a tím i pojmově odlišena. Aniž bychom volali po prostém návratu k dřívější právní úpravě nebo se snažili kopírovat úpravu procesních institutů v oblasti řízení soudního nebo správního, jen stěží bychom hledali nové, vhodnější institucionální vyjádření příslušné problematiky než je rozhodnutí a usnesení.[14]) V arbitrážním řízení nebudeme navrhovat pro meritorní rozhodnutí formu rozsudku, který je typicky civilistickým a trestně-právním institutem. Nevystačíme ale ani s dřívější úpravou, které znala institut „rozhodnutí sporu", poněvadž z hlediska platné právní úpravy hospodářská arbitráž rozhoduje nejen spory s kon-

[14]) Plně v dané souvislosti podpoříme stanovisko J. Macura, který velmi výstižně vyjádřil, že „z hlediska genetického je nutno především poukázat na okolnost, že celostní útvary procesněprávních norem původně vznikaly v souvislosti se základními, profilujícími a geneticky staršími odvětvími hmotného práva. V době, kdy vznikají nové, geneticky mladší hmotněprávní odvětví, existuje již poměrně vyvinuté procesně-právní regulování, sloužící základním, profilujícím odvětvím hmotného práva. Vývoj procesněprávního regulování, jež se uplatňuje ve vztahu k novým odvětvím hmotného práva, neprobíhá a nemůže probíhat „od začátku", ale nová odvětví v podstatě používají již konstituovaný proces civilní, trestní nebo správní. Tento postup je možný tím spíše, že procesní právo je více vzdáleno od materiální ekonomické základny společnosti než právo hmotné, je tedy v jistém směru abstraktnější a obecněji použitelné". — Viz J. Macur: Občanské právo procesní v systému práva, UJEP v Brně, 1975, str. 204.

tradiktorní povahou. Jsou věci patřící do pravomoci hospodářské arbitráže, např. rozhodování sporu o základní podmínky dodávky podle § 2 odst. 1 písm. e), kdy podle obecně zastávaného názoru nejde o hospodářský spor, nýbrž o výkon legislativní pravomoci hospodářské arbitráže, proto ani rozhodnutí v tomto případě vydaná nemají povahu rozhodnutí sporu. Podle ustanovení § 1 písm. f) v případech a za podmínek stanovených zvláštními předpisy rozhoduje hospodářská arbitráž o odvodu do příslušného státního rozpočtu a o uložení hospodářské pokuty. Zde meritorní rozhodnutí hospodářské arbitráže rovněž nebude nesporně mít povahu rozhodnutí sporu. U tohoto závěru je třeba zdůraznit, že stanovisko, že nejde o hospodářský spor používáme pouze ve smyslu ustanovení § 1 písm. f) novely zákona o hospodářské arbitráži a v žádném případě z toho nelze dovodit závěr, že bychom připouštěli, že v těchto případech se činnost arbitráže omezuje pouze na vynesení výroku, aniž by současně měla oprávnění zjišťovat materiální pravdu, jež je předpokladem výroku.

Ani institut „arbitrážní nález", zavedený zákonem č. 99/1950 Sb., se nezdá být v současných podmínkách vhodným.

Pro označení rozhodnutí procesního charakteru jiný vhodnější termín, než je usnesení, nemáme a nebylo by účelné jej ani uměle vytvářet.

Jestliže se na tomto místě navrhuje pozitivně-právní zakotvení a členění rozhodnutí na rozhodnutí ve věci samé a rozhodnutí ostatní (procesní), pak v žádném případě nejde pouze o přizpůsobení se obecným procesním principům, dosažení „procesní čistoty" nebo zformalizování či judikalizaci arbitrážního řízení.[15]) Důvody, ze kterých naše stanovisko vychází je možné stručně formulovat takto:

1. S vydáváním rozhodnutí ve věci samé a rozhodnutí procesních jsou spojeny rozdílné hmotně-právní a procesně-právní účinky, které lze spatřovat především v tom, že pokud jde o rozhodnutí procesní, nabývají tato zásadně pouze formální právní moci, nikoliv právní moci materiální, jako rozhodnutí meritorní. Jsme si však vědomi toho, že tento argument

[15]) Je možné v této souvislosti též poukázat, že s klasifikací rozhodnutí v uvedeném smyslu se setkáme i v právní úpravě arbitrážního řízení některých socialistických zemí. V SSSR předmětná úprava vyplývá z Pravidel projednávání hospodářských sporů státními arbitrážemi, schválených usnesením Rady ministrů SSSR č. 440 z 5. 6. 1980 (tato pravidla jsou prováděcím předpisem k zákonu o státní arbitráži v SSSR z roku 1979). Podle čl. 77 cit. Pravidel „hospodářský spor ve věci samé (vyhovění žádosti, úplné nebo částečné zamítnutí žádosti) rozhoduje státní arbitráž rozhodnutím". Podle čl. 83 „jestliže se hospodářský spor nerozhoduje ve věci samé (odročení jednání, přerušení řízení, zastavení řízení, ponechání žádosti bez projednání apod.), vynese státní arbitr usnesení. Pravidla současně stanoví náležitosti rozhodnutí i usnesení.

V NDR Nařízení o úkolech a způsobu práce Státního smluvního soudu z 18. 4. 1963 ve znění nařízení ke změně nařízení o úkolech a způsobech práce Státního smluvního soudu z 9. 9. 1965 a druhého nařízení ke změně nařízení o úkolech a způsobu práce Státního smluvního soudu z 12. 3. 1970 v § 37 odst. 2 stanoví, že rozhodnutí se vydává jako nález nebo jako usnesení.

nemá absolutní platnost, neboť některá rozhodnutí (jako je např. odmítnutí arbitrážní žádosti, zastavení řízení), ale nabývají též právní moci ve smyslu materiálním. Už jsme však na jiném místě zdůraznili, že nesporně, pokud jde o procesní rozhodnutí, z těchto nelze vytvořit zcela jednotlivou kategorii se zcela totožným právním režimem. Při argumentaci vycházíme též z toho, že všechna tato procesní rozhodnutí nemají účinky hmotněprávní nýbrž procesně-konstitutivní v tom smyslu, že jejich vydáním se převážně konstituuje procesní poměr, který tady před vydáním rozhodnutí nebyl. Stanovisko o rozdílné povaze rozhodnutí z hlediska nabytí právní moci zde uvádíme i přesto, že teoretická fronta není v těchto otázkách zcela jednotná a někteří autoři uvedené rozdíly odmítají.[16])

2. Další rozdíl, v návaznosti na předchozí, lze spatřovat v odlišném režimu vykonatelnosti rozhodnutí meritorních a procesních. Chceme-li hovořit též u rozhodnutí procesních o vykonatelnosti, možná přesněji o „vynutitelnosti", pak nesporně dojdeme k závěru, že nejde o režim totožný s výkonem rozhodnutí meritorních, nejde o „exekuční řízení". Splnění procesních rozhodnutí je dosahováno jinými prostředky než těmi, které jsou stanoveny pro výkon rozhodnutí ve věci samé (např. odmítnutím arbitrážní žádosti nebo odmítnutím námitek proti arbitrážnímu platebnímu rozkazu, nejčastěji však ukládáním pokut, jejichž povaha je však zcela odlišná od pokut směřujících k výkonu rozhodnutí na nepeněžité plnění podle § 40 odst. 3 zákona o hospodářské arbitráži).

3. Z hlediska dozoru nad dodržováním socialistické zákonnosti v rozhodovací činnosti arbitrážních orgánů by nutně došlo k diferenciaci a ujasnění (což z platné právní úpravy nevyplývá), která arbitrážní rozhodnutí jsou přezkoumatelná cestou dozoru. Zatímco rozhodnutí ve věci samé by přicházela v úvahu všechna, nesporně u rozhodnutí procesních — usnesení — by bylo nutné v některých případech právo na podání návrhu na přezkoumání rozhodnutí ex lege vyloučit (např. u rozhodnutí, kterým hospodářská arbitráž zahájila arbitrážní řízení z vlastního podnětu nebo z podnětu hlavního arbitra ČSSR).

4. Nelze podle našeho názoru zcela pominout ani ten fakt, že v rozhodovací činnosti arbitrážních orgánů by se zvýšila přehlednost rozhodnutí tím spíše, že je zavedena praxe používání předtištěných formulářů pro jednotlivé druhy rozhodnutí, která však v názvu odlišována nejsou. Tím by se ulehčila i např. práce při provádění prověrek rozhodovací činnosti ze strany vyšších arbitrážních orgánů apod.

Jestliže byl tedy naznačen závěr o potřebě diferenciace v právní úpravě rozhodnutí a usnesení, pak logicky dospějeme ke druhému závěru, že je

[16]) Srov. např. J. Macur: Deklaratorní nebo konstitutivní povaha soudních rozhodnutí, Právník 12/1971, str. 986.

nutné této právní úpravě přizpůsobit též úpravu obsahových náležitostí jednotlivých druhů rozhodnutí:

Pokud jde o návrh na samostatnou právní úpravu meritorních rozhodnutí, pak by právní úprava měla stanovit obsahové náležitosti v tom smyslu, jak byly výše naznačeny:

— označení arbitrážního orgánu, který rozhodnutí vydal plným názvem a sídlem
— jméno rozhodujícího arbitra, popř. jména členů komise arbitrů nebo arbitrážní komise
— den vydání rozhodnutí a jeho spisové číslo
— označení stran plným názvem a jejich sídlo a uvedení jejich zástupců nebo jiných osob zúčastněných při arbitrážním jednání
— předmět sporu
— tvrzení stran a skutková zjištění
— odůvodnění a právní kvalifikace
— výrok
— kulaté razítko arbitrážního orgánu a podpis arbitra, který rozhodnutí vydal (členů komise arbitrů nebo arbitrážní komisi, příp. jenom jejich předsedajícího).

V dané souvislosti se též naskýtá otázka, zda vzhledem k rozdílnosti skutkových podstat a předmětů sporů, arbitráží rozhodovaných (spory předsmluvní, spory o reálné plnění, spory majetkové, spory určovací, spory o základní podmínky dodávky) by nebylo účelné (tak jak tomu bylo např. v Pravidlech projednávání a rozhodování sporů státní arbitráží z roku 1953) v právní úpravě podrobněji specifikovat obsah výroku meritorního rozhodnutí podle specifik těchto sporů. Na položenou otázku dáme na tomto místě zápornou odpověď, neboť takto podrobné stanovení náležitostí výroku není nutné ani funkční. Podle našeho názoru bude nutné obsah enunciátu rozhodnutí v zákonné úpravě stanovit tak, aby bylo zřejmé, že:

— rozhodnutí musí plně vyřešit celý předmět sporu
— rozhodnutí přesně vymezuje práva a stanoví povinnosti, které ukládá (včetně časového určení jejich trvání) nebo přesně stanoví konstituovaný či deklarovaný právní vztah
— jsou vypořádány náklady arbitrážního řízení včetně arbitrážního poplatku.

Poněkud komplikovanější je otázka stanovení obsahu u ostatních arbitrážních rozhodnutí, pro které je obecně navrhováno označení usnesení.

Především musíme předeslat, že ve smyslu navrhované konstrukce by zákon zejména musel vymezit vztah (použití) rozhodnutí a usnesení. Je zřejmé, že ve smyslu obecné praxe by bylo stanoveno, že rozhodnutím se rozhoduje ve věci samé, usnesením o dalších otázkách, především o prů-

běhu arbitrážního řízení. Na jiném místě práce již bylo poukázáno, že však ta rozhodnutí hospodářské arbitráže, která by mohla (nebo měla mít) povahu usnesení jsou dvojího druhu: jednak ta, která jsou výslovně zákonem upravena, jednak ostatní, nepojmenovaná. Tato skutečnost sice částečně komplikuje problematiku, není však neřešitelná. Je jisté, že pokud máme stanovit obsahové náležitosti těchto rozličných procesních rozhodnutí, tak nedojdeme ke shodě. Nebylo by proto, podle našeho názoru, možné analogicky jako u rozhodnutí ve věci samé, vymezit taxativně náležitosti usnesení. Řešení lze spatřovat v tom, že konkrétní obsahové náležitosti by byly výslovně stanoveny u „usnesení", které zákon výslovně upravuje nebo by v budoucnu upravil — např. usnesení o zahájení arbitrážního řízení z vlastního podnětu arbitrážního orgánu nebo z podnětu hlavního arbitra ČSSR, usnesení o odmítnutí arbitrážní žádosti, usnesení o zastavení arbitrážního řízení, usnesení o uložení pořádkové pokuty apod. U ostatních usnesení procesního charakteru by vzhledem k jejich zvláštnímu a volnějšímu režimu nebylo nutné podrobně (nebo vůbec) obsahové náležitosti stanovit. Bylo by však vhodné i u těchto rozhodnutí stanovit v právní úpravě odkaz, popř. analogii aplikace obsahových náležitostí základních („významnějších") usnesení, které zákon upravuje.

B. Forma rozhodnutí

Zákon o hospodářské arbitráži v platném znění neobsahuje žádné ustanovení o formě arbitrážních rozhodnutí. Rovněž tuto skutečnost je nutné považovat za závažnou mezeru v právní úpravě, neboť forma, v jaké se rozhodnutí vydává, by se neměla opírat pouze o obecné zásady právní, ale měla by být výslovně stanovena v právní úpravě.

Rozhodovací praxe arbitrážních orgánů zavedla obligatorně písemnou formu u všech rozhodnutí meritorních a některých důležitých rozhodnutí procesních, ostatní rozhodnutí jsou vydávána v ústní formě. Přesné stanovení formálních náležitostí rozhodnutí má význam z hlediska zabezpečení socialistické zákonnosti a právní jistoty, ale též povahy rozhodnutí. Je zřejmé, že rozhodnutí, které bude mít všechny obsahové náležitosti a bude podchyceno v písemné formě bude pro organizace ve smyslu příslušných ustanovení konečným, závazným a zásadně též nezměnitelným aktem (pokud nebude probíhat přezkoumací řízení).

Písemnou formou arbitrážního rozhodnutí je v této souvislosti zapotřebí rozumět vyhotovení arbitrážního rozhodnutí na samostatném listě (listech), s uvedením všech formálních i obsahových náležitostí, které mu vtiskují charakter aktu aplikace práva.

Jsou však též rozhodnutí hospodářské arbitráže, a to některá rozhodnutí procesní, která rovněž obsahují autoritativní a závazný výrok arbitrážního

orgánu, u nichž však není z praktických hledisek nezbytně nutné jejich vyjádření v písemné formě ve výše uvedeném smyslu (např. rozhodnutí, kterým se ukládá straně povinnost v průběhu arbitrážního jednání předložit do určité lhůty stanovené listiny, prodlužuje se lhůta pro odstranění vad arbitrážní žádosti, zamítají se námitky zástupců organizací, uplatněné při arbitrážním jednání apod.). Tato skutečnost je dána povahou uvedených rozhodnutí, která může arbitrážní orgán kdykoliv měnit nebo zrušit a organizace nemá možnost tato rozhodnutí napadat, protože vedení arbitrážního řízení je věcí arbitrážního orgánu, byť v rámci vymezeném socialistickou zákonností. Závažná a očividná porušení socialistické zákonnosti při vydávání těchto rozhodnutí nebo jiné případy nesprávného postupu arbitrážního orgánu (např. záměrné šikanování organizace ukládáním formálních povinností apod.) lze postihovat interně nebo cestou prokurátorského dozoru.

Požadavek na zabezpečení právní jistoty a též hlediska, týkající se výkonu dozoru vyšších arbitrážních orgánů nad rozhodovací činností nižších orgánů vedly však k tomu, že novelizace zákona o hospodářské arbitráži z roku 1982 zakotvila v § 30a písm. e) povinnost arbitra zaznamenat v arbitrážním spise procesní rozhodnutí, jimiž se určuje postup řízení, pokud jimi byly uloženy povinnosti stranám ve sporu. Tato skutečnost nesporně u uvedených rozhodnutí nahrazuje jejich písemnou formu.

Z hlediska budoucí právní úpravy, vzhledem k výše naznačeným závěrům by tedy zřejmě bylo účelné výslovně stanovit požadavek písemné formy u všech rozhodnutí meritorních a těch procesních rozhodnutí (usnesení), která by byla v zákoně výslovně upravena. Pokud jde o zbývající rozhodnutí, jejich podchycení v arbitrážním spise ve smyslu výše citovaného ustanovení se zdá být dostatečné a odpovídající arbitrážní praxi.

IV. PRÁVNÍ ÚČINKY ROZHODNUTÍ

Samostatnou problémovou oblast při zkoumání rozhodnutí státních orgánů tvoří otázky, spojené s jejich povahou, jejich právními účinky. Je zapotřebí předeslat, že tato problematika má své aspekty teoretické, se kterými úzce souvisejí též konkrétní aspekty praktické. Obojí se pokusíme v následujícím výkladu vysvětlit.

Vydá-li státní orgán, v našem případě orgán hospodářské arbitráže rozhodnutí ve věci samé, stojíme před základní otázkou, jejíž teoretický základ spočívá v tom, jaké právní účinky s vydáním tohoto rozhodnutí nastávají. Zda tedy toto rozhodnutí pouze stvrzuje (deklaruje) určitá práva, právní vztah, který již existoval před jeho vydáním, nebo zda také v některých případech toto rozhodnutí vede k vytváření práv a právních vztahů nebo zda dokonce plní normotvornou funkci.

V právní vědě, zejména starší buržoazní, bylo vytvořeno několik koncepcí nazírání na předmětnou problematiku. Jednou z nich je materiálně-právní teorie,[17]) která při řešení dané otázky, jež vychází ze vztahu práva hmotného a procesního, podrobila procesní normy právu hmotnému a proto trvala na deklaratorním charakteru rozhodnutí. Podle této teorie, která vycházela v podstatě z objektivně-idealistického hlediska, má být procesem obnoven jen předprocesní „normální stav". Tento předprocesní stav lze zjistit a úkolem soudu je v rozhodnutí tento stav prostě jen konstatovat.

Dualistická teorie (v Československu zejména Ott, Hora) vychází z toho, že projednací charakter buržoazního civilního procesu znemožňuje, aby soud jen deklaroval objektivní předprocesní stav. Soud nezjišťuje materiální pravdu, nýbrž usiluje pouze o dosažení právní jistoty. Zastánci této teorie nepochybují o možnosti zjištění objektivního skutkového stavu (jinak by teorie deklaratornosti ztratila reálnou oporu), i když zásadně v mezích aktivní činnosti stran a proto obhajují deklaratornost soudních rozhodnutí jako základ právní jistoty. Soud při rozhodování vykonává jen formálně logické usuzování, které lze charakterizovat jako složitý sylogismus. Soud dělá „nezúčastněný" závěr z daného skutkového stavu.

Zcela odlišné pojetí, založené na subjektivním idealismu, přinesla normativní teorie (v Československu zejména F. Weyer, Procházka, Ratica). Pro zastánce této teorie představuje materiální pravda nejen procesní, ale také gnoseologickou fikci: protože soud nemůže zjistit objektivní pravdu, nemůže zjišťovat nějaký předprocesní stav, nemůže nic v tomto smyslu deklarovat. Proto soud právo tvoří a jeho rozhodovací činnost má obdobnou povahu jako činnost zákonodárná.

Autor publikace, ze které byla tato pojetí převzata, F. Boura, dovozuje, že vztah mezi deklaratorností a konstitutivností rozhodnutí musíme pochopit dialekticky, nikoliv dogmaticky. Podle jeho názoru „stavět tedy deklaratornost a konstitutivnost soudních rozhodnutí proti sobě by bylo — ovšem jen ve vyloženém slova smyslu — nesprávné a nepravdivé. Svědčilo by pouze o dogmatickém chápání pojmu deklaratornosti a konstitutivnosti. Každé rozhodnutí tedy jednak konstatuje podle zjištěných skutečností a podle platného zákona, co je právem, jednak zásadně upravuje vztah mezi účastníky. V tomto smyslu lze každé rozhodnutí označit za deklaratorní a konstitutivní."[18])

Z dalších autorů se předmětné problematice věnuje např. F. Zoulík, který klasifikuje rozhodnutí (ve věci samé) na ta, na jejichž základě vznikají, mění se nebo zanikají hmotně-právní vztahy nebo jejich prvky (ze-

[17]) Tam, kde nebude dále uvedeno jinak, se vychází při charakteristice těchto pojetí z publikace F. Boura: Soudní rozhodnutí, Orbis Praha 1957, str. 80 an.
[18]) Tamtéž, str. 86.

jména subjektivní práva a povinnosti) a dále na rozhodnutí, která jen autoritativně prohlašují existenci nebo neexistenci hmotně-právních vztahů nebo jejich prvků. Rozdíly mezi oběma kategoriemi rozhodnutí autor zkoumá z hlediska vztahu procesních vztahů jimi založených ke vztahům hmotně-právním. U prvé kategorie rozhodnutí dochází v důsledku vydání rozhodnutí ke změně ve sféře hmotného práva a v těchto případech rozhodnutí vedle toho, že zakládá procesní vztah, současně zakládá, mění nebo ruší i vztah hmotně-právní, přičemž nemůže dojít k rozporu mezi oběma druhy vztahů, které jsou založeny jednou a toutéž skutečností, jedním a tímtéž výrokem.

U druhé kategorie rozhodnutí není hmotně právní vztah založen nebo změněn až rozhodnutím, ale vznikl již před procesem v důsledku některé ze skutečností, s nimiž hmotné právo takové účinky spojuje a existence nebo neexistence takového vztahu je předmětem poznání soudu v řízení. V případě, že hmotně-právní vztah není poznán dokonale, dochází k neshodě mezi hmotně-právním (i nadále objektivně existujícím) vztahem a vztahem procesním, vytvořeným rozhodnutím. Výrok soudu se odchyluje od objektivní skutečnosti, aniž by ovšem tuto objektivní skutečnost mohl měnit, z hlediska hmotného práva nedochází ke změně. Z toho F. Zoulík usuzuje, že tu nedochází ani k vytvoření práva (ve smyslu subjektivního hmotného práva) a nemůže jít proto v těchto případech o rozhodnutí konstitutivní povahy. „Konstitutivnost těchto rozhodnutí není možné dovodit ani z toho, že zakládají procesní vztahy, neboť tato okolnost není specifikou této kategorie, ale znakem všech rozhodnutí. Za konstitutivní můžeme považovat jen rozhodnutí první kategorie, neboť jen ona mají reálný vliv na hmotně-právní situaci účastníků, jen ona zakládají, mění nebo ruší subjektivní práva (povinnosti) hmotně-právní povahy."[19])

V nejnovější teorii předmětnou problematiku řeší V. Steiner. Především dovozuje, že rozhodnutí konstitutivní a deklaratorní je třeba striktně lišit z následujících důvodů:[20])

1. z praktického rozdílu, souvisejícího s ochranou jimi poskytovanou. Rozhodnutí deklaratorní poskytuje ochranu nárokům, které v době jejich uplatnění již existovaly a trvaly a má tedy nutně účinky ex tunc. Naproti tomu v případech, kdy se podle hmotného práva ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu vyžaduje vedle určitých skutkových podmínek navíc ještě zvláštní výrok justičního orgánu, má takový konstitutivní výrok účinky zásadně ex nunc, neboť teprve jím nastane žádoucí změna právního stavu,

[19]) F. Zoulík: Konstitutivní rozsudky, Právník č. 5/1966, str. 433 an. K problematice konstitutivních a deklaratorních rozhodnutí viz též A. Bajcura: Súdné rozhodnutia v občianskom procesnom práve, Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1970, str. 70 an.

[20]) V. Steiner: Základní otázky občanského práva procesního, Academia, Praha 1981, str. 267.

2. o věci, o které se rozhoduje deklaratorním rozhodnutím, může být též rozhodnuto i v jiném řízení jako o prejudiciální otázce, naproti tomu o věci judikované konstitutivním rozhodnutím nemůže být nikdy takto rozhodnuto.

Autor chápe deklaratorní rozhodnutí jako „individuální normu i procesní skutečnost s konstitutivními účinky pro vznik nového konkrétního procesního materiálně právního vztahu, kterým je nahrazen původní předprocesní vztah hmotného práva, aniž je tím však dotčena samotná platnost abstraktních norem hmotněprávních. Výrok deklaratorního rozhodnutí je svou právní mocí závazný jak pro účastníky řízení, tak i pro soud, který ho vydal, jakož i pro všechny ostatní státní orgány.

Rozhodnutí konstitutivní je naproti tomu nejen konkrétní individuální procesní normou a procesní skutečností s konstitutivními procesními účinky, nýbrž kromě toho též skutečností hmotně-právní s konstitutivními účinky pro samotné právo hmotné, které toto rozhodnutí činí přímo podle svých předpisů důvodem vzniku, změny nebo zániku konkrétního hmotněprávního vztahu (nelze tedy konstitutivní rozhodnutí, pokud jde o jeho moc vytvářet nové právní vztahy, přirovnávat k zákonu, jak činí odpůrci existence rozdílů mezi rozhodnutími konstitutivními a deklaratorními). Výrok konstitutivního rozhodnutí zavazuje ovšem v této své kvalitě hmotně-právní skutečnosti nejen účastníky řízení, nýbrž všechny ostatní legitimované subjekty hmotně-právních vztahů, které ji musí ve svých vztazích respektovat jako skutečnost, jejíž závaznost pro ně plyne přímo z předpisů práva hmotného (nikoliv tedy jen z právní moci konstitutivního rozhodnutí). Z právní moci konstitutivního rozhodnutí plyne naproti tomu jeho závaznost jakožto skutečnosti procesní, která zavazuje jak orgán, který ho vydal, tak i všechny ostatní orgány státní moci.“[21])

Důležitá otázka, které si současně V. Steiner všímá, jsou praktické důsledky, plynoucí z výše uvedených rozdílů v kvalitě povahy rozhodnutí konstitutivních a deklaratorních a které se týkají především možnosti odstranit právní stav, jestliže byla dodatečně zjištěna nějaká základní vada či nedostatek v rozhodnutí (error in judicando) anebo v řízení mu předcházejícím (error in procedendo). Dovozuje, že pokud jde o rozhodnutí deklaratorní, je toto, jakožto norma a vztah, ryze procesní normou účinnou a závaznou jen pokud je v právní moci. Jelikož vedle této závazné speciální a konkrétní právní normy trvají nedotčeny obecné předpisy práva hmotného, lze z nich vyvodit po zrušení rozhodnutí deklaratorního v mimořádném opravném řízení znovu původní hmotně-právní nárok.

Naproti tomu u rozhodnutí konstitutivního, které je samo hmotně-právní skutečností, se kterou je spojen vznik, změna nebo zánik práva hmotné-

[21]) V. Steiner: cit. práce, str. 270.

ho (hmotně-právního vztahu) nelze tuto důležitou právní skutečnost bez výslovného předpisu hmotného práva anulovat či zrušit v mimořádném opravném řízení, protože místo ní by nastalo hmotně-právní vakuum. Konstatuje tedy, že procesně právní účinky lze odstranit procesními prostředky toliko u rozhodnutí deklaratorních, nikoli u rozhodnutí konstitutivních, u nichž se procesní účinky spojují s účinky ryze hmotně-právními. Zákon by tu musel — se zřetelem na jejich povahu — stanovit výslovně, že lze nový hmotně-právní vztah, který přivodily zrušit zvláštní žalobou. . ."[22])

Obecně teoretická problematika podstaty, účinků i praktického významu konstitutivních a deklaratorních rozhodnutí, tak jak vyplývá z předcházejícího výkladu, je dokumentována uváděnými autory na rozhodnutích soudních. Je pochopitelné, že předmětné otázky byly nejhlouběji rozpracovány teorií civilního řízení soudního. Je však samozřejmé, že při respektování poznatků, zpracovaných obecnou teorií státu a práva a s výkladem per analogiam juris lze interdisciplinárně s těmito závěry pracovat při zkoumání totožné problematiky v oblasti arbitrážního řízení a arbitrážního rozhodování. Proto další rozbor bude věnován těmto otázkám.

Metodologie zkoumání předmětných otázek však nutně vyžaduje apriorně vymezit základní teoretické východisko, jehož podstata tkví v otázce, jaká (v čem) je podstata postupu státního orgánu při vydávání konkrétního rozhodnutí v konkrétním případě. Jde tedy o vymezení rámce, daného právním řádem a konkrétního místa v něm pro rozhodnutí nebo jinak řečeno o vymezení, jaký vztah vyplývá z rozhodnutí jakožto individuálního právního aktu vůči tomuto rámci, který je tvořen obecně závaznými právními předpisy. Odpovědět na otázku, jakou povahu, jaké právní účinky (konstitutivní či deklaratorní má ten který druh rozhodnutí) tedy předpokládá, jak je uvedeno výše, odpovědět si nejprve na otázku tohoto zmíněného vztahu.

I v tomto případě právní teorie zná obecně několik pojetí.

Sylogistická teorie[23]) jako základní vazbu mezi obecnou právní normou a konkrétním rozhodnutím zdůrazňuje myšlenkový postup (myšlenkové pochody), jehož cílem je nejdříve zjistit gramatický a logický význam obecných norem, jímž je konkrétní případ nejbližší svými znaky a po té tuto obecnou normu na konkrétní případ aplikovat. Rozhodnutí se tak stává výsledkem interpretace a aplikace obecné normy na konkrétní skutkový základ, který musí být nejdříve zjištěn. Podstata tohoto pojetí je tedy v aplikaci práva, a to hmotného a procesního.

Opakem tohoto pojetí jsou teorie, považující vydávání rozhodnutí (rozhodování) za nalézání práva. Vychází se z premisy, že rozhodnutí je nikoliv

[22]) Tamtéž, str. 271.
[23]) V. Steiner: cit. práce str. 254 an.

konkrétní právní norma, vznikající pouze na základě interpretace a aplikace práva, obsaženého v obecně závazné normě, ale tvorbou práva, která může jít i praeter nebo contra legem. Rozhodnutím tohoto typu nevzniká obecná norma, ale rozhodující orgán má tvořit zvláštním myšlenkovým a volním pochodem (aktem) nové právo, které působí ve formě právního poměru mezi účastníky konkrétního řízení.

Podstatou třetího pojetí je soudcovská tvorba práva (Judge made Law), kde rozhodnutí soudce v konkrétním sporu a soudcovské rozhodování vůbec je jedním z pramenů práva, neboť toto rozhodnutí je závazné i pro soudní rozhodování o jiných obdobných věcech (stává se tedy právním precedentem) a nabývá tak charakteru obecně závazné právní normy.

Při klasifikaci arbitrážních rozhodnutí z hlediska zkoumání jejich právních účinků budeme vycházet z pojetí, že orgány hospodářské arbitráže při své rozhodovací činnosti interpretují a aplikují právo.

Vrátíme-li se na tomto místě k výše uvedené teoretické problematice, vztahující se k povaze rozhodnutí, je možné vyvodit některé závěry. Především, podle názoru autora, podobné úvahy a teoretické závěry, které se navíc týkají jen rozhodnutí soudních, nelze bez dalšího absolutně aplikovat pro oblast arbitrážního řízení a arbitrážního rozhodování. Veškeré „diskuze" se točí kolem problematiky hmotného a procesního vztahu, existence „předprocesního stavu", jeho potvrzení (deklarace), potvrzení vztahu založeného objektivním právem, tzn. obecně závaznou právní normou a dalších otázek. Jak ale posuzovat podstatu meritorního rozhodnutí, kterým hospodářská arbitráž rozhoduje ve smyslu ustanovení § 118 odst. 1 h. z. nebo § 26 odst. 2 zákona o hospodářské arbitráži, když zakládá, mění nebo ruší hospodářský závazek (v prvém případě) nebo když zakládá, mění nebo ruší právní poměr podle ustanovení, cit. na druhém místě. Jedná se o ryze dispoziční oprávnění hospodářské arbitráže (která jsou důvodně nazývána zvláštními, přičemž právní teorie již věnovala značnou pozornost jejich vzájemnému vztahu a otázce jejich další existence)[24]), které může využít ex offo. To tedy znamená, že zde nejen neexistuje žádný procesní návrh účastníka (jak předpokládají výše uvedené teorie) a tudíž ani žádné konkrétní subjektivní právo (nebo právní poměr), o kterém by bylo možné rozhodnout (samozřejmě pouze v případech, že podle cit. ustanovení hospodářská arbitráž zakládá hospodářský závazek nebo právní poměr) — tzn. deklarovat a jednak rozkazovat (viz teorie rozkazu), ale neobstojí ani důsledně teorie zjišťování práva, tzn. že nejen že zde není subjektivní právo, ale často nebude obsahem rozhodnutí ani to, co podle této teorie vyplývá z objektivní právní normy. V čem je tedy podstata takového arbi-

[24]) K této problematice a shrnutí některých názorů, dříve publikovaných viz F. Klimeš: Hospodářská arbitráž a její funkce, AUC Iuridica Monographia XXXIX/ 1983, str. 64 an.

trážního rozhodnutí, když ani nepotvrzuje subjektivní právo (a to ani to, které by vyplývalo z objektivní právní normy) a když tedy obsahem tohoto rozhodnutí je něco (obecně „právní poměr") co není objektivním právem vůbec regulováno. Zejména tato skutečnost podporuje teorii konstitutivnosti rozhodnutí s tím, že pochopitelně dochází ke vzniku (konstituování) pouze subjektivních práv nebo vztahů mezi účastníky (nikoliv tedy práva ve smyslu objektivním).

Zde ale další problém: podle § 26 odst. 2 zákona o hospodářské arbitráži může tato teoreticky svým rozhodnutím založit např. i právní poměr vlastnický. Jaká potom bude povaha takového rozhodnutí a jaké jsou jeho účinky, když vlastnictví je typicky absolutním právním vztahem, který působí „erga omnes". Zde tedy účinky, které vyplývají z individuálního právního aktu státního orgánu a které nejsou deklarací subjektivního práva nebo vztahu, protože tento stav byl nově konstituován, působí obecně jako právo v objektivním smyslu.

Shrneme-li teoretické závěry správně účiněné na abstraktní úrovni úvah o smíšené povaze konstitutivních rozhodnutí (že vždy obsahují též prvek deklaratorní) lze těmto úvahám z hlediska hospodářských procesně-právních vztahů přitakat jen potud, pokud jde o konstituování poměrů, jejichž materiální základ je předpokládán hmotným právem. Výše zmíněná oprávnění hospodářské arbitráže podle § 26 odst. 2 ZHA a § 118 odst. 1 h. z., jenž ani soudy nebo jiný státní orgán, vydávající svá rozhodnutí na základě procesního řízení nemají, vedou k vytváření hmotného práva rozhodnutím, to je procesním způsobem. Z tohoto hlediska u těchto rozhodnutí nemají obecně teoretické poznatky civilistické zásadního významu ani pro dovozování možnosti reparace (přezkoumání) vadných konstitutivních rozhodnutí, a to proto, že všechna rozhodnutí arbitráže mohou být napravena cestou dozoru (vyjma těch, kde je to u procesních rozhodnutí věcně vyloučeno).

Skutečnost, že členění rozhodnutí na deklaratorní a konstitutivní má v arbitrážním řízení svoje opodstatnění, podporuje i dříve publikovaný názor Z. Češky. Autor dovozuje, že „je-li však v soudním procesu pochybné, zda může soud dát vzniknout novému právnímu poměru mezi účastníky řízení, jsou tyto pochybnosti odstraněny naprosto jasně v řízení arbitrážním, kde ustanovení § 15 nařízení[25]) dává arbitráži svým dosahem široké oprávnění vlastním rozhodnutím založit, změnit nebo zrušit právní poměr mezi stranami. Nejde tu tedy jen o zjištění existence určitého právního poměru, nýbrž o jeho přímé konstituování, jeho změnu či zrušení. Proto v arbitrážním řízení musíme nutně vedle rozhodnutí na plnění a rozhodnutí na určení rozeznávat ještě rozhodnutí na vznik, změnu či

[25]) Jednalo se o vl. nař. č. 47/1953 Sb., o státní arbitráži ve znění předpisů pozdějších — pozn. autora.

zánik právního poměru, chceme-li se i tu vyhnout termínu „konstituování" a arbitráž může svým rozhodnutím udělit stranám práva a uložit povinnosti, které neexistovaly před procesem. Toto oprávnění se soudům upírá. A v tom, že arbitráž může stranám (třeba na základě změny plánu) uložit zcela nová práva a nové povinnosti, pro něž nebyly mezi stranami dány předpoklady již před procesem, třeba vidět jednu ze základních odlišností arbitrážního řízení od civilního řízení soudního.[26])

Tento názor Z. Češky, který pokládáme za správný, má plnou platnost i nyní, neboť stávající právní úprava oprávnění hospodářské arbitráže založit, změnit nebo zrušit právní poměr mezi organizacemi (nebo podle § 118 odst. 1 h. z. hospodářský závazek) zachovala a posílila a konstitutivní povaha arbitrážních rozhodnutí (ve výše vymezeném smyslu) je na místě.

Vedle rozhodnutí, vydávaných při aplikaci ustanovení § 118 odst. 1 h. z. a § 26 odst. 2 zákona o hospodářské arbitráži platná úprava umožňuje vytypovat též další arbitrážní rozhodnutí, kterým lze ve výše uvedeném smyslu přiznat konstitutivní povahu. Podle našeho názoru se jedná též o rozhodnutí v předsmluvních sporech. Tím, že hospodářská arbitráž pravomocným rozhodnutím nahradí dohodu organizací o podstatných náležitostech hospodářské smlouvy podle § 153 odst. 3 písm. c) h. z., nebo tím, že změní nebo zruší hospodářský závazek konstituuje novou právní situaci, nový právní stav, který tu před vydáním rozhodnutí nebyl. Zde rozhodnutí arbitráže nepotvrzuje „nedeklaruje" subjektivní práva a povinnosti, která jsou dána předpisy hmotného práva (např. právo na náhradu škody, zaplacení majetkové sankce, odstranění vad apod.), ale vytváří nová, dosud neexistující práva a povinnosti a nový právní stav.

Do této kategorie zařadíme i rozhodnutí hospodářské arbitráže, kterým se ve smyslu ustanovení § 23 odst. 4 h. z. vysloví, že je platný od počátku i právní úkon, u něhož nebyly splněny náležitosti písemné formy, jestliže již bylo na jeho základě započato s plněním. Zde právní účinky takového právního úkonu nastávají (ex tunc) až na základě pravomocného rozhodnutí hospodářské arbitráže, tj. tento úkon zakládá například hospodářský závazek, jehož obsahem jsou práva a povinnosti stran. Bez „konstituování" tohoto stavu pravomocným arbitrážním rozhodnutím by byl tento právní úkon ve smyslu hmotného práva neplatným a výše uvedené účinky by nenastaly.

Konstitutivní povahu lze podle našeho názoru přiznat i těm rozhodnutím hospodářské arbitráže, při nichž realizuje své tzv. moderační právo, tzn., když rozhoduje o snížení, popř. prominutí majetkové sankce podle § 144 h. z. nebo o snížení náhrady škody podle § 148 odst. 2 h. z. Právo na náhradu škody popř. majetkovou sankci a její konkrétní výše je založeno buď

[26]) Z. Češka: Arbitrážní rozhodnutí, Stát a právo V/1959, str. 185.

právním předpisem nebo jinou právní skutečností (např. hospodářskou smlouvou). Jestliže např. organizaci vznikne právo na zaplacení penále za prodlení dodavatele za podmínek § 204 odst. 1 h. z. (což je ve smyslu § 142 odst. 1 majetková sankce, která má obligatorní povahu z hlediska jejího účtování a vymáhání) ve výši 10 000,— Kčs a arbitráž ve sporu o tuto sankci celou výši jako oprávněnou přizná, bude se jednat o rozhodnutí deklaratorní povahy, neboť tímto rozhodnutím bude pouze potvrzeno, deklarováno subjektivní právo, které bylo založeno hmotně-právní skutečností (citované právní ustanovení). Arbitráž tedy žádné nové právo, nový právní vztah nezakládá.

Jestliže však hospodářská arbitráž využije své moderační právo a z částky 10 000,— Kčs, na kterou vzniklo podle h. z. právo v celém rozsahu přizná za podmínky § 144 h. z. jen 5 000 Kčs, jedná se o změnu právní situace, odpovědnostního právního poměru, založeného hmotným právem, neboť subjektivní právo žadatele požadovat částku, na kterou vznikl právní nárok, ale i subjektivní povinnost odpůrce tuto částku zaplatit se aktem aplikace práva — rozhodnutím hospodářské arbitráže — snižuje, mění. Stejně je tomu u oprávnění arbitráže podle § 148 odst. 2 h. z. V tom lze podle našeho názoru spatřovat konstitutivní povahu uvedených arbitrážních rozhodnutí.

Poněkud zvláštní režim mají rozhodnutí hospodářské arbitráže ve sporech o základní podmínky dodávek. Nejedná se však o spory v pravém slova smyslu, neboť rozhodnutí nesměřují ke vzniku právních vztahů jako rozhodnutí u sporu předsmluvních ani nemají majetkovou podstatu jak spory majetkové.

V tomto případě hospodářská arbitráž svým rozhodnutím ani nepotvrzuje (nedeklaruje) existující právní stav, subjektivní práva nebo povinnosti, ani nezakládá, nemění nebo neruší právní poměr. Obsahem výroku pravomocného rozhodnutí hospodářské arbitráže je v tomto případě stanovení, jak má znít konkrétní ustanovení právního předpisu, takže arbitrážní rozhodnutí, za předpokladu, že bude orgánem, vydávajícím tento obecně závazný právní předpis respektováno, napomáhá tvorbě práva.

[27]) J. Hrdlička uvádí, že „je jasné, že zakládání, změna či zrušení právních vztahů, jak k nim dochází při vydávání konstitutivních rozhodnutí, nemá nic společného se zákonodárnou činností, neboť vytváření určitého právního stavu soudem má tu základ v ustanovení zákona, který stanoví předpoklady, za nichž jedině soud může určité právní následky vyslovit. Uskutečňuje se tedy i konstitutivními rozsudky jen ochrana subjektivních práv účastníků ... to ovšem nic nemění na té skutečnosti, že ochrana práv se tu provádí jiným postupem nežli u rozhodnutí deklaratorních. Tam soud zjišťuje, že určité právní účinky, jako následky určitých právních skutečností nastaly podle zákonných ustanovení již před rozhodnutím, kdežto u rozhodnutí konstitutivních soud tyto právní účinky teprve vyslovuje, „vytváří" (analogicky hospodářská arbitráž při vydávání rozhodnutí — pozn. autora) viz. J. Hrdlička: Jsou pravomocná konstitutivní rozhodnutí nezměnitelná, Právník č. 6/1969, str. 448 an.

[28]) F. Zoulík: článek cit. v pozn. 19), str. 436.

[29]) E. Kučera a kol.: Obecná teorie státu a práva, díl II, Orbis Praha 1977, str. 273.

Jestliže vezmeme v úvahu rozhodnutí, která byla uvedena v předcházejícím výkladu a jimž je v této práci přiznávána z důvodů, které byly rozebrány výše, konstitutivní povaha, pak všechna ostatní rozhodnutí hospodářské arbitráže mají povahu deklaratorní.

Máme-li tedy uzavřít alespoň nejzákladnější nástin problematiky konstitutivních a deklaratorních rozhodnutí, pak v souladu s názorem např. J. Hrdličky[27]) nebo F. Zoulíka[28]) je zapotřebí zdůraznit, že konstitutivnost neznamená přiznávání normotvorné funkce rozhodujícímu orgánu, ale pouze vyjadřuje, že rozhodnutím v případech, které jsou stanoveny normami, mohou vznikat subjektivní práva a povinnosti. Platná právní úprava některých výše uvedených rozhodnutí hospodářské arbitráže tento teoretický závěr potvrzuje.

Ostatně i obecná teorie státu a práva v předmětné otázce dospívá k závěru, že „i když je nesporné, že každý akt aplikace práva je převážně buď konstitutivní nebo deklaratorní povahy a ono rozlišování má praktický význam, přece jen je třeba respektovat ony výsledky, ke kterým vede analýza aktů dialektickou vědeckou metodou, a přesněji rozlišovat z uvedených hledisek nikoliv samy akty aplikace (které jsou složitější povahy), ale spíše určení jednotlivých práv a povinností deklaratorní a konstitutivní povahy".[29])

Франтишек Климеш

АРБИТРАЖНОЕ РЕШЕНИЕ

Резюме

В чехословацкой правовой теории до сих пор уделялось весьма небольшое внимание проблематике арбитражных решений. Также правовое регулирование этого процессуального института, вытекающее из закона о хозяйственном арбитраже, является довольно неполным. Ввиду того, что значение деятельности по принятию решений хозяйственным арбитражем постоянно возрастает, автор статьи выдвинул своей целью проведение более подробного анализа правового регулирования арбитражных решений, в частности, в отношении общих вопросов, и с помощью теоретических сведений формулировку некоторых конкретных заключений с возможными перспективами также для будущего правового регулирования.

Статья содержит следующие основные части:

I. Сущность (понятие) и функция арбитражных решений

Арбитражное решение представляет собой акт применения права, изданный по конкретному делу. Его сущность состоит в выражении окончательного авторитетного заключения арбитражного органа по существу дела или по другим вопросам, связанным с производством, предметом которого является рассмотрение и разрешение

конкретного дела. Дело касается заключения, которое после удовлетворения законным предпосылкам, является для субъектов этого решения обязательным, или также исполнимым посредством государственного принуждения.

Арбитражное решение представляет собой средство реализации процессуальных полномочий хозяйственного арбитража, является формой решения хозяйственного спора и выполняет функцию охраны прав и правом охраняемых интересов социалистических организаций (или же других участников производства), правовым орудием обеспечения социалистической законности в их взаимоотношениях. Решение хозяйственного арбитража в то же время представляет собой средство охраны и продвижения интересов всего общества. Решение выполняет также функцию превентивную и воспитательную, так как оно может служить примером также для других субъектов, чем только для тех, которые были участниками производства. Арбитражное решение является также формой, посредством которой хозяйственный арбитраж реагирует на исковое заявление в арбитраже.

II. Классификация арбитражных решений

Теория права не знает единых критериев, на основании которых можно решения, издаваемые хозяйственным арбитражем, классифицировать. Автор статьи исходит по этим причинам из некоторых общих критериев, созданных социалистической наукой процессуального права, далее из анализа действующего правового регулирования, вытекающего из закона о хозяйственном арбитраже и некоторые критерии он избирает индивидуально. В данном смысле арбитражные решения разделяются им: 1. по предмету рассматриваемого и разрешаемого дела, 2. по уровню арбитражного органа решение издающего, 3. по содержанию (решение по существу и решение процессуальное), 4. по форме (устная и письменная), 5. по степени (объему) разрешения спора (решения окончательные и частичные), 6. по содержанию вывода, 7. по возможности реализации содержания (исполнимые и неисполнимые), 8. по способу издания, 9. по юридическим действиям (конститутивные и декларативные).

Классификация арбитражных решений обладает прежде всего теоретическим значением, с другой стороны, однако, она служит основой для исследования некоторых взаимосвязанных вопросов, напр., вопросов о форме решений, их содержании, юридических действиях и т. п.

III. К проблематике решений по существу и решений по другим вопросам (процессуальных)

В данной части с точки зрения действующего правового регулирования, но также некоторых возможных перспектив относительно будущего возможного правового регулирования, анализируются вопросы, касающиеся прежде всего содержательных и формальных реквизитов как решений по существу, так решений процессуальных. Определенной проблемой действующего правового регулирования является факт, что закон о хозяйственном арбитраже эти решения с формальной точки зрения не различает, и для всех решений, издаваемых хозяйственным арбитражем, употребляет единое понятие „решение", несмотря на то, что в нем содержится определенное регулирование целого ряда решений, которые с точки зрения содержания отличаются друг от друга. Автор предлагает по этим причинам в будущем правовом регулировании эти решения различить также с точки зрения их формального выражения и для процессуального решения ввести понятие „определение".

IV. Юридическая сила решений

Теория права признает за решениями разную юридическую силу, которую можно в краткости характеризовать таким образом, что решением либо только подтверждаются (декларируются) определенное право или правовое отношение, которое существовало уже до его издания, либо в некоторых случаях за решением признается способность права и правоотношения создавать. Поэтому говорится о декларативных и конститутивных решениях. Автор статьи в данной взаимосвязи проводит анализ предшествующих, буржуазных теорий (дуалистическая теория, материально-правовая теория, нормативная теория), но также теорий современных, которые занимаются предметной стороной вопроса. После объяснения сущности конститутивности и декларативности решений он пытается подключить под указанные аспекты конкретные арбитражные решения. Большинство арбитражных решений носит декларативный характер, в законе, однако, можно найти также решения конститутивного характера (напр., решение, посредством которого устанавливается, меняется или прекращается хозяйственное обязательство в соответствии с § 118 ч. 1 хозяйственного кодекса, или же устанавливается, меняется или прекращается правовое отношение в соответствии с § 26 ч. 2 закона о хозяйственном арбитраже, решение о сокращении или освобождении от имущественной санкции в соответствии с § 144 хоз. кодекса, решение о замене соглашения о существенных реквизитах при заключении хозяйственного договора в соответствии с § 153 ч. 3в и другие). Автор подчеркивает, что, конститутивность решения, однако, ни, в коем случае не представляет собой признания нормотворческой функции за органом решение издающим, она является лишь выражением того, что в силу решения в случаях, установленных в правовом предписании, могут возникнуть субъективные права и обязанности.

František Klimeš

DIE ENTSCHEIDUNGEN DER WIRTSCHAFTSARBITRAGE*)

Resumé

In der tschechoslowakischen Rechtstheorie wurde bisher der Problematik der Arbitrageentscheidungen sehr geringe Aufmerksamkeit gewidmet. Auch die rechtliche Regelung dieses Prozeßinstitutes, wie sie sich aus dem Gesetz über die Wirtschaftsarbitrage ergibt, ist verhältnismäßiz lückenhaft. Im Hinblick darauf, daß die Bedeutung der Entscheidungstätigkeit der Wirtschaftsarbitrage ständig wächst, hat es sich der Autor zum Ziel gesetzt, eine eingehendere Analyse der rechtlichen Regelung der Arbitrageentscheidungen durchzuführen, besonders soweit es um allgemeine Fragen geht und unter Benutzung der theoretischen Erkenntnisse einige konkrete Schlußfolgerungen zu formulieren, mit dem eventuellen Ausblick auch auf die zukünftige rechtliche Regelung.

Der Artikel setzt sich aus folgenden grundlegenden Teilen Zusammen:

I. Das Wesen (der Begriff) und die Funktion der Entscheidungen der Wirtschaftsarbitrage

Die Arbitrageentscheidung ist ein Akt der Rechtsanwendung, der in einer konkreten Sache herausgegeben wurde. Sein Wesen beruht im Aussprechen der endgültigen autoritativen Beurteilung durch das Arbitrageorgon in der Sache selbst oder bezüg-

lich weitere Fragen, die mit dem Verfahren, dessen Gegenstand die Verhandlung und Entscheidung der konkreten Sache ist, im Zusammenhang stehen. Es geht um eine Beurteilung, die bei Erfüllung der gesetzlichen Voraussetzungen für die Subjekte dieser Entscheidung verbindlich und gegebenenfalls auch vermittels staatlichen Zwanges vollstreckbar ist.

Die Arbitrageentscheidung ist das Mittel zur Realisierung der prozessualen Befugnis der Wirtschaftsarbitarge, ist die Form der Erledigung eines wirtschaftlichen Streites und erfüllt die Funktion, das Recht und die durch das Recht geschützten Interessen der sozialistischen Organisationen (gegebenenfalls anderer am Verfahren Beteiligter) zu wahren, ist das rechtliche Instrument zur Sicherstellung der sozialistischen Gesetzlichkeit in ihren gegenseitigen Beziehungen. Die Entscheidung der Wirtschaftsarbitrage ist gleichzeitig ein Mittel zum Schutz und zur Durchsetzung von Interessen der gesamten Gesellschaft. Die Entscheidung erfüllt ebenfalls die Funktionen der Prävenz und der Erziehung, denn sie kann zum Muster werden auch für andere Subjekte als diejenigen, die am Verfahren beteiligt waren. Die Arbitrageentscheidung ist auch die Form, in der die Wirtschaftsarbitrage auf ein Arbitrageansuchen reagiert.

II. Die Klassifizierung der Arbitrageentscheidungen

Die Rechtstheorie kennt keine einheitlichen Kriterien, auf deren Grundlage es möglich wäre, die von der Wirtschaftsarbitrage herausgegebenen Entscheidungen aufzugliedern. Der Verfasser des Artikels geht daher von einigen allgemeinen Kriterien aus, die die sozialistische Prozeßrechtswissenschaft herausgebildet hat, weiter von der Untersuchung der geltenden rechtlichen Regelung, wie sie sich aus dem Gesetz über die Wirtschaftsarbitrage ergibt, und wählt einige Kriterien individuell aus. In diesem Sinne gliedert er die Arbitrageentscheidungen: 1) nach dem Gegenstand der Sache, die verhandelt und entschieden wird, 2) nach der Stufe des Arbitrageorganes, das die Entscheidung herausgibt, 3) nach dem Inhalt (Entscheidung in der Sache selbt oder prozessuale Entscheidung), 4) nach der Form (mündlich oder schriftlich), 5) nach dem Grad (dem Umfang) der Erledigung des Strittes (endgültige oder teilweise Entscheidung), 6) nach dem Inhalt des Spruches, 7) nach der Möglichkeit der Realisierung des Inhalts (vollstreckbar oder nicht vollstreckbar), 8) nach der Art der Herausgabe, 9) nach den Rechtswirkungen (konstitutive und deklarative).

Die Klassifizierung der Arbitrageentscheidungen hat vor allem theoretische Bedeutung, andererseits jedoch dient sie als Unterlage für die Untersuchung einiger zusammenhängender Fragen, wie z. B. die Fragen nach der Form der Entscheidungen, ihrem Inhalt, der Rechtsfolgen und ähnl.

III. Zur Problematik der Entscheidungen in der Sache selbst (meritorische) und der Entscheidungen in anderen Fragen (prozessuale).

In diesem Teil werden vom Gesichtspunkt der geltenden rechtlichen Regelung, aber auch einiger eventueller Ausblicke auf eine künftige mögliche rechtliche Regelung Fragen analysiert, die vor allem die inhaltlichen und formalen Erfordernisse

*) Der Wirtschaftsarbitrage der ČSSR entsprechen in der DDR die Staatlichen Vertragsgerichte.

sowohl der Entscheidungen in der Sache selbst, wie auch der prozessualen Entscheidungen betreffen. Ein gewisses Problem der geltenden rechtlichen Regelung stellt die Tatsache dar, daß das Gesetz über die Wirtschaftsarbitrage zwischen diesen Entscheidungen in formaler Hinsicht keinerlei Unterschied macht und für alle Entscheidungen, die von der Wirtschaftsarbitrage herausgegeben werden, den einheitlichen Begriff „Entscheidung" benutzt, obgleich es die ausdrückliche Regelung einer ganzen Reihe von Entscheidungen, die sich dem Inhalt nach unterscheiden, enthält. Der Verfasser schlägt daher vor, in der zukünftigen rechtlichen Regelung diese Entscheidungen auch vom Gesichtspunkt ihrer formalen Ausdrucksweise zu gliedern und für prozessuale Entscheidungen den Begriff „Beschluß" einzuführen.

IV. Die Rechtswirkungen der Entscheidung

Die Rechtstheorie verbindet mit den Entscheidungen unterschiedliche Rechtswirkungen, die kurz so charakterisiert werden können, daß die Entscheidung entweder bloß bestimmte Rechte oder eine rechtliche Beziehung, die bereits vor ihrer Herausgabe existierte, bestätigt (deklariert) oder wird der Entscheidung in gewissen Fällen die Fähigkeit zuerkannt, Rechte und Rechtsbeziehungen zu schaffen. Deshalb spricht man von deklarativen und konstitutiven Entscheidungen. Der Autor des Artikels analysiert in diesem Zusammenhang ältere bürgerliche Theorien (die dualistische Theorie, materiell-rechtliche Theorien, Normativtheorien), aber auch die neuesten Theorien, die sich mit der gegenständlichen Frage beschäftigen. Nach dem er das Wesen des konstitutiven und des deklarativen Charakters von Entscheidungen erklärt hat, versucht er, diesen Gesichtspunkten konkrete Arbitrageentscheidungen zu unterordnen. Die Mehrzahl der Arbitragentscheidungen hat deklarativen Charakter, jedoch kann man im Gesetz auch Entscheidungen mit konstitutivem Charakter herausfinden (z. B. die Entscheidung, mit der eine wirtschafliche Verpflichtung laut § 118 Abs. 1 des Wirtschaftsgesetzbuches begründet, abgeändert oder aufgehoben wird, gegebenenfalls ein rechtliches Verhältnis laut § 26 Abs. 2 des Gesetzes über die Wirtschaftsarbitrage geändert oder aufgehoben wird, die Entscheidung über die Ermäßigung oder die Erlassung einer Sanktion am Vermögen laut § 144 des Wirtschaftsgesetzbuches, die Entscheidung über die Ersetzung einer Vereinbarung über die wesentlichen Erfordernisse beim Abschluß eines Wirtschaftsvertrages laut § 153 Abs. 3 lit. c) und andere). Der Autor betont, daß aber der konstitutive Charakter einer Entscheidung keinesfalls bedeutet, daß dem Organ, das die Entscheidung herausgegeben hat, eine normschaffende Funktion zuerkannt wird, sondern bloß zum Ausdruck gebracht wird, daß aufgrund der Entscheidung in Fällen, die eine Rechtsvorschrift bestimmt, subjektive Rechte und Pflichten entstehen können.

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE

IURIDICA 2 — 1984

Redakční rada časopisu: Prof. JUDr. Zdeněk Lukeš, CSc. (předseda); Doc. RSDr. Ján Gronský, CSc. (místopředseda); JUDr. Karel Malý, CSc. tajemník); Doc. JUDr. Dagmar Císařová, CSc.; Prof. JUDr. Jaromír Kincl, DrSc.; Prof. JUDr. Ing. Eduard Kučera, DrSc.; Doc. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Vydala Univerzita Karlova, Praha
Prorektor-editor prof. RNDr. Václav Prosser, CSc.
Odpovědný redaktor doc. RNDr. Jiří V. Černý, CSc.,
Vedoucí univerzitní edice PhDr. Zdeňka Vávrová-Rejšková

D Graficky upravil Jiří Kreuziger

Z nové sazby písmem Primus vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 1

Náklad 500 výtisků Vydání 1. Kčs 10,—

V MONOGRAFICKÉ ČÁSTI ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE — IURIDICA
vyšlo od roku 1963:

Potočný Miroslav, dr., Deklarace zásad mírového soužití

Bakeš Milan, dr., Měnové vztahy a jejich právní problematika

Švestka Jiří, dr., Osvojení v československém právním řádu

Císařová Dagmar, dr., Aktuální problémy dokazování v trestním řízení

Čapek Jiří, dr., Teorie „právního realismu"

Fábry Valér, dr., Úvod do anglického pozemkového práva

Pelikánová Irena, dr., K právní úpravě dodavatelsko-odběratelských vztahů

Hlavsa Petr, dr., Koncepce a právní úprava řešení pracovních sporů

Slunéčková Jana, dr., Neprávní normativní systémy a socialistické právo

Winterová Alena, dr., Žaloba v občanském právu procesním

Bělina Miroslav, dr., Právo na práci v socialistické společnosti a právní záruky jeho realizace před nástupem občanů do zaměstnání

Kučera Zdeněk, dr., Přímé normy jako prostředek právní úpravy občanskoprávních vztahů s mezinárodním prvkem

Vojna Pavel, dr., Vznesení obvinění v čs. přípravném řízení trestním

Jestřáb Miloš, dr., Zásada objektivní pravdy v trestním řízení

Čebišová Taisia, dr., Socialistická státní služba

Císařová Dagmar, dr., Čížková Jana, dr., Poškozený v československém trestním řízení

Klíma Karel, dr., Podstata, funkce a význam ústavy socialistického státu

Klimeš František, dr., Hospodářská arbitráž a její funkce

Publikace lze obdržet nebo objednat v knihovně právnické fakulty Univerzity Karlovy, 116 40 Praha 1, náměstí Curieových 7

46 018

Kčs 10,—